

Міністерство освіти і науки України

**Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ КОМПЛЕКС

підготовки магістрів

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

ОПП «Андрагогіка. Освіта дорослих»

Київ 2023

УДК 374.7 (073)

Освітньо-професійний комплекс підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, ОПП «Андрагогіка. Освіта дорослих»: навчально-методичний посібник / укл. Дем'яненко Н. М., Ремньова А. Г.; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 150 с.

Авторський колектив: *Дем'яненко Н.М.*, доктор педагогічних наук, професор («Психолого-педагогічні технології», «Науковий семінар», «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук», «Герогогіка (Освітня геронтологія)», «Виробнича науково-дослідницька практика», «Виробнича науково-педагогічна практика»); *Ремньова А.Г.*, кандидат педагогічних наук, доцент («Андрагогічні і герогогічні технології», «Планування і організація освіти людей третього віку», «Виробнича переддипломна практика»); *Войналович О.О.*, кандидат педагогічних наук, доцент («Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих»); *Висідалко Н.Л.*, кандидат психологічних наук, доцент («Психологія зрілості особистості», «Тренінг партнерської комунікації в освіті дорослих», «Тренінг організації андрагогічного/герогогічного процесу», «Тренінг проєктування коучингової діяльності»); *Питлюк-Смеречинська О.Д.*, кандидат психологічних наук, доцент («Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих», «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання»).

Рецензенти:

Лук'янова Л.Б., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України)

Скиба Ю.А., доктор педагогічних наук, доцент (Інститут вищої освіти НАПН України)

Слабко В.М., доктор педагогічних наук, професор (Український державний університет імені Михайла Драгоманова)

Рекомендовано до друку рішенням засідання кафедри педагогіки педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 4 від 28 листопада 2022 р.);

Рекомендовано до друку Вченою радою педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 6 від 7 грудня 2022 р.).

Освітньо-професійний комплекс підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (ОПП «Андрагогіка. Освіта дорослих») включає навчальні програми 10-ти освітніх курсів, 3-х навчальних тренінгів та виробничої практики. Навчальні програми згруповано відповідно до навчального плану за чотирма блоками: дисципліни загальної підготовки, дисципліни професійної підготовки, дисципліни поглибленої підготовки за спеціальністю, науково-дослідницька робота та практика.

Комплекс призначено для здобувачів ступеня магістра, викладачів закладів вищої освіти, андрагогів, герогогів, керівників і консультантів наукових досліджень.

©Дем'яненко Н.М, Ремньова А.Г., Войналович О.О.,
Висідалко Н.Л., Питлюк-Смеречинська О.Д., 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Блок I. Дисципліни загальної підготовки	6
Психолого-педагогічні технології	6
Науковий семінар	22
Блок II. Дисципліни професійної підготовки	40
Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук	40
Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих	53
Андрагогічні і герогогічні технології	61
Психологія зрілості особистості	69
Тренінг партнерської комунікації в освіті дорослих	76
Блок III. Дисципліни поглибленої підготовки за спеціальністю	81
Герогогіка (Освітня геронтологія)	81
Планування і організація освіти людей третього віку	90
Тренінг організації андрагоргічного/герогогічного процесу	98
Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих	105
Тренінг проєктування коучингової діяльності	113
Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання	118
Блок IV. Науково-дослідницька робота і практика	126
Виробнича науково-дослідницька практика	126
Виробнича науково-педагогічна практика	134
Виробнича переддипломна практика	142

Вступ

Освітньо-професійний комплекс (ОПК) ОПП 011 «Андрагогіка. Освіта дорослих» підготовки фахівців освітнього рівня магістр (Викладач закладу вищої освіти. Андрагог) розроблено відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Зміст ОПК представлено відповідно до навчального плану за такими блоками: Блок 1. Дисципліни загальної підготовки; Блок 2. Дисципліни професійної підготовки; Блок 3. Дисципліни поглибленої підготовки за спеціальністю; Блок 4. Науково-дослідницька робота та практика.

Перший блок дисциплін загальної підготовки включає освітній курс «Психолого-педагогічні технології» та «Науковий семінар».

До другого блоку дисциплін професійної підготовки увійшло 4 освітніх компоненти: «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук», «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих», «Андрагогічні і герогогічні технології», «Психологія зрілості особистості» та «Тренінг партнерської комунікації в освіті дорослих».

Третій блок вибіркових дисциплін включає 4 освітніх курси: «Герогогіка (Освітня геронтологія)», «Планування і організація освіти людей третього віку», «Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих», «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання» та два тренінги: «Тренінг організації андрагогічного/герогогічного процесу», «Тренінг проектування коучингової діяльності».

Навчальні програми освітніх компонентів (освітніх курсів) розроблено за кредитно-модульною системою. Кожна навчальна програма освітнього курсу має пояснювальну записку, де вказано мету, завдання, предмет вивчення, міждисциплінарні зв'язки та результати навчання і компетентності, які вони формують; примірний тематичний план (з погодинними розрахунками аудиторного навантаження та самостійної роботи магістрантів за модулями і темами); зміст освітнього курсу відповідно до модулів і тем; засоби діагностування успішності навчання; форму підсумкового контролю успішності навчання. Система оцінювання розрахована на 100 балів (включає максимальну поточну оцінку у 60 балів і максимальну екзаменаційну оцінку у 40 балів). Якщо формою підсумкового контролю успішності навчання магістрантів є залік, то бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти, є сумарним показником поточного оцінювання (максимальний бал – 100). У відповідності до освітніх компонентів передбачено інформаційні джерела для вивчення курсу (основні, додаткові, Інтернет-ресурси).

Зміст кожної навчальної програми освітнього курсу з циклів професійної та поглибленої підготовки за спеціальністю сформовано з урахуванням наукової галузі знання, вимог професійної діяльності, безперервної самоосвіти і професійного саморозвитку майбутнього фахівця-андрагога та спроектовано на майбутню професійну діяльність і розвиток загальних та професійних компетентностей. Майбутній магістр освітніх, педагогічних наук-андрагог набуває знань, умінь, компетентностей розв'язання педагогічних, андрагогічних, герогогічних науково-методичних і організаційно-управлінських завдань для здійснення навчання дорослих, самоорганізації у професійній діяльності та професійного зростання.

У четвертому блоці представлено навчальні програми трьох виробничих практик (науково-дослідницької, науково-педагогічної, переддипломної), метою яких є забезпечення єдності навчально-теоретичного, практичного і наукового компонентів у підготовці майбутніх андрагогів, отримання магістрантами достатнього обсягу практичних знань і компетентностей для майбутньої професійної діяльності, послідовне розширення набутих компетентностей, їх поступове ускладнення від одного виду практики до іншого. Структура програм практик є чіткою та логічно послідовною, містить пояснювальну записку, види та терміни проходження практик, бази проведення практик, організацію практичної підготовки, підведення підсумків практики та конкретний зміст кожного виду виробничої практики.

Авторський колектив представлено професорсько-викладацьким складом випускової кафедри педагогіки: Дем'яненко Н. М., доктор педагогічних наук, професор («Психолого-педагогічні технології», «Науковий семінар», «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук», «Герогогіка (Освітня геронтологія)», «Виробнича науково-дослідницька практика», «Виробнича науково-педагогічна практика»); Ремньова А. Г., кандидат педагогічних наук, доцент («Андрагогічні і герогогічні технології», «Планування і організація освіти людей третього віку», «Виробнича переддипломна практика»); Войналович О. О., кандидат педагогічних наук, доцент («Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих»); Висідалко Н. Л., кандидат психологічних наук, доцент («Психологія зрілості особистості», «Тренінг партнерської комунікації в освіті дорослих», «Тренінг організації андрагогічного/герогогічного процесу», «Тренінг проектування коучингової діяльності»), Питлюк-Смерчинська О. Д., кандидат психологічних наук, доцент («Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих», «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання»).

ДИСЦИПЛІНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкового освітнього компонента «Психолого-педагогічні технології» розроблена відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти та ОПІ 011 «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація, зміст, механізми функціонування відкритого освітнього простору, системні й локальні психолого-педагогічні технології професійного становлення, неперервного розвитку, самовизначення і самовдосконалення майбутнього фахівця в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія освіти, освітня політика, освітня інноватика, інформаційні технології в освіті, соціологія, педагогіка, історія педагогіки, методологія наукового дослідження, загальна психологія, вікова психологія, психологія особистості, психодіагностика, соціальна психологія, конфліктологія, психологія наукової творчості, педагогічна психологія, методики викладання фахових дисциплін, психофізіологія дорослої людини, освітній менеджмент, зарубіжні освітні системи, андрагогіка, герогогіка, акмеологія.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною метою викладання навчальної дисципліни є формування знань, умінь та компетентностей застосування психолого-педагогічних технологій організації і реалізації змісту освітнього процесу, партнерської взаємодії суб'єктів освітнього середовища, неперервного професійного розвитку, самовизначення і самовдосконалення майбутнього фахівця в умовах неперервної освіти.

Основні завдання курсу:

- забезпечення розуміння системи неперервної освіти;
- знання науково-теоретичних підходів в організації відкритого освітнього середовища у межах формальної, неформальної та інформальної освіти;
- психолого-педагогічних закономірностей, особливостей і механізмів вікового, особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця;
- формування вмінь технологізації освітнього процесу, компетентностей упровадження системних і локальних психолого-педагогічних технологій у відкритому освітньому середовищі;
- опанування психолого-педагогічних знань у сфері міжособистісної освітньої взаємодії і комунікації, подолання деструкцій та створення безпечного розвивального освітнього середовища;
- опанування психолого-педагогічними техніками і методами, що дозволяють ефективно створювати та розвивати педагогічно доцільну партнерську взаємодію учасників освітнього процесу;
- забезпечення розуміння і усвідомлення рефлексії діяльності та самоздійснення усіх суб'єктів освітнього простору в ціложиттєвій освіті, вмінь застосування технологій самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення.

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№	Результати навчання	Компетентності
1	ПРН1.Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки.	ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

	<p>ПРН5. Організувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.</p> <p>ПРН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.</p>	<p>ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p>
2	<p>ПРН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.</p>	<p>ЗК6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.</p> <p>ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.</p> <p>СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.</p>
3	<p>ПРН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.</p> <p>ПРН11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.</p>	<p>ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p>ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії.</p>

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ п/п	Назва модулів і тем	Кількість годин (денна)					Кількість годин (заочна)			
		Всього	Аудиторна робота			Самостійна робота	Аудиторна робота			Самостійна робота
			Всього аудиторних	Лекції	Семинарські заняття		Всього аудиторних	Лекції	Семинарські заняття	
I	Змістовий модуль. Педагогічні технології організації і розвитку змісту освітнього процесу в контексті неперервної освіти	32	10	6	6	20	8	4	2	24
1.1.	Сутність, особливості, головні ознаки	6	2	2		4	2	2		4

	педагогічної технології. Класифікація педагогічних технологій.									
1.2.	Системні педагогічні технології. Індивідуалізація відкритого освітнього простору.	10	4	2	2	6	2			8
1.3.	Освітня інноватика. Локальні педагогічні технології. Якість освітніх нововведень.	8	4	2	2	4	2	2		6
1.4.	Педагогічне проектування та впровадження педагогічних технологій у систему неперервної освіти.	8	2		2	6	2		2	6
II	Змістовий модуль. Психолого-педагогічні технології професійного вибору, навчання, діяльності та розвитку фахівця	30	8	4	4	22	0	0	2	28
2.1.	Формула вибору професії і етапи професійного шляху особистості: концепції, труднощі, оптимізація.	8	2	2		6				8
2.2.	Психолого-педагогічні технології професійного навчання та особистісного розвитку.	10	2		2	8				10
2.3.	Психолого-педагогічні технології оптимізації професійної діяльності. Саморозвиток і саморух фахівця.	12	4	2	2	8			2	10
III.	Змістовий модуль. Психолого-педагогічні технології педагогічно доцільної партнерської взаємодії. Створення безпечного розвивального освітнього середовища	28	6	4	2	22	0	2	0	28
3.1.	Комунікативні психолого-педагогічні технології. Формування педагогічно доцільної партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі.	9	2	2		7		2		9
3.2.	Соціальні, групові, особистісно орієнтовані механізми впливу/взаємовпливу в полікультурному інтегрованому освітньому просторі.	10	2		2	8				10
3.3.	Психолого-педагогічні технології конфліктологічної компетентності, позааудиторної та консультаційної взаємодії. Створення й підтримання безпечного розвивального освітнього середовища.	9	2	2		7				9
Всього:		90	26	14	12	64	10	6	4	80

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Педагогічні технології організації і розвитку змісту освітнього процесу в контексті неперервної освіти

Тема 1.1. Сутність, особливості, головні ознаки педагогічної технології. Класифікація педагогічних технологій

Система неперервної освіти. Інтернаціоналізація системи освіти України. Ціложиттєва освіта. Формальна, неформальна та інформальна освітня діяльність. Дидактика – теорія навчання і освіти особистості. Технологізація освіти. Дидактичні технології. Технологічний і гуманістичний напрями організації освітнього процесу. Наукові підходи (системний, діяльнісний, інтегративний, особистісно орієнтований, особистісно-соціальний, відносницький) як основа теорії педагогічної технології. Термін «педагогічна технологія». Співвідношення понять: «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «інноваційна педагогічна технологія». Педагогічна технологія як наука, система і реальний процес навчання. Історизм поняття «технологія» і проєкція на сучасні освітні процеси. Педагогічна техніка. Модернізація навчальних предметних середовищ. Сутність педагогічної технології. Форми, методи, способи, прийоми навчання і виховання. Аудіовізуальна освіта. Програмоване навчання. Активні й інтерактивні педагогічні технології. Організаційно-методичний інструментарій освітнього процесу. Особистісні, інструментальні й методичні засоби у досягненні мети освіти. Ефективність і гарантований результат процесу освіти. Структура педагогічної технології. Рівні функціонування педагогічної технології (загальнопедагогічний, предметно-методичний, локальний/модульний). Технологічна схема. Проєктування технологічної карти.

Провідні теорії й концепції формування змісту педагогічних технологій (асоціативно-рефлекторне навчання, теорія поетапного формування розумових дій, сугестопедична концепція, теорія нейролінгвістичного програмування, теорія змістового узагальнення). Класифікація педагогічних технологій. За рівнем застосування (загальнопедагогічні, предметні, локальні). За провідним чинником психічного розвитку (біогенні, соціогенні, психогенні). За філософською основою (діалектичні, метафізичні, антропософські, вільного виховання). За науковою концепцією засвоєння досвіду (асоціативно-рефлекторні, біхевіористські, розвивальні, сугестивні, нейролінгвістичні, гештальттехнології). За ставленням до особистості (авторитарні, дидактикоцентристські, особистісно орієнтовані). За орієнтацією на особистісні структури (інформаційні, операційні, емоційно-художні, емоційно-моральні, технології саморозвитку, евристичні, прикладні). За типом організації та управління пізнавальною діяльністю (структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові). Авторські педагогічні технології, авторські школи.

Тема 1.2. Системні педагогічні технології. Індивідуалізація відкритого освітнього простору

Головні ознаки педагогічної технології як системи. Концептуальність, діагностичне визначення цілей і результативності, економічність, алгоритмізованість, проєктованість, цілісність, керованість, корегованість, постійний оперативний зворотний зв'язок, візуалізація, декомпозиція освітнього процесу на взаємопов'язані етапи, координованість і поетапність дій, спрямованих на досягнення запланованого результату, однозначність виконання передбачених процедур і операцій. Характеристика педагогічної технології на етапах проєктування (поділ процесу на етапи, дії, операції; алгоритмічність; технологічна послідовність реалізації етапів, виконання дій, операцій; управління); функціонування (зміст навчання; методи навчання; система дидактичних засобів; організація навчання); результатів застосування (засвоєння знань – глибина, усвідомленість, системність ціннісно-сміслових ставлень, дієвість, міцність, самостійність; розвиток ціннісних орієнтацій; самореалізація; зміна відносин в освітньому процесі; специфічне мислення – діалектичність, проблемність, аналітичність).

Моральний аспект технологізації освіти. Моральна безпека, валеологічна обґрунтованість, духовна екологічність. Гуманістичний світогляд. Відмова від авторитарного стилю мислення і взаємодії, схильність до компромісу, поважне ставлення до думки іншого, інших культур, моральних і духовних цінностей.

Системні технології у вдосконаленні змісту і організації освітнього процесу. Системна технологія як теоретична модель, заснована на конкретному науковому вченні. Моделі дистанційного, змішаного, автономного навчання. Індивідуалізація відкритого освітнього простору. Особистісно орієнтовані та особистісно-соціальні технології. Особистісна

центрованість освітнього процесу. Зміна ролі, корекція професійної спрямованості функцій педагога (андрагога, герогога). Технології формування педагогічно доцільних відносин в освітньому середовищі. Модератор, фасилітатор, консультант, медіатор, тьютор. Індивідуальний супровід в освіті. Педагогіка супроводу. Технологізація інклюзивного освітнього середовища. Засоби і методи практичного впровадження системних освітніх технологій.

Тема 1.3. Освітня інноватика. Локальні педагогічні технології. Якість освітніх нововведень

Загальна теорія інновацій. Феномен і сутність педагогічної інноватики. Полігранність категорії «педагогічна інноватика». Аналіз понять «нововведення в освіті», «інноваційний педагогічний досвід», «нові освітні технології», «інноваційне освітнє середовище», «інноваційні освітньо-виховні системи», «інноваційні педагогічні технології». Педагогічна (освітня) інноватика як галузь наукового знання і практика. Закони перебігу інноваційних педагогічних процесів. Принципи управління інноваційними освітніми процесами. Структура педагогічної інноватики. Динаміка розвитку освітніх інноваційних процесів. Типи структур інноваційних процесів. Багатомірна класифікація нововведень. Показник нововведень. Ознаки новацій (сфера застосування, інноваційний потенціал, масштаб перетворень). Класифікація педагогічних нововведень. Умови ефективності інноваційних педагогічних процесів.

Локальні педагогічні технології. Взірцевий педагогічний досвід (С.В. Белуха, М.І. Босенко, О.М. Гнатюк, М.П. Гузик, З.З. Жофчак, О.А. Захаренко, Я.М. Овсієнко, М.М. Палтишев, Л.І. Паращенко, Н.С. Пушкар, Г.С. Сазоненко, С.М. Січко, А.І. Сологуб, М.І. Чембержі, В.Ф. Шаталов). Технологія комплексного багатопрофільного навчання. Технологія розвитку творчої особистості. Технологія зміни «явищ педагогічного процесу». Технологія колегіального управління. Комбінована система організації освітнього процесу. Технологія системного поглиблення виховання. Особистісно орієнтована освітньо-виховна система у школі-родині. Технологія естетизації освіти і виховання. Система поетапного навчання. Проектна технологія навчання. Система управління розвитком інтегрованого освітнього середовища школи. Акмеологічно-діяльнісна модель організації освітнього простору. Система формування національної самосвідомості особистості. Технологія креативного профільного навчання. Концепція і модель наскрізної етико-естетичної освіти. Система інтенсивного навчання.

Якість планування нововведень. Параметри якості інноваційної освітньої діяльності. Моніторинг, вимірювання кількісних і якісних показників нововведень.

Тема 1.4. Педагогічне проєктування та впровадження педагогічних технологій в систему неперервної освіти

Проєктування в системі неперервної професійної освіти та освіти впродовж життя. Педагогіка, андрагогіка, герогогіка в контексті ціложиттєвої освіти. Педагогічна і андрагогічна моделі навчання. Цілісність і відмінність застосування педагогічних, андрагогічних і герогогічних технологій.

Поняття педагогічного проєктування. Попереднє розроблення основних деталей майбутньої освітньої діяльності. Створення ідеального опису перспективного об'єкта, що передує його реалізації. Методологія проєктування. Принципи педагогічного проєктування (принцип освітніх пріоритетів; принцип саморозвитку проєктованих систем, процесів, технологій, ситуацій; принцип динамізму; принцип повноти; принцип діагностованості; принцип конструктивної цілісності). Педагогічне проєктування як самостійна поліфункціональна педагогічна діяльність та процес і результат послідовного й безперервного руху взаємопов'язаних компонентів, етапів, станів освітнього середовища і дій його учасників. Педагогічне моделювання. Технологія ситуативно-контекстного моделювання.

Упровадження педагогічних технологій в освітню практику. Критерії співвідношення педагогічної інноватики і освітньої практики (актуальність, відповідність, гуманність, особистісна спрямованість, готовність інноватики і методична підготовленість педагога до впровадження, наступність із раніше досягнутим досвідом і відповідність загальним

тенденціям розвитку національної системи освіти, цілісність, гармонізація, ефективність і перспективність результату). Умови успішного впровадження педагогічних технологій в освітній процес. Етапи процесу впровадження педагогічних технологій. Елементи операційної системи впровадження. Робоча схема впровадження педагогічно обґрунтованих науково-теоретичних розробок в освітній процес. Шляхи і конструкти впровадження інноваційних педагогічних технологій в широку освітню практику.

Модуль II. Психолого-педагогічні технології професійного вибору, навчання, діяльності та розвитку фахівця

Тема 2.1. Формула вибору професії і етапи професійного шляху фахівця: концепції, труднощі, оптимізація

Проблема професійного самовизначення: формула вибору професії, труднощі та перспективи професійного розвитку. Структура, етапи та умови успішного професійного самовизначення і професійного становлення особистості. Самосвідомість, самоствалення, Я-концепція як основні детермінанти зрілості й професійного становлення. Професійна Я-концепція. Диференціація та ускладнення Я-концепції в процесі професійного становлення майбутнього фахівця.

Особистість як складна динамічна, самоорганізуюча, відкрита система, частина конструкту «людина-світ». Особливості професійної спрямованості та компетентності майбутнього фахівця. Психологічний аналіз професійної компетентності, види та характеристика психолого-педагогічних компетентностей.

Психолого-педагогічні особливості професіогенезу, професійного становлення особистості майбутнього фахівця: поняття, характеристика. Особистісне, професійне самоздійснення, психологічне благополуччя як основні стратегічні лінії професійного становлення, самоактуалізації особистості. Етапи професійного становлення та зрілості особистості: адаптація до професії, оволодіння професією, самоактуалізація в професії, професіоналізм діяльності. Модуси життєдіяльності особистості та ефективність професійної діяльності. Динаміка особистісних характеристик в процесі професійного становлення фахівця. Психолого-педагогічні технології оптимізації професійного шляху особистості.

Тема 2.2. Психолого-педагогічні технології професійного навчання та особистісного розвитку

Основні психолого-педагогічні технології розвитку особистості в юнацькому віці: соціальна ситуація розвитку особистості, провідний вид діяльності, психічні новоутворення, параметри інтелектуального розвитку, сфера спілкування та емоційні якості. Когнітивна сфера та особливості її розвитку в юнацькому та дорослому періодах. Умови, механізми, рушійні сили розвитку особистості студента. Суперечності та кризи юнацького віку як рушійні сили розвитку особистості. Психолого-педагогічні проблеми та механізми оптимізації адаптації студента до навчання. Умови ефективної адаптації студентів до навчання. Психолого-педагогічні механізми виховання студентської молоді. Викладач як носій моральних та духовних якостей, його вплив на формування й розвиток особистості студента. Вчинок як прояв духовного розвитку особистості.

Психолого-педагогічні технології подолання девіантної поведінки студентської молоді: чинники, профілактика та нівелювання в освітньому середовищі. Види девіантної поведінки: делінквентна, адиктивна, аутоагресивна поведінка студента, їх різновиди. Ознаки адиктивної і аутоагресивної поведінки студента: мовні, поведінкові, ситуаційні, синдроматичні. Психолого-педагогічні технології запобігання та корекції девіантної поведінки в освітньому середовищі. Специфіка надання психолого-педагогічної допомоги студентам.

Мотиваційні психолого-педагогічні технології навчально-професійної діяльності студента: мотивація і стимули в освітньому процесі, усвідомлені мотиви: потреби, інтереси, переконання, ідеали, неусвідомлені мотиви: установки і потяги. Психологічні чинники мотивації учіння студентів. Формування професійних мотивів навчання. Системна організація мотивації учіння студентів. Ціннісні основи, життєва перспектива, цілі життя в мотиваційній

структурі учіння майбутніх фахівців. Мотиваційні тенденції прагнення до успіху та уникнення невдач і їх роль у навчальній діяльності. Самоставлення особистості та особистісно-сміслові характеристики в структурі мотивації учіння студентів. Психологічні механізми мотивації учіння студентів.

Психолого-педагогічні технології розвитку творчого мислення студентів. Механізм творчості і його компоненти. Інтуїція та натхнення у творчому процесі. Психолого-педагогічні засади наукової творчості. Критерії творчого мислення. Розвиток творчого потенціалу студентів під час навчання. Шляхи розвитку творчих можливостей особистості у процесі навчання. Роль самооцінки і рівня домагань у навчанні та творчій діяльності особистості. Діагностика та дослідження психолого-педагогічних особливостей мотивації професійної освіти.

Тема 2.3. Психолого-педагогічні технології оптимізації професійної діяльності. Саморозвиток і саморух фахівця

Психолого-педагогічні технології в освітній діяльності. Психолого-педагогічні техніки впливу, взаємодії, розвитку, корекції, формування та навчання, пов'язані з контекстом «людина-людина». Основна характеристика психолого-педагогічних технологій, їх види. Особливості підбору технік та методів активного навчання й розвитку загальних і професійних компетентностей студентів. Особливості проведення професійно-імітаційних вправ, ігор, дискусій, диспутів, тренінгів, кейс-методу тощо. Психолого-педагогічні технології в освітній діяльності: види, функції, особливості використання. Психологічний сенс загальнокультурних компетентностей майбутнього фахівця: володіння навичками соціокультурної та міжкультурної комунікації, здатність працювати та взаємодіяти в полікультурному інтегрованому середовищі, володіння психолого-педагогічною культурою, здатність швидко адаптуватися до вимог та умов швидко змінюваного соціального простору, висока мотивація до виконання професійної діяльності.

Психолого-педагогічні технології особистісного розвитку викладача: індивідуально-психологічні, психо-фізіологічні, особистісні, соціально-психологічні. Психолого-педагогічні механізми формування професійної самосвідомості викладача: здатність до рефлексії, самоусвідомлення, самопізнання, самооцінки власної особистості, професійної діяльності. Світогляд викладача, моральні якості, імідж викладача, педагогічний артистизм. Невербальні засоби комунікації викладача. Авторитет та авторитаризм викладача. Умови імпровізації в науково-педагогічній діяльності.

Психолого-педагогічні механізми виховання студентської молоді. Викладач як носій моральних та духовних якостей, його вплив на формування і розвиток особистості студента. Вчинок як прояв духовного розвитку особистості.

Механізми розвитку особистісного та професійного потенціалу викладача: самоосвіта, саморозвиток та самодетермінація. Самоосвіта, ціложиттєва освіта. Сучасні вимоги до самоосвітньої діяльності викладача. Цінності, смисли, мотивація, побудова кар'єри, життєвих планів та їх реалізація як основні чинники саморозвитку та самоосвіти викладача. Діагностика та виявлення специфіки психолого-педагогічних здібностей, особливостей особистісного та професійного розвитку викладача.

Психолого-педагогічна діагностика стратегій подолання стрес-поведінки, психологічних захистів особистості, деструктивних станів суб'єктів освітнього середовища. Індивідуально-психологічні характеристики особистості та деструкції професійного розвитку викладача. Особистісний адаптаційний потенціал, особистісний потенціал, копінг-стратегії, психологічні захисти, рівень фрустраційної толерантності, життєстійкість як чинники професійних деформацій та стратегії їх подолання. Шляхи профілактики та подолання професійних деструкцій, деформацій. Психолого-педагогічні технології вдосконалення професійного рівня та збереження професійного здоров'я фахівця.

Модуль III. Психолого-педагогічні технології педагогічно доцільної партнерської взаємодії. Створення безпечного розвивального освітнього середовища

Тема 3.1. Комунікативні психолого-педагогічні технології. Формування педагогічно доцільної партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі

Психолого-педагогічна техніка спілкування: перцептивний, інформативний, інтеракційний аспекти. Вербальні та невербальні механізми впливу у процесі взаємодії викладач-студент. Багатоплановість процесу спілкування викладача та студента. Психологічна характеристика основних механізмів професійно-освітнього спілкування та взаємодії: ідентифікація, емпатія, рефлексія, стереотипізація, каузальна атрибуція, атракція. Психолого-педагогічні особливості взаємодії та спілкування викладача і студентів. Стили спілкування, специфіка труднощів спілкування викладач-студент. Стереотипи спілкування викладача. Комунікативні бар'єри в освітній взаємодії викладача та студентів: деформації спілкування, відчуження в спілкуванні, психологічні бар'єри спілкування та взаємодії.

Основні компоненти педагогічної комунікації. Виховна позиція викладача в педагогічній комунікативній взаємодії: розуміння, визнання та прийняття студента.

Техніки ефективного спілкування та взаємодії: активне рефлексивне слухання, Я-повідомлення, техніки аргументації, переформулювання запитань в комунікативній взаємодії.

Психолого-педагогічні способи впливу під час спілкування: переконання, аргументація, сугестія, навіювання, маніпуляція, наслідування, прохання, примус, ігнорування, «емоційне зараження», самопосування, позитивна/деструктивна критика. Класифікація стилів педагогічного спілкування. Психолого-педагогічні техніки, спрямовані на формування та розвиток міжособистісної, конфліктологічної, комунікативної, адаптивної компетентності, здатності до рефлексії особистісних, професійних актуальних можливостей і потенційних ресурсів, компетентності саморозвитку.

Психологічна сумісність типів темпераменту у комунікативній взаємодії. Екстра та інтроверти, їх психологічна характеристика та особливості взаємодії. Дуалізація спілкування як психотехніка гармонізації. Психотипологічні функції. Соціотипи та їх характеристика. Види взаємовідносин між соціонічними типами як фактор саморозуміння та розуміння унікальності суб'єкта спілкування. Методики виявлення соціотипу: діагностичні та візуальні. Етика спілкування. Психологічна культура особистості. Складові психологічної культури: психологічна грамотність, психологічна компетентність, ціннісно-смысловий компонент, культуротворчість та рефлексія.

Формування партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі. Сутність і зміст освітніх суб'єкт-суб'єктних відносин. Виховання, навчання, освіта у трактуванні педагогічно доцільних комунікативних суб'єкт-суб'єктних відносин. Рівні розвитку партнерських суб'єкт-суб'єктних відносин у відкритому освітньому просторі.

Тема 3.2. Соціальні, групові, особистісно орієнтовані механізми впливу/взаємовпливу в полікультурному інтегрованому освітньому просторі

Психолого-педагогічні характеристики освітніх груп. Студентська група як психолого-педагогічний феномен. Психолого-педагогічні особливості студентської групи та її структура. Етапи (фази) розвитку студентської академічної групи: номінальна, група-асоціація, група-кооперація, корпорація, колектив. Групові механізми впливу та взаємовпливу в студентській групі: групова згуртованість, чинники групової згуртованості, проблеми групової згуртованості, зворотній зв'язок, групові норми, ролі, нормативний вплив, соціальний статус. Статусно-рольові позиції студентів у групі, їхні взаємозалежності. Рольовий конфлікт у студентській групі та шляхи його вирішення. Структура і динаміка міжособистісних відносин у студентській групі. Проблема сумісності у групі. Види сумісностей та їх значення у досягненні групових цілей.

Соціальні та психолого-педагогічні технології розвитку групи: адаптація, індивідуалізація, інтеграція як процес та етапи входження студента в студентський колектив. Феномен лідера та лідерства в студентській групі. Формальний керівник та неформальний лідер. Влада та авторитет лідера групи. Психологічні типи лідера. Соціально-психологічний клімат у групі та його вплив на працездатність особистості й групи.

Міжособистісні та внутрішньогрупові конфлікти в студентській групі, конфліктні форми поведінки в юнацькому віці. Шляхи вирішення та профілактика конфліктів.

Колектив кафедри: етапи розвитку, особливості формування і функціонування. Соціально-психологічні феномени у трудовому колективі. Комунікативні, організаторські, лідерські, інструментальні компетентності викладача як чинники ефективної комунікації, взаємодії в колективі (кафедри).

Психолого-педагогічна діагностика групових феноменів, соціального статусу, взаємодії та комунікації в студентських групах та педагогічних колективах.

Тема 3.3. Психолого-педагогічні технології конфліктологічної компетентності, позааудиторної та консультаційної взаємодії. Створення й підтримання безпечного розвивального освітнього середовища

Психолого-педагогічні характеристики освітніх конфліктів. Гуманізація сучасної освіти як основа створення та підтримання безпечного розвивального освітнього середовища. Психологічно комфортне та безпечне освітнє середовище як частина соціального середовища та ресурс особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу. Характеристика, компоненти, фактори психологічно безпечного освітнього середовища. Суб'єктність особистості як основа побудови безпечного розвивального освітнього середовища.

Конфлікти в освітньому середовищі: чинники, види, специфіка, стадії розвитку, умови та стратегії вирішення. Поняття «конфліктна ситуація», «конфлікт». Психолого-педагогічна характеристика конфліктної ситуації, конфлікту. Типологія конфліктів. Види конфліктів: міжособистісні, внутрішньоособистісні, внутрішньогрупові. Стратегії (типи) поведінки в конфлікті: суперництво, компроміс, співдружність, ухилення, пристосування. Загальна характеристика причин конфліктів та їх функція. Структура та динаміка конфлікту. Шляхи вирішення конфлікту. Роль посередника у вирішенні педагогічних конфліктів. Психолого-педагогічні передумови запобігання конфліктів в освітньому середовищі.

Конфліктологічна, полікультурна компетентність та асертивність суб'єктів освітнього процесу – умова створення та підтримання комфортного освітнього середовища, ефективної взаємодії та комунікації. Формування та розвиток конфліктологічної, полікультурної компетентності та асертивності суб'єктів освітнього середовища. Сучасні психотехніки вирішення конфліктних ситуацій, ведення переговорів, формування конфліктної компетентності, асертивності особистості.

IV. Засоби діагностики успішності навчання.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи: методи усного контролю: індивідуальне опитування, співбесіда; методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, есе; самоаналіз.

Під час усних відповідей оцінюється: повнота розкриття питання (з'ясування змісту проблеми, наукових шкіл, окремих концепцій, знання нормативних документів, літературних джерел, фактичних даних тощо); логіка викладу матеріалу, аргументованість, впевненість у викладеній інформації; рівень і обсяг використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, періодичних видань тощо); аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки, аналізувати професійні проблеми з урахуванням світової і української освітньої практики; вміння аналізувати особливості освітнього процесу ЗВО.

У виконанні письмових завдань враховується: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладу матеріалу, повнота використання літературних джерел, наведення логічних міркувань, прикладів та фактичного матеріалу. Береться до уваги цілісність, системність, послідовність наданої інформації, вміння формулювати висновки, творчий характер виконання письмового завдання.

Формування рейтингової оцінки має враховувати також формальні навчальні досягнення: відвідування занять; наявність конспекту лекцій; наявність конспектів практичних

завдань; участь у науковій роботі (відвідування наукових гуртків, товариств, участь у науково-комунікативних заходах, підготовка наукових виступів, тез, статей).

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є **екзамен**.

Загальна (остаточна) кількість балів вираховується сумарно: бали поточного контролю - 60 плюс екзаменаційний бал - 40. Максимальна кількість балів – 100.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Монографія. Київ: Знання України, 2008. 819 с.
2. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи: Монографія. Київ: Знання України, 2011. 1099 с.
3. Андрущенко В.П. Феномен освіти: У 5-ти кн. Кн. 3. Екзистенційний простір освіти: Монографія. Суми: Університетська книга, 2020. 500 с.
4. Андрущенко В.П., Дем'яненко Н.М. Феномен педагогічної інноватики в науково-теоретичному обґрунтуванні й освітній практиці (концептуальні засади, результати і перспективи магістерського Проєкту «Інноваційні авторські освітньо-виховні системи»). Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: науково-методичний посібник; за заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. С. 12-32.
5. Балицька Т.В. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів і курсантів 1 курсу в умовах кредитно-модульного навчання. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007.
6. Баріхашвілі І.І. Самостійна робота студентів-заочників як основа їх професійного саморозвитку: Програма спецкурсу. Миколаїв: Іліон, 2006.
7. Бех І. Д. Рефлексія в духовному саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія : науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України*. 2012. № 1. С. 30–37.
8. Бех І. Д. «Я» як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія : науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України*. 2011. № 3. С. 5–16.
9. Бойко А.М. Виховання людини: нове і вічне. Полтава: Техсервіс, 2006. 568 с.
10. Бойко А.М. Педагогічна україністика: науково-методичний посібник. Київ-Полтава: Salutis, 2019. Ч. 1. 70 с.
11. Бойко А.М. Педагогічна україністика: науково-методичний посібник. Київ-Полтава: Salutis, 2020. Ч. 2. 84 с.
12. Бойко А.М. Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання: Монографія. Полтава: ПНПУ, 2011. 384 с.
13. Бойко А.М., Дем'яненко Н.М. Суб'єкт-суб'єктні відносини «учитель-учень» як партнерська взаємодія. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 22 лют. 2022 р.). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2022. С. 17-20.
14. Бойко А.М., Дем'яненко Н.М. Тьюторство як модель партнерських відносин викладач-студент. *Педагогіка та психологія. Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. 1 (7). С. 18-22.
15. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. Київ, 2006.
16. Боришевський М.Й. Проблема самоактивності особистості: сутність, сучасний стан, перспективи дослідження. *Інститут психології ім. Г.СМ. Костюка – 60 років: Наук. Зап. Інституту психології ім. Г.СМ. Костюка АПН України*. Київ, 2006. Вип.25. С. 106-118.

17. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
18. Висідалко Н.Л. Особливості функціонування перцептивної сфери студентів під час розв'язування задач. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. 2012. № 38 (62). С. 191–198.
19. Висідалко Н.Л. Продуктивність професійного навчання. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. № 35 (59). 2011. С.155-163.
20. Висідалко Н.Л. Чутливість перцептивних процесів при вирішенні задач та її показники. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 6. С. 33–40.
21. Висідалко Н.Л. Чуттєво-інтуїтивне і дискурсивно-логічне мислення студентів при творчому розв'язуванні задач. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип.12. С. 252–260.
22. Гончарова Н.О. Основи професійної орієнтації: Навч. посіб. Київ, 2010. 168 с.
23. Гладкова В.М. Профорієнтація: Навч. посіб. для студентів. Львів, 2017. 156 с.
24. Дем'яненко Н.М. Європейський вектор проектування підготовки національних педагогічних кадрів. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». 2012. Т. 1. С. 185-197.
25. Дем'яненко Н.М. Інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: ЧНПУ, 2015. Вип. 130. С. 20-25.*
26. Дем'яненко Н.М. Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогіка*. 2015. № 1 (1). С. 20-25.
27. Дем'яненко Н.М. Тьюторство як професія та інструмент індивідуального супроводу в освіті. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії*: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. Вип. 11-12. С. 5-11.
28. Дем'яненко Н.М. Парадигмальний підхід в історії вищої школи України (XIX – початок XXI ст.). *Модернізація вищої освіти в Україні і світі*: колективна монографія / Акад. пед. наук України; Ін-т вищої освіти АПН України; [за заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового, М.Ф. Степка]. Харків: Вид-во НУА, 2009. С. 46-61.
29. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник, 3-тє видання, виправлене. Київ: Академвидав, 2015. 352 с.
30. Жигайло Н. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 4. С. 107-112.
31. Закон України «Про вищу освіту». Київ, 2014.
32. Закон України «Про освіту». Київ, 2017.
33. Засекіна Л. В. Психологічні засади розвитку вищої освіти України. *Психологічні перспективи*. 2010. Вип. 16. С. 40-50.
34. Іваницький О. В. Девіантна поведінка молоді в Україні: чинники виникнення та державні заходи подолання. *Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка*, 2008. С. 55–63.
35. Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: Науково-методичний посібник / наук. обґрунтування, заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. 353 с.
36. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
37. Інформаційно-комунікаційні технології для педагогічних працівників (Практичний курс) / укл. Покришень Д.А., Закревська Є.С., Корнієць О.М., Літош Ю.М., Ракута В.М., Тихоненко О.О. Чернігів: ЧОППО імені К.Д.Ушинського, 2011. 62 с.
38. Клименко В. В. Психологія творчості. Київ, 2006. 480 с.
39. Когут С.Г. Девіантна поведінка дітей та молоді: проблеми й шляхи розв'язання. *Вісник Львів. ун-ту*. 2008. С. 190-197.

40. Козієвська О. Стратегії інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід та українські перспективи. *Вища школа*. 2012. № 7. С. 30–39.
41. Кокун О.М. Психологічні особливості та передумови професійного вибору особистості на етапі оптації. *Наук. записки Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2009. Вип. 37. С. 198–208.
42. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. Київ, 2012. 200 с.
43. Кузікова С.Б. Важливість механізму саморозвитку в професійному становленні особистості. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2008. Т. 10. Ч. 3. С. 345-351.
44. Кузнецов М.А. Емоційне ставлення студентів до навчання: Монографія. Харків, 2017. 282 с.
45. Купрєєва О.І. Комплексна програма розвитку особистісного і професійного становлення майбутнього фахівця. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України*. 2013. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 13. С.146-154.
46. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика. Менеджмент інновацій: Навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.
47. Митник О.Я. Організація психологічної служби: Навч. посібник. Київ, 2017. 123 с.
48. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи / за заг. ред. О.Г. Мороз. Вінниця, 2003. 267 с.
49. Мороз О.Г., Юрченко В.І. Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи. *Наук. проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти*. Тернопіль, 2000. С. 187-189.
50. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навчальний посібник / За ред. О.Г. Мороза. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. 337 с.
51. Наукові школи Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова / Ред. В.П. Андрущенко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 580 с.
52. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / За ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001.
53. Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії педагогіки: У 2 ч. / За ред. А.М. Бойко. Київ: ВПОЛ; Полтава: АСМІ, 2004. Ч. 2. 504 с.
54. Педагогіка вищої школи: підручник / [В.П.Андрущенко, І.Д.Бех, Н.М.Дем'яненко та ін.]; за ред. В.Г.Кременя, В.П.Андрущенка, В.І.Лугового. Київ: Педагогічна думка, 2009. 256 с.
55. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: Підручник / Під заг. ред. А.М.Бойко. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 576 с.
56. Пехота О.М. Особистісно-орієнтована освіта [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2000/7-1-4.pdf>
57. Пов'якель Н.І. Психологія вирішення педагогічних конфліктів. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
58. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. Київ, 2014. 352 с.
59. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. Практикум: Навч. посіб. Київ, 2014. 336 с.
60. Попелюшко Р.П. Програма корекції відхилень у розвитку самооцінки студентської молоді. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 8. С. 55-65.
61. Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: Монографія / за ред. Н.І. Пов'якель. Київ, 2009. 376 с.
62. Разказова О. Особливості соціалізації студентської молоді на сучасному етапі розвитку суспільства. *Соціальна педагогіка: Теорія та практика*. Луганськ, 2005. Т. 2. С. 23-26.

63. Распутько Ю.В. Психологічні особливості внутрішньоособистісних конфліктів в юнацькому віці. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Серія Психологічні науки. 2009. Вип. 26 (50). Ч. 1. С. 345–352.
64. Теслюк В.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача: теоретико-методичний аспект: Монографія. Київ, 2016. 211 с.
65. Туркай Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи: Навч. посібник для студентів-магістрів. Херсон, 2013. 516 с.
66. Святенко Ю.О. Тренінг особистісного зростання: Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. 112 с.
67. Сердюк Л.З., Петрученко Н. М. Зміст і структура психологічної готовності до професійної діяльності студентів з інвалідністю. *Освіта регіону*. 2011. № 5. С.140-143.
68. Сердюк Л.З. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Освіта регіону*. 2012. № 2. С.311-317.
69. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ, 2005. 240 с.
70. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр. Київ, 2021.
71. Стрельников В.Ю., Брітченко І.Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с.
72. Теорія і практика інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник] / Упорядник Бондар К.М. [2–ге вид., доп.]. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.
73. Терлецька Л.Г. Психологія здоров'я особистості: технологія психосинтезу: Навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 152 с.
74. Туриніна О.Л. Психологія творчості: навчальний посібник. Київ: МАУП. 2007. 156 с.
75. Федорчук В.М. Тренінг особистісного зростання: навчальний посібник. Київ: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 250 с.
76. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: „Академвидав”, 2010.
77. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. Київ, 2007. 230 с.
78. Шейко С. Національні та загальнолюдські засади реформування сучасної вищої освіти в Україні. *Вища школа*. 2005. №3. С. 32-39.
79. Штриголь Д. Я. Шлюбно-рольові настанови у юнацькому віці. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 5. С. 35–45
80. Яблонко В.Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості: Навч. посібник. Київ, 2008. 220 с.
81. Demyanenko Natalya. A pedagogical university in the context of a competence-based method of approach. *European applied sciences*. Stuttgart, Germany, 2013. # 3-4. С. 77-80.
82. Demjanienko N. Ewolucja paradygmatu pedagogiki w historii szkolnictwa wyzszego Ukrainy (XX-XXI wiek). *Nauczyciel wobec szans i zagrozen edukacyjnych XXI wieku*; [podred. HalinyGajdamowicz]. Krakow: Impuls, 2009. S. 275-282.
83. Demyanenko Natalia. “Innovative author’s education systems”: a scientific project at National Pedagogical Dragomanov University. *Рідна школа*. 2020. № 1. С. 32
84. Demyanenko N.M. Internationalization of the educational and scientific space at pedagogical university. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph* / Demyanenko N.M., Benera V.E., Kolyadenko S.M., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Smikal V.O. / Edited by N. Demyanenko. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. P. 11-27.
85. Demyanenko Natalia. Stosunki wychowawcze nauczyciel – uczen w szkole ogolnokształcacej: problem klasyfikacji. *Uczen w obec szans I zagrozen edukacyjnych XXI wieku* / pod red. Haliny Gajdamowicz. Lodz: Wydawnictwo Uniwersytetu Lodzkiego, 2010. S. 28-37.

86. Demyanenko N.N. The conception of professional approach in the preparing of a teacher of higher educational establishment. *Innovation in academic education - higher education in the process of change*. Warsaw, 2009. P. 23-27.

87. Demyanenko N. The principle of university autonomy in substantiation of the idea and the world experience. *Magyar Tudományos Journal* (Budapest, Hungary). 2017. № 7. P. 43-48.

88. Demyanenko N.M., Benera V.E., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Smikal V.O. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph* / Edited by N. Demyanenko. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. 160 p.

89. Demyanenko N.M. University autonomy as a condition for the internationalization of higher education: Ukrainian historical practices and current challenges. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph* / Demyanenko N.M., Benera V.E., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Smikal V.O. / Edited by N. Demyanenko. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. P. 69-83.

90. Demyanenko Natalia. Educational innovation studies as a complex system. *Interdisciplinary studies of complex systems. Міждисциплінарні дослідження складних систем*. 2020. № 16. P. 87-101. (Indexed by Web of Science Core Collection). <https://doi.org/10.31392/iscs.2020.16.087>

Допоміжні

1. Бех І. Д. Психологічні механізми сходження особистості до духовних цінностей. *Педагогіка і психологія : наук.-теорет. та інформац. журн. АПН України*. 2011. № 2.

2. Бех І. Своєрідність художньої творчості особистості: психологічні акценти. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 1. С. 20–21.

3. Блінова О. Є. Психологічні умови толерантності студентів у міжетнічній взаємодії. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Вип. 26 (50). Ч. 1. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 166–170. (Серія 12 : Психолог. науки : научн. изд.)

4. Бойко А.М. Концептуальні основи особистісно-соціального виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні, 1992 - 2002*. Харків, 2002.

5. Бойко А. Парадигмальні напрями виховання: варіанти вибору. *Рідна школа*. 2001. № 3. С. 7-10.

6. Бойко Н. Професійне здоров'я педагога. *Підручник для директора*. 2010. № 6. С. 70-72.

7. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. № 2. С. 1-4.

8. Буряк В. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів. *Вища школа*. 2008. № 5. С.10-24.

9. Бушай І. М. Образ світу молоді з девіантною поведінкою. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія Психолог.* 2009. Вип. 26 (50). Ч. 1. С. 191–196.

10. Велитченко Л.К. Психологічна структура взаємодії. *Коломінські читання: матер. II Міжнар. наук. форуму, присвяченого пам'яті докт. психол. наук, проф. Н.Л. Коломінського, м. Київ, 19 лютого 2008 р. / МАУП; гол. ред. М.Ф. Головатий; відп. ред. О. Л. Туриніна. Київ: Персонал, 2009. С. 53–60.*

11. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Київ, 2003.

12. Гейко Є.В. Цілісність особистості як передумова здоров'я сучасної студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія Психологічні науки*. 2009. Вип. 26 (50). Ч. 1. С. 218–223.

13. Давиденко А.А. Творчість як процес гармонізації системи. *Педагогіка і психологія: наук.-теорет. та інформац. журн. НАПН України*. 2011. № 4. С. 78–85.

14. Дем'яненко Н.М. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза й еволюція. *Філософія освіти*. 2006. № 2 (4).

15. Зарубінська І.Б. Синдром набутої безпорадності та його профілактика у студентів в процесі викладання іноземної мови. *Педагогіка і психологія: Вісник АПН України*. 2005. № 2. С. 42-48.

16. Казьмерчук А. В. Особливості девіантної поведінки серед молоді. *Девіантна поведінка в дитячому віці*: матер. наук.-практ. конф. Євпаторія, 2009. С. 77–82.
17. Ковальчук З. Я. Роль самосвідомості науково-педагогічного працівника у взаємодії зі студентами. *Науковий вісник Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ. Серія психологічна*. 2009. Вип. 1-2009. С. 123–134.
18. Кравченко Т.В. Формування образу професійного майбутнього старшокласників у взаємодії сім'ї та школи. *Педагогіка і психологія: наук.-теорет. та інформ. журн. НАПН України*. 2012. № 3. С. 5–10.
19. Крюкова Д.Ф. Психологічні та педагогічні проблеми професійно-особистісного розвитку молоді. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи*: Матеріали ІІ міжн. наук.-практ. конф. Хмельницький: ТУП, 2003. С. 74-83.
20. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення субекта саморозвитку в юнацькому віці: Монографія. Суми: Вид-во „МакДен”, 2012. 410 с.
21. Лузан П., Зайцева І. Академічна група в контексті проблеми виховання студентської молоді. *Освіта і управління*. 2002. Т. 5, № 1. С. 151-156.
22. Лукасевич О. А. Особливості досягнення особистісної зрілості студентами вищого навчального закладу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія Психологічні науки*. 2009. Вип. 26 (50). Ч. 1. С. 72–75.
23. Наумчик Н.В. Проблеми і перспективи розвитку психологічної компетентності студентів технічного вузу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 5. С. 73-75.
24. Обран-Лембрик Л. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі. *Соціальна психологія*. 2009. № 4. С. 73–86.
25. Пилипенко Н.М. Вплив кризи професійного становлення на саморозвиток особистості. *Педагогіка і психологія: Вісник АПН України*. 2005. №2. С. 116-126.
26. Піговська С. Профілактика синдрому емоційного вигорання. *Психолог*. 2011. №14–15.
27. Потапчук Т. Становлення ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Вища школа*. 2012. № 7. С. 40–46.
28. Рижак Л. Система освіти в Україні та її перспективи: філософський аналіз. *Вісник Львівського університету. Філософські науки*. 2004. Вип. 6. С. 16–26.
29. Сердюк Л.З. Психологія мотивації учіння майбутніх фахівців: системно-синергетичний підхід: Монографія. Київ: Університет «Україна», 2012. 323 с.
30. Сидоренко С. Формування Європейської зони вищої освіти. *Вища освіта України*. 2004. №1.
31. Ставицька С.О. Визначення життєвих цінностей в юнацькому віці. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія Психологічні науки*. 2009. Вип. 26 (50). Ч. 1. С. 366–374.
32. Трошкіна І.А. Вплив емоційного вигорання на розвиток особистості викладача. *Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України*. 2010. № 3. С. 117–121.
33. Туров М.П. Обдаровані винахідники: хто вони? *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. № 10. С. 68–72.
34. Фірсова О.Ю. Вплив стану психічного здоров'я студентів у період навчання у ВНЗ на реалізацію їх особистості. *Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України*. 2010. № 3. С. 131–137.
35. Хоменко А. Вчинкова діяльність і діалогічне спілкування як чинники гуманізації процесу виховання. *Зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Пед. науки*. 2008. Вип. 6. С. 39-48.
36. Юсупова Н.О. Міжособистісні стосунки студентів в аспекті віртуальної взаємодії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 4. С. 78-80.
37. Ярошенко О.Г., Деркач Т.М. Порівняльний аналіз стилів навчання студентів різних спеціальностей. *Педагогіка і психологія : наук.-теорет. та інформац. журн. НАПН України*. 2012. № 1. С. 43–47.

38. Alla Boyko. Der hervorragende nationale padagoge und patriot der Ukraine Hryhoij Waschtschenko. Kyjiv-Munchen: BoD, 2019. 192 c.
39. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. 366 p.
40. Demyanenko N.M. The idea of "lifelong learning" in the global educational space: history, projection into perspective. *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 27-41.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-1>
41. Demyanenko N.M. Stages of formation, content and current conditions of training pedagogical staff for adult education (andragogues and hierogogues) in Ukraine (experience of the Department of Pedagogy and Psychology of the Higher School, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine). *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 42-57.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-2>
42. Demyanenko N.M. The integrated technology of situation simulation in organizing educational environment. *Section III. ANDRAGOGICAL TECHNOLOGIES IN ORGANIZING EDUCATIONAL ENVIRONMENT. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 111-129.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-6>
43. Demyanenko N.M. Features of developing the Regulations and Program of the Institute of the elderly people (third age). *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 344-366.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-13>
44. Demyanenko Natalia. "Innovative author's education systems": a scientific project at National Pedagogical Dragomanov University. *Рідна школа. 2020. № 1. С. 32-37.*
45. Demyanenko Natalia. Tutoring as pedagogical action and new profession: systematic approach to the problem (Тьюторинг як педагогічна дія і нова професія: системний підхід до проблеми). *Вища освіта України. 2020. №2. С.59-66.*
46. DEMYANENKO Natalia, ILLIUSCHENKO Serhii, POVIDAICHYK Mykhailo, DOROSH Tetiana (2021). The Problem of Developing the Reflexivity of Future Specialists in Social and Humanistic Sciences in the Context of Postmodernism. *Postmodern Openings. Volume 12. Issue 4. P. 171-183.* <https://doi.org/10.18662/po/12.4/>
47. Peter Scott, "Globalization in Higher Education: Challenges for the 21st Century," *Journal of Studies in International Education*, 4 (Spring, 2000), pp. 3-10.
48. Philip G. Altbach, "Higher Education and the WTO: Globalization Run Amok," *International Higher Education*, No. 23 (Spring, 2001), pp. 2-4.
49. Grant McBurnie, "Leveraging Globalization as a Policy Paradigm in Higher Education," *Higher Education in Europe* 26 (No. 1, 2001), pp. 12-26.

Інтернет-ресурси

1. <http://osvita.ua/legislation/other/4406/>
2. http://www.psycheya.ru/lib/avt_ag_2.html
3. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
4. <http://www.mon.gov.ua>
5. <http://pidruchniki.ws/>
6. <http://www.twirpx.com/files/psychology/>
7. <http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
8. <https://dnrb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського

НАУКОВИЙ СЕМІНАР

I. Пояснювальна записка

Програма обов'язкового освітнього курсу «Науковий семінар» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Андрагогіка. Освіта дорослих» підготовки фахівців освітнього ступеня «магістр», галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – обґрунтування, організація і здійснення наукових досліджень в галузі освіти і педагогіки, дискутування освітніх, педагогічних проблем, освітньо-проектна діяльність.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, філософія освіти, освітня політика, педагогіка, психологія, сучасні інформаційні технології, методика викладання фахових дисциплін, освітня інноватика, зарубіжні освітні системи, нормативно-правове регулювання діяльності ЗВО, андрагогіка, герогогіка.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання освітнього курсу «Науковий семінар» є формування умінь і компетентностей виконання науково-педагогічного дослідження, розуміння методологічних засад, сучасних проблем освіти і педагогіки, закономірностей і принципів, педагогічної технології і методів реалізації профільної дослідницької програми, науково-педагогічного проекту, написання науково-педагогічної праці (магістерської роботи), організації і ведення наукової дискусії.

Основними завданнями викладання освітнього курсу «Науковий семінар» є формування:

- знань методолого-теоретичних засад науково-педагогічного дослідження;
- умінь структурування і організації науково-педагогічного дослідження;
- компетентностей розроблення методики проведення науково-педагогічного дослідження з урахуванням його специфіки;
- умінь логічного добору, доцільного компонування, застосування комплексу методів науково-педагогічного дослідження (теоретичних, емпіричних) відповідно до науково-педагогічної спеціальності, програми, мети і завдань дослідження;
- вмінь і компетентностей з узагальнення результатів науково-педагогічного дослідження, апробації та впровадження інноваційних здобутків у освітню практику;
- наукової культури педагога-дослідника, вмінь структурування і ведення наукової дискусії;
- розуміння проблем академічної доброчесності в науково-дослідній діяльності.

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№	Результати навчання	Компетентності
1	РН1.Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень. РН9.Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність.	ЗК1.Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу. ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. СК7.Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань. СК8.Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.
2	РН2.Використовувати сучасні цифрові	ЗК6.Здатність виявляти, ставити та

	технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності. ПРН6. Розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проекти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.	розв'язувати проблеми. ЗК10.Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. СК1.Здатність проектувати і досліджувати освітні системи. СК2.Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки. СК9.Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності.
3	РН3.Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію. РН12.Планувати і виконувати теоретичні й експериментальні дослідження у сфері освіти/педагогіки, висувати і перевіряти гіпотези, аргументувати висновки, дотримуватися принципів академічної доброчесності.	ЗК5.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК7.Здатність до міжособистісної взаємодії. СК5.Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

№ з/п	Назви модулів та тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінари	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Семінари	СРС
1.	Модуль I. Методолого-теоретичні засади науково-педагогічних досліджень.	4			4	10	2			2	14
1.1	Наукові підходи, принципи, концепція науково-педагогічного дослідження.	2			2	6					8
1.2	Рівні і види теоретичних і практико орієнтованих науково-педагогічних досліджень.	2			2	4	2			2	6
2.	Модуль II. Технологія і методи науково-педагогічного дослідження.	12			12	30	6			6	44

2.1	Програма і технологія науково-педагогічного дослідження.	2		2	6				9
2.2	Теоретичні методи науково-педагогічного дослідження.	4		4	8	2		2	10
2.3	Емпіричні методи науково-педагогічного дослідження. Педагогічний експеримент.	4		4	10	4		4	15
2.4	Методи статистичного і математичного оброблення результатів науково-педагогічного дослідження.	2		2	6				10
3.	Модуль III. Організація і етапи науково-педагогічного дослідження. Академічна доброчесність.	10		10	24	4		4	20
3.1	Організація і зміст науково-педагогічного дослідження.	6		6	12	2		2	10
3.2	Послідовність етапів науково-педагогічного дослідження. Академічна доброчесність.	4		4	12	2		2	10
	Разом:	26		26	64	12		12	78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Методолого-теоретичні засади науково-педагогічних досліджень.

Тема 1.1. Наукові підходи, принципи, концепція педагогічного дослідження.

Фундаментальні принципи та основні суперечності розвитку сучасної освіти. Глобалізація освітніх процесів. Світовий освітньо-науковий простір. Відкрите освітньо-наукове середовище.

Парадигмальний розвиток освітніх процесів і педагогічного знання. Неперервна освіта як філософська і педагогічна категорія. Світові тенденції в організації неперервної освіти. Єдність освітнього процесу і наукового дослідження в реалізації завдань організованого освітнього середовища.

Розвиток науково-педагогічного знання. Методологія педагогіки. Основні положення: 1) вчення про структуру і функції педагогічного знання; 2) вихідні фундаментальні педагогічні положення (теорії, концепції, гіпотези); 3) вчення про логіку і методи педагогічного дослідження; 4) знання про способи використання отриманої інформації для вдосконалення освітнього процесу.

Науково-педагогічне дослідження. Систематичне цілеспрямоване вивчення педагогічних процесів і явищ. Засоби і методи педагогічної науки. Вид пізнавальної діяльності (розкриття об'єктивних закономірностей освіти, навчання і розвитку).

Наукові принципи дослідження педагогічних явищ: об'єктивності й логічної обумовленості, цілісності, вивчення в розвитку, у зв'язках і взаємодії з іншими явищами, застосування комплексу взаємодоповнюваних методів, їх відповідності предмету дослідження, розгляду процесу розвитку з позицій саморуку і саморозвитку, обумовленого внутрішніми суперечностями.

Концепція науково-педагогічного дослідження (методологічний, теоретичний і технологічний концепти).

Тема 1.2. Рівні й види теоретичних і практико орієнтованих науково-педагогічних досліджень.

Мета науково-педагогічного дослідження. Обґрунтування об'єктивних закономірностей освітньо-наукового процесу та відображення їх у практиці. Функції науково-педагогічного дослідження: описова, пояснювальна, прогностична, практична та оцінювальна.

Види науково-педагогічних досліджень. Основні рівні науково-педагогічних досліджень: методологічний, теоретичний (конкретнонауковий), емпіричний. Методологічний – спрямований на розбудову педагогічної теорії з урахуванням результатів попередніх досліджень, принципів і методів аналізу педагогічних явищ. Теоретичний – із передбаченням удосконалення і розвитку понятійного апарату педагогіки, всебічного пізнання об'єкта дослідження. Емпіричний – з акцентом на об'єкті вивчення (явищі, процесі) та опертям на результати спостереження чи педагогічного експерименту.

Програма науково-педагогічного дослідження, його проектування. Поняття методів, методики і техніки педагогічного дослідження. Класифікація методів педагогічного дослідження.

Типологія науково-педагогічних досліджень. Фундаментальні, прикладні.

Науково-педагогічні спеціальності. Шифр педагогічної спеціальності.

Особистість дослідника, його дослідницька культура. Обізнаність із актуальною і перспективною науково-педагогічною проблематикою.

Модуль II. Технологія і методи науково-педагогічного дослідження.

Тема 2.1. Програма і технологія науково-педагогічного дослідження.

Поняття технології і технологічної структурованості науково-педагогічного дослідження.

Концепція, програма, методика дослідження. Етапи педагогічного дослідження. Визначення проблеми і теми дослідження. Розроблення структури, обґрунтування наукового апарату дослідження (мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотеза). Визначення наукової новизни і практичного значення дослідницького матеріалу. Формування емпіричної частини роботи. Моделювання результатів дослідження.

Написання і оформлення наукової статті. Структура наукової статті у фаховому періодичному виданні. Анотована характеристика тексту статті. Градація періодичних видань. Підготовка апробаційного виступу, оприлюднення результатів дослідження.

Впровадження емпіричних результатів. Методичні рекомендації до апробації та впровадження. Умови і критерії упровадження результатів дослідження.

Тема 2.2. Теоретичні методи науково-педагогічного дослідження.

Метод науково-педагогічного дослідження. Шлях, спосіб вивчення педагогічних явищ і процесів, розв'язання науково-педагогічних проблем. Класифікації методів наукових досліджень.

Індукція та дедукція у науково-педагогічних дослідженнях. Індукція – форма руху пізнання від емпіричного до теоретичного рівня, спосіб узагальнення. Шлях індуктивного виведення гіпотетичних висновків із відомих педагогічних тверджень, явищ, фактів. Дедукція – висновок, спрямований від загального до конкретного, виведений з одного чи низки тверджень. Роль дедуктивного методу дослідження у створенні поняттєвої системи педагогічного знання. Взаємозумовленість індуктивного і дедуктивного шляху пізнання та застосування у педагогічному дослідженні.

Аналіз і синтез педагогічних явищ. Взаємозв'язки та послідовність здійснення аналізу і синтезу в процесі вивчення педагогічних явищ. Аналіз – уявне або фактичне розкладення цілого на частини. Синтез – відновлення цілісності предмета педагогічного дослідження в розмаїтті його виявлення. Аналіз та синтез у теоретичному педагогічному дослідженні.

Класифікація педагогічних явищ. Упорядкування і класифікація педагогічних явищ на основі визначення їх однорідності. Умови отримання вірогідних висновків у процесі порівняння: зіставлення тільки однорідних об'єктів чи понять, порівняння предметів за суттєвими ознаками.

Абстрагування та конкретизація педагогічного явища. Абстрагування – процес уявного відокремлення певної властивості або ознаки предмета з метою більш глибокого його вивчення. Види абстракцій: узагальнююча та ізолювальна. Педагогічна ідеалізація – граничний випадок абстрагування. Конкретизація – сходження від абстрактного до конкретного в аналізі педагогічного явища. Абстрагування, ідеалізація та конкретизація у педагогічному дослідженні.

Методи моделювання, порівняння, узагальнення. Педагогічне моделювання. Непрямий, опосередкований метод науково-педагогічного дослідження об'єктів пізнання, базований на застосуванні моделі як засобу дослідження. Модель – штучна система, яка відображає з певною точністю властивості досліджуваного педагогічного об'єкта. Педагогічна модель. Мета створення педагогічної моделі. Види педагогічних моделей: матеріальні та уявні (ідеальні). Ідеальні педагогічні моделі: наочно-образні, знакові (символічні), математичні (графіки, формули, програми). Евристична роль педагогічного моделювання в одержанні нових знань. Приклади моделювання педагогічних явищ.

Педагогічне порівняння. Процес зіставлення педагогічних явищ або предметів із метою встановлення схожості чи відмінності між ними, а також віднайдення спільного, властивого об'єктам педагогічного дослідження. Безпосереднє або опосередковане порівняння педагогічних явищ/об'єктів (через зіставлення з третім об'єктом – еталоном).

Педагогічне узагальнення – логічний процес переходу від поодинокого до загального чи від менш до більш загального педагогічного знання, форма відображення ознак і якостей педагогічних явищ.

Ідеалізація та формалізація у педагогічному дослідженні. Ідеалізація – розумова дія, пов'язана з утворенням понять про умовні педагогічні об'єкти, яких не існує в дійсності та які не відтворюються в педагогічному досліді. Процес конструювання понять про об'єкти, які в дійсності не існують, але мають прообрази в педагогічній практиці. Ідеалізовані об'єкти як граничні випадки реальних об'єктів, що обираються як засіб їх наукового аналізу та основа побудови педагогічної теорії. Мета ідеалізації – позбавити реальні педагогічні об'єкти низки притаманних їм властивостей і надати їм (уявно) певних гіпотетичних педагогічних властивостей.

Формалізація як метод пізнання педагогічних об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов (наприклад, мови математики, програмування тощо).

Метод педагогічної екстраполяції – розповсюдження закономірностей або тенденцій досліджуваного педагогічного об'єкта, які спостерігаються на певному часовому інтервалі, на інший часовий інтервал. Основна функція – прогностична. У педагогічній науці й практиці застосовується в розробленні навчальних планів, програм, професіограм, кваліфікаційних характеристик. Рівні використання в педагогічних дослідженнях: якісний або описовий; кількісний або статистичний.

Уявний педагогічний експеримент. Створення ідеального об'єкту (на основі теоретичних і емпіричних знань), що співвідноситься з педагогічною дійсністю та імітує ситуацію реального педагогічного експерименту. Етапи: формулювання завдань і створення експериментальної ситуації; формування уявної моделі педагогічного експерименту; прогнозування та аналіз можливих експериментальних результатів.

Тема 2.3. Емпіричні методи науково-педагогічного дослідження. Педагогічний експеримент.

Взаємозв'язок теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження. Емпіричні методи в педагогіці. Пізнання педагогічної дійсності.

Вивчення інформаційних науково-педагогічних джерел. Пошук інформаційних джерел. Види джерел: навчальна література, словники, довідники, каталоги, монографії, брошури, збірники статей, збірники матеріалів наукових конференцій, періодичні видання. Дисертації та автореферати дисертацій. Етапи роботи з науковою літературою: пошук інформації (загальне ознайомлення), оброблення (критичний аналіз, узагальнення, співставлення), обґрунтування

основних напрямів власного дослідження. Укладання бібліографічного списку, його самостійне пізнавальне значення. Зворотно-хронологічне ознайомлення з літературою. Засоби накопичення наукової інформації. Правила запису вихідних даних джерела. Теоретична робота з уточнення педагогічних понять. Спрямування на вид робіт із джерелом інформації в залежності від мети: загальне ознайомлення, виділення окремих фрагментів, детальне вивчення.

Педагогічне спостереження. Використання як самостійного методу та складової частини інших дослідницьких методів. Розроблення програми та фіксування даних про педагогічні явища. Протокол спостережень. Особливості позитивні (надається фактичний матеріал про перебіг педагогічних процесів) і негативні (суб'єктивність інтерпретації даних, невелика кількість досліджуваних об'єктів, явищ). Види спостережень: безпосереднє та опосередковане, відкрите та приховане, неперервне та дискретне, довготривале та короткотермінове, самоспостереження.

Методи педагогічного опитування. Бесіда, інтерв'ю, анкетування. Переваги опитування як методу збирання інформації: 1) вербальна інформація (більш багатовимірною, ніж невербальна); 2) можливість кількісного оброблення даних; 3) невеликі економічні витрати; 4) отримання інформації з різних сфер педагогічної дійсності. Використання як розвідувальних (на початку дослідження) і уточнювальних (у його підсумку).

Інтерв'ю – метод збирання інформації у процесі усного безпосереднього спілкування.

Переваги бесіди: живий контакт дослідника з респондентами; індивідуалізація запитань, їх варіювання, додаткові уточнення; оперативна діагностика достовірності й повноти відповідей.

Анкетування – опитування у письмовій формі з допомогою попередньо підготовлених бланків. Структура анкети.

Вивчення педагогічної документації та результатів педагогічної діяльності. За формою фіксації інформації документи поділяються на: письмові; архіви емпіричних даних у машиночитабельних формах; іконографічну документацію; фонетичні документи. Безпосереднє чи опосередковане відображення педагогічних, соціальних, психологічних явищ минулого (стаття, книга, огляд, акт обстеження тощо). Умовна класифікація архівних історико-педагогічних джерел: нормативні матеріали (інструкції, рішення, закони, постанови відповідних органів тощо); першоджерела освітніх установ, закладів та органів освіти (класні журнали, щоденники, творчі учнівські роботи, протоколи та стенограми зборів, конференцій тощо); вторинні документи закладів освіти (опис, аналіз та узагальнення першоджерел і власних спостережень); особисті документи (анкети, записні книжки, листи тощо); мемуари; статистичні матеріали. Порівняльно-історичний метод.

Педагогічні документи за джерелом інформації: первинні (на основі безпосередньої реєстрації явищ та процесів, спостереження і бесід) та вторинні (як узагальнення первинних).

Метод експертно-педагогічної оцінки. Завдання педагогічної експертизи: традиційні (кількісна оцінка об'єктів за певною ознакою, упорядкування об'єктів і їх класифікація); нетрадиційні (написання сценаріїв, визначення ймовірності наступних подій тощо).

Особливості й умови застосування експертно-педагогічного методу: за неможливості прогнозування розвитку педагогічної системи на основі відомих законів; у разі необхідності експериментальної перевірки розвитку освітнього процесу; за наявності невизначених факторів, які не піддаються контролю; в умовах варіативності шляхів вирішення проблеми; за неповноти інформації, на основі якої приймається рішення.

Метод експертного оцінювання «Делфі». Метод програмного прогнозування (запропонований В.М. Глушковим, поєднання методів «Делфі» та «ПЕРТ»). Метод евристичного прогнозування. Метод колективної генерації ідей («мозкова атака»). Метод кваліметрії (кількісне оцінювання).

Педагогічне тестування. Стандартизоване вимірювання індивідуальних відмінностей, властивостей, явищ. Застосування тестових методик у вивченні педагогічної дійсності. Поєднання з педагогічним експериментом, спостереженням, опитувальними методиками.

Основний метод збирання емпіричного матеріалу в дослідженнях діагностувального характеру. Основні сфери використання тестування: а) освіта; б) професійна підготовка і відбір; в) психолого-педагогічне консультування.

Соціометрія як метод дослідження міжособистісних відносин, процесів виховання у групі. Соціометрична техніка (Дж. Моренно). Застосування у діагностуванні міжособових і міжгрупових відносин із метою їх зміни, поліпшення, вдосконалення в процесі виховання. Типологія соціальної поведінки людей в умовах групової діяльності, соціально-психологічна сумісність членів конкретних груп. Мета соціометричної процедури: а) дослідження рівня згуртованості-дифузності в групі; б) виявлення «соціометричних позицій» - співвідносного авторитету членів групи за ознаками симпатії-антипатії; в) визначення внутрішньогрупових підсистем, згуртованих утворень; г) прогнозування розвитку освітньо-виховних процесів, особистісно-соціального виховання.

Аналіз і узагальнення провідного педагогічного досвіду. Виявлення рівня освітнього процесу, властивих йому суперечностей, нового і раціонального у практиці кращих учителів. Узагальнення інноваційного педагогічного досвіду. Критерії конструювання інноваційного досвіду: новизна, результативність, актуальність, перспективність, стабільність. Етапи аналізу педагогічного досвіду: виявлення, описання, вивчення і узагальнення. Дослідницькі прийоми (спостереження, фіксації результатів, експертної оцінки та ін.) як складові аналізу педагогічного досвіду.

Метод педагогічної герменевтики. Пояснення індивідуального творчого педагогічного процесу, який характеризується відмовою від правил та науково-категоріальних схем, зверненням до емоційно-образних трактувань предмета дослідження, характерних як для повсякденних педагогічних уявлень, так і етнопедагогіки, художньої літератури, поезії. Евристична функція художньо-образних засобів, використовуваних у педагогічному дослідженні з метою стимулювання оригінальних педагогічних рішень.

Педагогічний експеримент. Уплив дослідника на об'єкт шляхом створення штучних чи застосування реальних умов, необхідних для виявлення відповідних його властивостей. Спосіб отримання інформації про кількісні та якісні зміни показників об'єкта, внаслідок дії на нього певних керованих і контрольованих чинників (змінних). Проводять за необхідності виявлення властивостей певного об'єкта, перевірки правильності теоретичних передбачень, демонстрації явища.

Етапи педагогічного експерименту: 1) підготовчий (розроблення конкретнометодологічного (методологія педагогіки) і методичного розділів програми педагогічного експерименту, формування належних умов для проведення педагогічного дослідження); 2) реалізаційний (наочно-практична діяльність експериментатора й обстежуваних – випробування, спостереження, контроль, вимірювання змінних, управління педагогічним експериментом тощо); 3) аналізу й узагальнення результатів (перетворення експериментального факту, отриманого на попередньому етапі, у факт педагогічної науки).

Дослідження у спеціально створених педагогічних умовах шляхом внесення в нього принципово важливих змін у відповідності з поставленими педагогічними завданнями та висунутою гіпотезою. Завдання педагогічного експерименту. Встановлення співвідношення між досліджуваними педагогічними явищами, їх кількісний і якісний опис. Інтерпретація факторів впливу на освітній процес. Активний фактор (яким дослідник маніпулює в умовах педагогічного експерименту), пасивний фактор (залишається незмінним). Види педагогічного експерименту: природний та лабораторний; констатувальний (діагностувальний, контрольний), пошуковий і формувальний (перетворювальний). Структура педагогічного експерименту: паралельна, послідовна. Вимоги до підбору експериментальної та контрольної груп. Планування експерименту у відповідності до вимог вірогідності, надійності, репрезентативності отримуваних даних. Результативність педагогічного дослідження. Вибір критеріїв та параметрів оцінювання педагогічного явища.

Тема 2.4. Методи статистичного і математичного оброблення результатів науково-педагогічного дослідження.

Використання математичних методів у науково-педагогічному дослідженні. Ймовірний характер педагогічних явищ, багатозначність зв'язків між причиною і наслідком та їх статистичні залежності. Поняття виміру як встановлення відповідності між явищами і числами. Шкали вимірювань. Генеральна статистична сукупність та вибірка одержаних у процесі спостереження кількісних даних. Ряд розподілу і його графічна ілюстрація у вигляді гістограми, полігону. Середні величини сукупності (середня арифметична, медіана, мода). Варіації і розмах варіювання. Середній квадрат відхилень (дисперсія) і середнє квадратичне відхилення. Кореляційний зв'язок між досліджуваними явищами (в шкалі порядку – ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена, у шкалі відносин чи інтервалів – коефіцієнт кореляції Пірсона). Зміст та якісна інтерпретація кількісних характеристик досліджуваного явища. Підвищення ступеня вірогідності та об'єктивності оцінки одержаних експериментально-педагогічних даних.

Модуль III. Організація і етапи науково-педагогічного дослідження. Академічна доброчесність.

Тема 3.1. Організація і зміст науково-педагогічного дослідження.

Урахування особливостей педагогічних явищ і процесів у педагогічних дослідженнях (неоднозначність перебігу; неповторність вторинного експерименту; участь у освітніх процесах осіб будь-яких вікових категорій; уможливлення об'єктивних висновків багаторазовими спостереженнями).

Види науково-педагогічних досліджень: теоретичні та емпіричні, фундаментальні й прикладні, якісні й кількісні, історико-педагогічні, порівняльні (компаративні). Фундаментальні педагогічні дослідження. Спрямованість на розкриття сутності педагогічних явищ, пошук прихованих основ педагогічної діяльності, наукове обґрунтування педагогічної дійсності; розв'язання проблем педагогічної теорії; пізнання базисних засад функціонування педагогічних систем чи їхніх окремих елементів. Прикладні педагогічні дослідження. Зорієнтованість на вирішення проблем педагогічної практики; пошук шляхів ефективного використання базисних засад у конкретних педагогічних об'єктах. Особливості історико-педагогічних, експериментальних (емпіричних), порівняльних (компаративних) досліджень з педагогіки.

Напрями досліджень у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальностями 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) та ін.

Тема 3.2. Послідовність етапів науково-педагогічного дослідження. Академічна доброчесність.

Вибір та обґрунтування теми науково-педагогічного дослідження. Сутність понять: науковий напрям, наукова проблема, наукова тема. Етапи постановки (вибору) теми педагогічного дослідження. Перший етап – формулювання проблеми. На основі аналізу суперечностей досліджуваного напрямку формулюється основне питання (проблема) і в загальних рисах – очікуваний результат. Другий етап – розроблення структури проблеми. Виділяються теми, підтеми, питання. Третій етап – визначення актуальності проблеми на даному етапі розвитку науки. Обґрунтовуються вимоги до формулювання теми педагогічного дослідження та його термінологічного апарату.

Аналіз стану досліджуваної проблеми. Особливості аналітичного огляду літератури з теми дослідження.

Розроблення гіпотези науково-педагогічного дослідження. Сутність і взаємозв'язок понять «наукова ідея» і «гіпотеза». Гіпотеза дослідження – припущення, яке дає можливість на основі ряду фактів зробити висновок про існування об'єкта, зв'язку або причини явища. Воно не може вважатися доведеним. Види гіпотез у науково-педагогічних працях: описові, пояснювальні, описово-пояснювальні; теоретичні та емпіричні. Логіка формулювання змісту гіпотези. Стадії розвитку гіпотези.

Розроблення концепції науково-педагогічного дослідження як системи взаємопов'язаних наукових положень, використовуваних дослідником для досягнення результату.

Науковий апарат педагогічного дослідження. Формулювання мети і завдань. Вибір об'єкта, предмета дослідження. Сутність і взаємозв'язок понять «об'єкт дослідження», «предмет дослідження». Особливості їх формулювання.

Технологія дослідження. Розроблення програми дослідження. Сутність та особливості виконання природного і лабораторного, констатувального, пошукового та формувального, зондувального і перевіркового, порівняльного і перехресного, класичного і багатофакторного педагогічних експериментів. Складові педагогічного експерименту: діагностувальний, прогностичний, організаційний, практичний, узагальнюючий, впроваджувальний етапи.

Оброблення, узагальнення, апробація результатів дослідження.

Формулювання висновків і пропозицій (рекомендацій) щодо подальших напрямів дослідження заявленої проблеми.

Оформлення результатів дослідження (усне і письмове). Монографія. Наукова стаття. Препринт. Тези доповідей, матеріали наукової конференції. Правила оформлення публікацій.

Науково-дослідна робота магістрантів, її сутність, завдання, напрями організації, завдання, форми з урахуванням специфіки вищого педагогічного навчального закладу.

Особливості написання, оформлення та захисту наукового реферату, проекту, магістерської роботи з педагогічної проблематики. Загальна характеристика цих видів робіт (формулювання теми дослідження, розроблення структури роботи, визначення актуальності досліджуваної проблеми, оформлення наукового апарату), основні вимоги до формулювання наукової новизни, практичного значення, апробації і впровадження результатів магістерського/дисертаційного педагогічного дослідження. Оформлення додатків. Бібліографічний апарат науково-педагогічних досліджень. Правила бібліографічного опису літературних та документальних джерел, наведення і оформлення цитат та бібліографічних посилань у текстах науково-педагогічних робіт. Пошук інформації у процесі виконання наукової роботи. Електронний пошук наукової інформації. Підготовка, порядок та процедура прилюдного захисту.

Академічна доброчесність. Проблема академічного плагіату. Самоплагіат. Вимоги до оформлення прямого і непрямого цитування, аналізу наукової літератури та наукового узагальнення.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Форми та методи поточного і підсумкового контролю. Навчальні досягнення студентів з освітнього курсу «Науковий семінар» оцінюються на основі діючої в університеті модульно-рейтингової системи, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь, навичок та компетентностей.

Поточний контроль здійснюється упродовж семестру під час проведення лекційних, семінарських, практичних, тьюторських занять і виконання самостійної роботи та оцінюється сумою набраних балів за всіма темами. Контроль академічної успішності охоплює поточну успішність з урахуванням присутності, рівня активності на заняттях, якості виступів, повідомлень і підготовки колективних та індивідуальних творчих завдань, а також передбачає проведення модульних контрольних робіт (тестування) за кожним модулем курсу (у разі їх включення до навчального навантаження викладача) та підсумкові показники якості письмових відповідей студентів.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи: *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен; *методи письмового контролю*: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, есе; *методи комп'ютерного контролю*: комп'ютерне тестування; *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

VI. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання є **залік**, який оцінюється максимально у 100 балів. Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Монографія. Київ: Знання України, 2008. 819 с.
2. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи: Монографія. Київ: Знання України, 2011. 1099 с.
3. Андрущенко В.П. Феномен освіти: У 5-ти кн. Кн. 3. Екзистенційний простір освіти: Монографія. Суми: Університетська книга, 2020. 500 с.
4. Андрущенко В.П., Дем'яненко Н.М. Феномен педагогічної інноватики в науково-теоретичному обґрунтуванні й освітній практиці (концептуальні засади, результати і перспективи магістерського Проєкту «Інноваційні авторські освітньо-виховні системи»). Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: науково-методичний посібник; за заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. С. 12-32.
5. Бахов І.С. Міжкультурний підхід у підготовці сучасного компетентного фахівця: [вища школа]. *Освіта Донбасу*. 2011. № 4. С. 60-63.
6. Бех І. Д. Рефлексія в духовному саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України*. 2012. № 1. С. 30–37.
7. Бех І. Д. «Я» як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія : науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України*. 2011. № 3. С. 5–16.
8. Бойко А.М. Виховання людини: нове і вічне. Полтава: Техсервіс, 2006. 568 с.
9. Бойко А.М. Педагогічна україністика: науково-методичний посібник. Київ-Полтава: Salutis, 2019. Ч. 1. 70 с.
10. Бойко А.М. Педагогічна україністика: науково-методичний посібник. Київ-Полтава: Salutis, 2020. Ч. 2. 84 с.
11. Бойко А.М. Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання: Монографія. Полтава: ПНПУ, 2011. 384 с.
12. Бойко А.М., Дем'яненко Н.М. Методологія, теорія, практика - єдина система. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. Вип. 2 (10). С.15-19.*
13. Боришевський М.Й. Проблема самоактивності особистості: сутність, сучасний стан, перспективи дослідження. *Інститут психології ім. Г.СМ. Костюка – 60 років: Наук. Зап. Інституту психології ім. Г.СМ. Костюка АПН України*. Київ, 2006. Вип.25. С. 106-118.
14. Вища освіта в Україні: навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 327 с.
15. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с.
16. Воротіна Л.І., Воротін В.Є., Гуткевич С.О. Магістерська робота: методика написання і захисту: навч. посібник. Київ, 2004. 81с.
17. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (Наказ МОН України від 14.08.2013 № 1176) [Електронний ресурс] / – 2013. - Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/

18. Дем'яненко Н.М. Європейський вектор проектування підготовки національних педагогічних кадрів. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». 2012. Т. 1. С. 185-197.

19. Дем'яненко Н.М. Індивідуальний супровід професійного зростання фахівця (тьюторство). *Навчально-науковий комплекс освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (теорія і методика професійної освіти) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Дем'яненко Н.М., Акініна Н.Л., Булда А.А., Кравченко І.М., Кухар Л.О., Смікал В.О.; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. С. 87-122.*

20. Дем'яненко Н. М. Інноваційні підходи до підготовки педагогічних кадрів. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*. Полтава, 2012. Вип. 54. С. 46-54.

21. Дем'яненко Н.М. Інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. Чернігів: ЧНПУ, 2015. Вип. 130. С. 20-25.*

22. Дем'яненко Н.М. Контекстність підготовки майбутнього педагога: теоретичні підходи, напрями реалізації. *Проблеми освіти*. 2012. №70. Ч. 1. С. 36-42.

23. Дем'яненко Н.М. Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство») / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Ч. II. С. 200-215.*

24. Дем'яненко Н.М. Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт): навчально-методичний посібник / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 256-258.*

25. Дем'яненко Н.М. Парадигмальний вимір розвитку вищої школи в Україні (XIX – початок ХХІ ст.). *Рідна школа*. 2017. № 9-10. С. 56-62.

26. Дем'яненко Н.М. Парадигмальний підхід в історії вищої школи України (XIX – початок ХХІ ст.). *Модернізація вищої освіти в Україні і світі: колективна монографія / Акад. пед. наук України; Ін-т вищої освіти АПН України; [за заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового, М.Ф. Степка]. Харків: Вид-во НУА, 2009. С. 46-61.*

27. Дем'яненко Н.М. Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогіка*. 2015. № 1 (1). С. 20-25.

28. Дем'яненко Н.М. Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. 2012. № 4-5. С. 32-38.

29. Дем'яненко Н.М. Світові тенденції розвитку вищої освіти: диверсифікація магістратури. *Проблеми освіти: науковий зб.* 2010. Вип. 63. Ч. 1. С. 18-24.

30. Дем'яненко Н.М. Сутність і зміст феномену «наукова школа». *Літопис сучасної науки й освіти України: Наукові школи, авторські системи і концепції / ред. колегія В.Г. Кремень, В.І. Луговий, О.М. Топузов [та ін.]. Київ: Альфа-Віта, 2018. С. 12-13.*

31. Дем'яненко Н.М., Бойко А.М. Педагогічна інноватика: від термінологічного обґрунтування до критеріїв упровадження. *Проблеми освіти: наук. зб. / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Київ, 2014. Вип. № 78, ч. 1. С. 19-26.*

32. Дем'яненко Н.М., Смікал В.О. Організація експериментальної діяльності (015 Професійна освіта). *Навчально-науковий комплекс освітньо-наукової програми підготовки*

доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (теорія і методика професійної освіти) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова ; Дем'яненко Н.М., Акініна Н.Л., Булда А.А., Кравченко І.М., Кухар Л.О., Смікал В.О.; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. С. 217-249.

33. Дем'яненко Н.М., Кравченко І.М., Смікал В.О. Методологія наукового дослідження: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрогогіка», «Тьюторство»)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Ч. I. С. 144-165.

34. Дідківська О. Компетентнісна модель конкурентоспроможності випускників навчальних закладів системи професійної освіти. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2. С. 231-243.

35. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник, 3-тє видання, виправлене. Київ: Академвидав, 2015. 352 с.

36. Драйпер Г., Вос Дж. Революція в навчанні; перекл. з англ. М. Олійник. Львів: Літопис, 2005. 942 с.

37. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком інтер, 2008. 1040 с.

38. Жигайло Н. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 4. С. 107-112.

39. Закон України «Про освіту». Київ, 2017.

40. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. № 1556 –VII [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

41. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Редакція від 16.07.2019 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

42. Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: Науково-методичний посібник / наук. обґрунтування, заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. 353 с.

43. Інформаційно-комунікаційні технології для педагогічних працівників (Практичний курс) / укл. Покришень Д.А., Закревська Є.С., Корнієць О.М., Літош Ю.М., Ракута В.М., Тихоненко О.О. Чернігів: ЧОШПО імені К.Д.Ушинського, 2011. 62 с.

44. Клименко В. В. Психологія творчості. Київ, 2006. 480 с.

45. Козієвська О. Стратегії інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід та українські перспективи. *Вища школа*. 2012. № 7. С. 30–39.

46. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «Кл.С.», 2004. 112 с.

47. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Кондор, 2009. 206 с.

48. Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів: підручник. Київ, 2003. 328 с.

49. Лозова В.І. Педагогічний експеримент. *Актуальні питання навчання та виховання особистості*: зб. наукових статей. Харків, 2008. Вип. 2.

50. Луговий В.І., Дем'яненко Н.М., Майборода В.К.. Програма кандидатського іспиту зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, Інститут вищої освіти НАПН України, 2010. 36 с.

51. Луговий В., Таланова Ж. Наука в університетах, університети в науці у світовому дослідницькому просторі. *Вища освіта України*. 2017. № 1. С. 42-50.

52. Майборода В.К. Методика підготовки і оформлення рукопису та автореферату дисертації. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2012. 228 с.

53. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика. Менеджмент інновацій: Навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.
54. Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерських робіт / автор.-упор. Н.М. Дем'яненко, І.М. Кравченко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 113 с.
55. Методологія і методи науково-педагогічних досліджень: навчальна програма і методичні рекомендації / Н.М. Дем'яненко, І.М. Кравченко, В.О. Смікал; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 50 с.
56. Методологія і організація наукових досліджень: програма курсу (для магістрів) / Київський національний торговельно-економічний ун-т / уклад. С.В. Синяков. Київ: КНТЕУ, 2003. 22 с.
57. Навчально-науковий комплекс освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (теорія і методика професійної освіти) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Дем'яненко Н.М., Акініна Н.Л., Булда А.А., Кравченко І.М., Кухар Л.О., Смікал В.О.; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 265 с.
58. Наукові школи Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова / Ред. В. П. Андрущенко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 580 с.
59. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / За ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001.
60. Основи методології та організації наукових досліджень. Навчальний посібник для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А.Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
61. Основи наукових досліджень: методологія, організація, оформлення результатів: навчальний посібник / Головій В.М., Кузькін Е.Ю., Піддубна Л.В., Кузьменко В.М., Ярмач О.В. Київ: Хай-Тек Прес, 2010. 344 с.
62. Основні напрями досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні. Київ: НАПН, 2011.
63. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
64. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
65. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: Підручник / Під заг. ред. А.М.Бойко. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 576 с.
66. Програма кандидатського комплексного іспиту для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 015 Професійна освіта (теорія і методика професійної освіти) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Кафедра педагогіки і психології вищої школи; автори-укладачі: Н.М. Дем'яненко, В.О. Смікал. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 22 с.
67. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. Київ, 2003. 116 с.
68. Руснак І., Романюк С. Магістерська робота з педагогіки: навчально-методичний посібник. Чернівці: Рута, 2005. 208 с.
69. Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти: монографія / авт.: О.П. Воробйова, М.В. Гриценко, В.І. Луговий, О.Ю. Оржель, О.М. Слюсаренко, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, В.П. Ткаченко, К.А. Трима; за ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. 229 с.
70. Святенко Ю.О. Тренінг особистісного зростання: Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. 112 с.
71. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень. Київ: РНКЦ "ДНІТ", 2000. 259 с.

72. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч.посіб. Київ: Вища школа, 2005. 239 с.
73. Соловей М.І., Спіцин Є.С., Потапенко К.К., Шалік З.М. Організація та методика проведення науково-педагогічних досліджень студентами вищих навчальних закладів: посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 2004. 143 с.
74. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 317с.
75. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр. Київ, 2021.
76. Тєслюк В.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача: теоретико-методичний аспект: Монографія. Київ, 2016. 211 с.
77. Туриніна О.Л. Психологія творчості: навчальний посібник. Київ: МАУП. 2007. 156 с.
78. Федорчук В.М. Тренінг особистісного зростання: навчальний посібник. Київ: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 250 с.
79. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. Київ, 2007. 230 с.
80. Demyanenko Natalya. A pedagogical university in the context of a competence-based method of approach. *European applied sciences*. Stuttgart, Germany, 2013. # 3-4. С. 77-80.
81. Demjanienko N. Ewolucija paradygmatu pedagogiki w historii szkolnictwa wyzszego Ukrainy (XX-XXI wiek). *Nauczyciel wobec szans i zagrozen edukacyjnych XXI wieku*; [podred. HalinyGajdamowicz]. Krakow: Impuls, 2009. S. 275-282.
82. Demyanenko Natalia. “Innovative author’s education systems”: a scientific project at National Pedagogical Dragomanov University. *Рідна школа*. 2020. № 1. С. 32
83. Demyanenko N.M. Internationalization of the educational and scientific space at pedagogical university. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph* / Demyanenko N.M., Benera V.E., Kolyadenko S.M., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Smikal V.O. / Edited by N. Demyanenko. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. P. 11-27.
84. Demyanenko N. Pedagogical innovation in the educational space of university. *Science and Education a New Dimension / Pedagogy and Psychology*, III (26), Issue: 50, BUDAPEST, 2015. P. 22-27.
85. Demyanenko Natalia. Stosunki wychowawcze nauczyciel – uczen w szkole ogolnoksztalcacej: problem klasyfikacji. *Uczen w obec szans I zagrozen edukacyjnych XXI wieku* / pod red. Haliny Gajdamowicz. Lodz: Wydawnictwo Uniwersytetu Lodzkiego, 2010. S. 28-37.
86. Demyanenko N.N. The conception of professional approach in the preparing of a teacher of higher educational establishment. *Innovation in academic education - higher education in the process of change*. Warsaw, 2009. P. 23-27.
87. Demyanenko N. The principle of university autonomy in substantiation of the idea and the world experience. *Magyar Tudomanyos Jurnal* (Budapesht, Hungary). 2017. № 7. P. 43-48.
88. Demyanenko N.M., Benera V.E., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Smikal V.O. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph* / Edited by N. Demyanenko. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. 160 p.
89. Demyanenko N.M. University autonomy as a condition for the internationalization of higher education: Ukrainian historical practices and current challenges. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph* / Demyanenko N.M., Benera V.E., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Smikal V.O. / Edited by N. Demyanenko. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. P. 69-83.
90. Demyanenko Natalia. Educational innovation studies as a complex system. *Interdisciplinary studies of complex systems. Міждисциплінарні дослідження складних систем*. 2020. № 16. P. 87-101. (Indexed by Web of Science Core Collection). <https://doi.org/10.31392/iscs.2020.16.087>

1. Бех І. Своєрідність художньої творчості особистості: психологічні акценти. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 1. С. 20–21.
2. Бойко А.М. Концептуальні основи особистісно-соціального виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні*, 1992 - 2002. Харків, 2002.
3. Бойко А. Парадигмальні напрями виховання: варіанти вибору. *Рідна школа*. 2001. № 3. С. 7-10.
4. Бойко А.М., Дем'яненко Н.М. До обґрунтування методології сучасного педагогічного знання. *Проблеми освіти: наук. зб. / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти*. Київ, 2013. Вип. № 77, ч. 2. С. 11-16.
5. Велитченко Л.К. Психологічна структура взаємодії. *Коломінські читання: матер. II Міжнар. наук. форуму, присвяченого пам'яті докт. психол. наук, проф. Н.Л. Коломінського*, м. Київ, 19 лютого 2008 р. / МАУП; гол. ред. М.Ф. Головатий; відп. ред. О. Л. Туриніна. Київ: Персонал, 2009. С. 53–60.
6. Давиденко А.А. Творчість як процес гармонізації системи. *Педагогіка і психологія: наук.-теорет. та інформац. журн. НАПН України*. 2011. № 4. С. 78–85.
7. Дем'яненко Н.М. Контекстність освітнього простору вищої школи: рівень магістратури. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 50-56.
8. Дем'яненко Н.М. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза й еволюція. *Філософія освіти*. 2006. № 2 (4). С. 256-265.
9. Дем'яненко Н.М. Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. 2012. № 4-5. С. 32-38.
10. Дем'яненко Н.М. Статут Історико-педагогічної Асоціації Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. *Історико-педагогічні студії: наук. часопис / НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. Вип. 1. С. 98-102.
11. Дем'яненко Н.М. Трансформування освітнього простору педагогічної магістратури. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр.* Харків: НТУ «ХПІ», 2015. Вип. 42 (46). С. 233-243.
12. Дем'яненко Н.М., Бойко А.М. Проекти вищої педагогічної освіти в Україні першої половини XIX ст. *World Science. Multidisciplinary Scientific Edition*. № 3(55). Vol. 3, March 2020. P. 34-42.
13. Дем'яненко Н.М. Сутність і зміст феномену «наукова школа». Круглий стіл «Наукова школа у світовому освітньому просторі», 26 жовтня 2016 р. Восьмий Міжнародний форум «Інноватика в сучасній освіті», Київ, 25-27 жовтня 2016 р. *Освіта*. № 48-50, 30 листопада – 7 грудня 2016 р. С. 5.
14. Орбан-Лембрик Л. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі. *Соціальна психологія*. 2009. № 4. С. 73–86.
15. Піговська С. Профілактика синдрому емоційного вигорання. *Психолог*. 2011. №14–15.
16. Рижак Л. Система освіти в Україні та її перспективи: філософський аналіз. *Вісник Львівського університету. Філософські науки*. 2004. Вип. 6. С. 16–26.
17. Сидоренко С. Формування Європейської зони вищої освіти. *Вища освіта України*. 2004. №1.
18. Сухомлинська О.В. Методологія історико-педагогічного дослідження. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т. 1. С. 36-51.
19. Таланова Ж.В. Докторська підготовка у світі та Україні. Київ: Міленіум, 2010. 476 с.
20. Теорія і практика наукових досліджень: метод. рек. до виконання курсових, дипломних та магістерських робіт для бакалаврів, студ. та магістрантів ВНЗ / Кам'янець-Подільський держ. ун-т / Наталія Олексіївна Урсу (авт.-упоряд.). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський держ. ун-т. Інформаційно-видавничий відділ, 2004. 33с.
21. Тормоса Ю.Г. Основи наукових досліджень: навч-метод. посіб. для самост. вивч.

дисц. Київ, 2003. 76 с.

22. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: конспект лекцій посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2004. 208 с.

23. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав. 2010. 456 с. - Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/412096.pdf

24. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 2006. 240 с.

25. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Київ, 2008. 310 с.

26. Alla Boyko. Der hervorragende nationale padagoge und patriot der Ukraine Hryhoij Waschtschenko. Kyjiv-Munchen: BoD, 2019. 192 с.

27. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. 366 p.

28. Demyanenko N.M. The idea of "lifelong learning" in the global educational space: history, projection into perspective. *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 27-41.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-1>

29. Demyanenko N.M. Stages of formation, content and current conditions of training pedagogical staff for adult education (andragogues and hierogogues) in Ukraine (experience of the Department of Pedagogy and Psychology of the Higher School, National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, Ukraine). *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 42-57.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-2>

30. Demyanenko N.M. The integrated technology of situation simulation in organizing educational environment. *Section III. ANDRAGOGICAL TECHNOLOGIES IN ORGANIZING EDUCATIONAL ENVIRONMENT. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 111-129.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-6>

31. Demyanenko N.M. Hierogogy in socio-cultural and scientific dimensions. *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 329-343.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-12>

32. Demyanenko N.M. Features of developing the Regulations and Program of the Institute of the elderly people (third age). *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 344-366.* <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-13>

33. Demyanenko Natalia. "Innovative author's education systems": a scientific project at National Pedagogical Dragomanov University. *Рідна школа. 2020. № 1. С. 32-37.*

34. Demyanenko Natalia. Tutoring as pedagogical action and new profession: systematic approach to the problem (Тьюторинг як педагогічна дія і нова професія: системний підхід до проблеми). *Вища освіта України. 2020. №2. С.59-66.*

35. DEMYANENKO Natalia, ILLIUSCHENKO Serhii, POVIDAICHYK Mykhailo, DOROSH Tetiana (2021). The Problem of Developing the Reflexivity of Future Specialists in Social and Humanistic Sciences in the Context of Postmodernism. *Postmodern Openings. Volume 12. Issue 4. P. 171-183.* <https://doi.org/10.18662/po/12.4/>

36. Peter Scott, "Globalization in Higher Education: Challenges for the 21st Century," *Journal of Studies in International Education, 4 (Spring, 2000), pp. 3-10.*

37. Philip G. Altbach, "Higher Education and the WTO: Globalization Run Amok," *International Higher Education*, No. 23 (Spring, 2001), pp. 2-4.
38. Grant McBurnie, "Leveraging Globalization as a Policy Paradigm in Higher Education," *Higher Education in Europe* 26 (No. 1, 2001), pp. 12-26.
39. Estermann T. The State of University Autonomy in Ukraine: an external analysis: ATHENA Workshop Ukraine "Fostering Sustainable and Autonomous Higher Education Institutions», 6 November 2013 [Electronic resource]. URL: <http://www.eua.be/events/past/2013/ATHENA-Workshop-Ukraine/Presentations.aspx>.
40. Freismuth E. Developing autonomy and funding reforms at system level – an example from Austria: ATHENA Workshop Ukraine "Fostering Sustainable and Autonomous Higher Education Institutions», 6 November 2013 [Electronic resource]. URL: <http://www.eua.be/events/past/2013/ATHENA-Workshop-Ukraine/Presentations.aspx>.
41. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué of EHEA Ministerial Conference, 26–27 April, 2012 [Electronic resource]. URL : <http://www.ehea.info>.
42. Mettinger A. Higher Education Governance in Austria : I2nd International Conference "European integration of Higher Education of Ukraine in the context of Bologna process» (November, 7, 2013, Kyiv, Ukraine) [Electronic resource]. URL: http://www.ihed.org.ua/images/pdf/7_11_2013_1.pdf.
43. The Academic Ranking of World Universities. Shanghai Jiao Tong University in China [Electronic resource]. URL: <http://www.arwu.org/>.
44. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009) [Electronic resource]. URL: <http://www.bologna2009benelux.org/>.
45. The World University Rankings [Electronic resource]. URL: <http://www.timeshighereducation.co.uk/>.
46. Estermann T. Setting the context: University Autonomy & Funding in Europe: ATHENA Workshop Ukraine "Fostering Sustainable and Autonomous Higher Education Institutions», 6 November 2013 [Electronic resource]. URL: <http://www.eua.be/events/past/2013/ATHENA-Workshop-Ukraine/Presentations.aspx>.
47. Bucharest Communiqué "Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area", Bucharest, on 26 and 27 April 2012. [Electronic resource]. URL: [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012\(1\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(1).pdf).
48. ECTS Users' Guide. European Communities, 6 February 2009. [Electronic resource]. URL: ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf.
49. Education at a Glance 2014: OECD Indicators. Glossary. OECD, 2014 [Electronic resource]. URL: www.oecd.org/.
50. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the European Commission, Brussels, 3.3.2010. COM (2010) 2020 final. 34 p. [Electronic resource]. URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/Lex-Національний_освітній_гловсарій:_вища_освіта_90_UriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF.
51. European University Association: Governance & Autonomy. [Electronic resource]. URL: <http://eua.be/eua-work-and-policy-area/governance-autonomy-and-funding/governance-autonomy.aspx>.
52. European University Association: University Autonomy in Europe. [Electronic resource]. URL: <http://www.university-autonomy.eu>.
53. Global Education Digest 2014: Comparing Education Statistics across the World. UNESCO Institute for Statistics. [Electronic resource]. URL: www.uis.unesco.org/.
54. Governance of higher education institutions in the European Higher Education Area / Council of Europe, Committee on Culture, Education and Media, Doc. 12964, 23 June 2012. [Electronic resource]. URL: <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp>.

55. Guidance documents to those producing diploma supplements. V. Glossary. [Electronic resource]. URL: ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ds/ds_en.pdf.
56. Higher education governance between democratic culture, academic aspirations and market forces / Jurgen Kohler and Josef Huber (ads.), Sjur Bergan (editor). Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2006. 221 p.
57. Higher Education Governance in Europe. Policies, structure, funding and academic staff. Brussels: Eurydice, 2008. 147 p.
58. International Standard Classification of Education. ISCED 2011 / UNESCO. [Electronic resource]. URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>.
59. International Standard Classification of Education: Fields of Education and Training 2013. ISCED-F 2013 / UNESCO. [Electronic resource]. URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-37c-fos-review-222729e.pdf>.
60. Progress in higher education reform across Europe. Governance Reform. Volume 1: Executive Summary. CHEPS, 2008. 24 p. [Electronic resource]. URL: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/funding/sum_en.pdf.
61. Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions. Compiled by Lazăr Vlăsceanu, Laura Grünberg and Dan Pârlea. UNESCO, 2007 [Electronic resource]. Національний освітній глосарій: вища освіта 92 URL: www.cepes.ro/publications/pdf/Glossary_2nd.pdf.
62. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (Text with EEA relevance) [Text] // Official Journal of the European Union, 6.5.2008. C 111/1-7.
63. Supporting growth and jobs – an agenda for the modernization of Europe’s higher education systems. Communication from the European Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, XXX. COM (2011) 567/2. {SEC(2011) 1063}. 16 p. [Electronic resource]. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EN:PDF>.
64. Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms. European Centre for the Development of Vocational Training, 2008. [Electronic resource]. URL: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf.
65. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). European Communities, 2008. [Electronic resource]. URL: www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf.
66. UNESCO Institute for Statistics Online Education Glossary. [Electronic resource]. URL: www.uis.unesco.org/glossary/
67. University Autonomy in Europe I. Exploratory study / by Thomas Estermann & Terhi Nokkala. EUA, 2009. 45 p. [Electronic resource]. URL: <http://eua.be/publications/euareports-studies-and-occasional-papers.aspx>.
68. University Autonomy in Europe II. The Scorecard / by Thomas Estermann, Terhi Nokkala & Monika Steinel. EUA, 2018. 81 p. [Electronic resource]. URL: <http://eua.be/publications/euareports-studies-and-occasional-papers.aspx>.

Інтернет-ресурси

1. <http://osvita.ua/legislation/other/4406/>
2. http://www.psycheya.ru/lib/avt_ag_2.html
3. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
4. <http://www.mon.gov.ua>
5. <http://pidruchniki.ws/>
6. <http://www.twirpx.com/files/psychology/>
7. <http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
8. <https://dnrb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського

ДИСЦИПЛІНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

АНДРАГОГІКА В СИСТЕМІ ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук» розроблена відповідно до освітнього стандарту спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та освітньо-професійної програми «Андрагогіка. Освіта дорослих» підготовки фахівців ступеня магістр галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теорія і практика освіти дорослого населення, закономірності, принципи і тенденції розвитку освіти впродовж життя.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія освіти, педагогіка, психологія, психолого-педагогічні технології, методика викладання та проектування освітнього процесу у вищій школі, методологія і методи науково-педагогічного дослідження, зарубіжні освітні системи, освітня політика, герогогіка.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук» є формування цілісної системи знань з теорії і практики організації і змісту освіти дорослих, неперервної (ціложиттєвої) освіти, вмінь і компетентностей конструювання і реалізації андрагогічної моделі навчання.

Основні завдання дисципліни «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук»: формування знань про мету, завдання, зміст, категоріально-поняттєвий апарат андрагогіки як галузі науково-педагогічного знання та сфери соціальної практики; визначення тенденцій її розвитку в Україні та країнах Європейського Союзу; обґрунтування основних напрямів реалізації концепції освіти дорослих та підготовки андрагогічних кадрів; конструювання андрагогічної моделі навчання, визначення критеріїв, умов, форм і методів її впровадження; виявлення перспектив розвитку андрагогіки в контексті узгодження стратегічної політики ЮНЕСКО та національних програм у сфері освіти дорослих.

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1.Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки. ПРН5.Організовувати освітній процес на основі особистісноцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти. ПРН8.Розробляти і викладати освітні курси в закладах освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.	ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК4.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК3.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2.	ПРН7.Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.	ЗК6.Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми. ЗК8.Здатність діяти соціально відповідально і свідомо. СК5.Здатність розробляти і реалізовувати

		нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.
3.	ПРН3.Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію. ПРН11.Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.	ЗК5.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК7.Здатність до міжособистісної взаємодії.

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **180** годин/ **6** кредитів ECTS.

№ з/п	Назви модулів та тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна/вечірня форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семінар)	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні	Лабораторні	СРС
	Модуль I. Андрагогіка як галузь науково-педагогічного знання і сфера соціальної практики	12	6	6		18	4	4			36
1.1	Наукові основи андрагогіки	4	2	2		4					12
1.2	Андрагогіка в системі неперервної освіти	4	2	2		6	2	2			12
1.3	Тенденції і перспективи розвитку андрагогічної теорії і практики в контексті Концепції освіти впродовж життя	4	2	2		8	2	2			12
	Модуль II. Сутність і зміст курсу «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук»	16	8	8		50	8	4	4		50

2.1	Ретроспектива і актуалізація андрагогічного знання	4	2	2		10					10
2.2	Категоріально-термінологічний апарат неперервних освітніх практик	4	2	2		10	4	2	2		10
2.3	Доросла людина як суб'єкт навчання	4	2	2		20					15
2.4	Особливості побудови освітнього курсу «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук», його інтегративні зв'язки	4	2	2		10	4	2	2		15
	Модуль III. Андрагогічна модель навчання	24	12	12		60	12	6	6		70
3.1.	Андрагогічний підхід. Формальна, неформальна та інформальна освіта дорослих	8	4	4		20	2	2			20
3.2.	Адаптивні системи освіти дорослого населення	4	2	2		10	2		2		15
3.3.	Андрагогічний процес. Традиційні та інноваційні практико орієнтовані підходи і технології	8	4	4		20	4	2	2		20
3.4.	Професійна підготовка андрагога, реалізація партнерських суб'єкт-суб'єктних відносин андрагог-дорослий учень у відкритому освітньому просторі	4	2	2		10	4	2	2		15
	Разом:	52	26	26		128	24	14	10		156

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль 1. Андрагогіка як галузь науково-педагогічного знання і сфера соціальної практики

Тема 1.1. Наукові основи андрагогіки.

Причини виникнення андрагогіки (соціально-економічні, суспільно-політичні трансформації, розвиток освіти, досягнення в галузі інформаційних технологій, еволюція педагогічних концепцій, дослідження в галузі фізіології та психології). Свідомий вибір курсу, форм, термінів, рівня навчання, свобода в процесі навчання.

Наукові погляди щодо сутності поняття «андрагогіка». Андрагогіка (від гр. aner aindros _ "доросла людина", "зрілий чоловік", ago _ "веду") - теорія навчання дорослих, яка вивчає

специфічні закономірності засвоєння знань, набуття вмінь, навичок та інших компетентностей дорослим суб'єктом у процесі навчальної діяльності, а також особливості керівництва останнім з боку професійного педагога (андрагога).

Становлення андрагогіки як науки із власним предметом дослідження (1940-і рр.) Тлумачення поняття «андрагогіка» у світовій педагогічній науці (науковий підхід до вивчення освіти дорослих; галузь педагогіки, дидактики; самостійна наука).

Андрагогіка (О. Капп, 1833) як наука (теоретичні, методологічні і методичні основи освітньої діяльності дорослої людини, що дозволяє не лише здобути професійні знання, а й підвищити культурний рівень, розширити світогляд, самовдосконалитися, набутти соціокультурного досвіду). Модифікації терміну «андрагогіка» у сучасній науковій літературі («освіта дорослих», «навчання дорослих», «педагогіка дорослих» та ін.).

Тема 1.2. Андрагогіка в системі неперервної освіти.

Соціально-економічні потреби суспільства в ціложиттєвій освіті як об'єктивна передумова виникнення андрагогіки. Зростання значення освіти дорослих (забезпечення людини комплексом знань і умінь для активного творчого життя в сучасному суспільстві). Цілісність і системність розвитку особистості. Залучення дорослих до неперервної освіти. Неперервна освіта як головний принцип організації системи освіти, система, що охоплює всі рівні освіти від дошкільної до післявищої і забезпечує людині можливість накопичення й удосконалення професійних і загальнокультурних знань протягом життя.

Перехід освітньої теорії і практики від парадигми викладання до парадигми самоосвіти. Її трансформація у засіб творчого зростання особистості, конструктивного подолання ситуації соціальної і професійної життєвої кризи. Проблема самоактуалізації людиною власних цінностей і творчого потенціалу в освітньому процесі. Неперервна освіта як засіб зв'язку та інтеграції елементів існуючої системи освіти, основоположний принцип організаційної перебудови її ланок. Принципи неперервної освіти: гуманізм; демократизм (рівність доступу); всезагальність (включеністю всього населення до різних структур і рівнів освіти); інтеграція (формальних і неформальних структур традиційного і нового типу); гнучкість (навчальних планів і програм, способів організації навчального процесу); варіантність стратегій учня, зв'язок із життям індивіда (релевантність).

Тема 1.3. Тенденції і перспективи розвитку андрагогічної теорії і практики в контексті Концепції освіти впродовж життя.

Проблеми розвитку освіти дорослих в інформаційному суспільстві (освіта дорослих і розвиток людських ресурсів; співвідношення формального і реального рівня освіти дорослих і шляхи їх зближення; загальна грамотність, функціональна грамотність і професійна компетентність дорослих; освіта дорослих і проблеми соціалізації і ресоціалізації в умовах соціальних змін; правове забезпечення, стимули і пільги для освіти дорослих; співвідношення централізації і децентралізації в управлінні освітою дорослих).

Глобалізація освітніх процесів та розвиток андрагогіки в Концепції ціложиттєвої освіти. Тенденція переростання освіти дорослих від складової системи неперервної освіти до освіти впродовж життя (здатність дорослого до рефлексивного осмислення власного досвіду через його усвідомлення та переоцінку; збагачення та розвиток пізнавальних інтересів; сприяння засвоєнню засобів, які дозволяють самостійно навчатися впродовж життя; створення умов, для самостійної побудови власної освітньої траєкторії). Термін «освіта впродовж життя/довжиною в життя» (lifelong leaning).

Модуль 2. Сутність і зміст курсу «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук»

Тема 2.1. Ретроспектива і актуалізація андрагогічного знання.

Історія становлення андрагогіки як наукового напрямку і навчальної дисципліни. Міжнародна документальна база у становленні освіти дорослих (доповідь Міжнародної комісії з розвитку освіти "Учитися бути: освіта у світі сьогодні і завтра" (1972), рекомендація

ЮНЕСКО "Про розвиток освіти дорослих" (1976), міжнародні конференції з освіти дорослих - КОНФІНТЕА).

Основи андрагогіки (Я.А.Коменський, «Пампедія» (1656). Співвідношення термінів «педагогіка - андрагогіка». "Андрагогіка" (від грецьк. *anor, andros* – доросла людина та *ago* – веду). Розвиток поняття, обґрунтування підходів до навчання і освіти дорослих (О.Капп, Д.Савичевич, М.Огризович, Б.Самоловчев, Ф.Пеггелер, Г.Хансельман, М.Семенські, Л.Турок). Формування теоретичних основ андрагогіки (М.Ноулз, П.Джарвіс, Р.Сміт та ін.). Особливості формування андрагогічної термінології в Україні (андрагогіка - антропагогіка) (О.Олесницький, Є.Мединський).

Тема 2.2. Категоріально-термінологічний апарат неперервних освітніх практик.

Об'єкт і предмет контекстної андрагогіки. Об'єкт - багатоаспектна неперервна освіта дорослих, яка здійснюється в інститутах формальної, неформальної та інформальної освіти відповідно до соціокультурних умов. Предмет - цілісний педагогічний процес, цілеспрямовано організований для освіти дорослого населення в контексті неперервної освіти. Системний, розширений предмет андрагогіки: 1) обґрунтування закономірностей, принципів організації навчання і освіти дорослих; 2) визначення цілей, завдань, змісту, методів, форм, засобів залучення дорослого учня до оволодіння соціальним досвідом людства, його культурними цінностями; 3) створення для цього оптимальних умов з метою забезпечення потреб дорослої людини і потреб суспільства; 4) моніторинг результативності цього процесу та його корегування в разі необхідності.

Тема 2.3. Доросла людина як суб'єкт навчання.

Періодизація життя людини (Б.Г. Ананьєв, Д.Б. Бромлей, В.Г. Онушкін, Є.І. Огарьов). Динамічність сучасних вікових періодизацій. Вік дорослості. Закономірності розвитку людини (Б.Г.Ананьєв, Л.І.Анциферова, Л.С.Виготський, С.Г.Вершловський, І.С.Кон, Ю.Н.Кулюткін, С.Л.Рубінштейн, Г.С.Сухобська та ін.): гетерохронність, нерівномірність розвитку психічних функцій людини впродовж усього життя; мінливість станів дорослої людини; розвиток ціннісних орієнтацій, життєвих планів і позицій впродовж усього життя людини; вплив на життєдіяльність людини не лише об'єктивних, а й суб'єктивних факторів. Здатність людини контролювати життєві події (локус контролю). Акмеологічний підхід (М.М. Рибніков, 1928). Актуальні особливості соціалізації людини в суспільстві.

Основні ознаки дорослого „учня" як суб'єкта навчання у сучасному освітньому процесі: усвідомленість інформаційного запиту, сприйняття мети, завдань, змісту освіти; ангажованість, добровільне включення у навчальний процес; здатність до (само)рефлексії стосовно змісту, процесу, результатів навчання; критичність мислення, адекватне оцінювання та корегування ходу навчання; відкритість та децентрованість мислення, здатність сприймати різні погляди на світ, навколишню діяльність – бачити інші точки зору; самостійність у досягненні позитивних освітніх результатів; уміння вчитися у системі міжсуб'єктних відносин.

Тема 2.4. Особливості побудови освітнього курсу «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук», його інтегративні зв'язки.

Особливості розвитку освітнього курсу «Андрагогіка». Його практична спрямованість. Осмислення предмету, об'єкту андрагогіки в контексті ролі освіти в житті й діяльності дорослої людини; прогнозування розвитку освіти дорослих як загальноцивілізаційного процесу; вивчення становлення і розвитку освіти дорослих у світі і в Україні; розроблення, опис і систематизація понятійного апарату для системи освіти дорослих; формування і оцінювання професійної компетентності фахівця; відбір змісту освіти і форм навчання дорослих; розвиток активної позиції дорослого в процесі освіти; упровадження диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до соціальних і особистісних потреб дорослої людини; розвиток післябазової професійної і неформальної освіти безробітних, забезпечення необхідної психологічної підтримки, сприяння їх орієнтації і адаптації в нових соціально-економічних умовах; розвиток освіти людей похилого віку, інвалідів, пенсіонерів, жінок; вивчення досвіду зарубіжних країн в організації освіти дорослих і організація співпраці з міжнародним освітнім товариством; розроблення нової парадигми освіти дорослих у

суспільстві соціальних змін; створення спеціальних служб, здатних об'єднати інформаційні функції з умінням діагностувати потреби і можливості дорослих, розроблення на цій основі оптимальних "освітніх маршрутів"; організація спеціальної підготовки андрагога.

Модуль 3. Андрагогічна модель навчання

Тема 3.1. Андрагогічний підхід. Формальна, неформальна та інформальна освіта дорослих.

Андрагогічний підхід як методологічна база сприяння ефективності процесу навчання дорослого впродовж життя. Детермінує певні закономірності організації процесу навчання дорослих у формі андрагогічних принципів навчання, андрагогічної моделі навчання, технології навчання дорослих. Зумовленість застосування андрагогічного підходу специфічними особливостями дорослої людини як суб'єкта навчального процесу: усвідомлення себе самостійною, самокерованою особистістю; наявність життєвого та професійного досвіду, який стає джерелом освіти безпосередньо для самої людини та її колег; освітні потреби, спрямовані на вирішення життєво важливих проблем та досягнення конкретних цілей; прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, негайної реалізації набутих знань.

Види освітньої діяльності людини, які повинні враховуватися у формуванні політики в галузі освіти дорослих: формальна освіта, яка завершується отриманням загальнонавчального диплому чи атестату; неформальна освіта, яка у більшості не супроводжується отриманням документа та здійснюється в освітніх закладах, громадських клубах чи гуртках, а також у процесі індивідуальних занять з репетитором чи тренером; інформальна освіта - індивідуальна пізнавальна діяльність, яка супроводжує наше повсякденне життя та не обов'язково носить цілеспрямований характер.

Тема 3.2. Адаптивні системи освіти дорослого населення.

Андрагогічні принципи адаптивних систем освіти дорослого населення: пріоритет самостійного навчання, коли саме самостійна діяльність стає основним видом навчальної роботи; принцип спільної діяльності, пов'язаної із плануванням, реалізацією і оцінюванням процесу навчання; принцип опертя на досвід дорослих, як на одне із джерел навчання; індивідуалізація навчання (на основі індивідуальної програми, орієнтованої на конкретні освітні потреби і завдання тих, хто навчається, певний рівень підготовки, досвід і психофізіологічні особливості); системність навчання, яка передбачає дотримання відповідних цілей - змісту - форм - методів - засобів навчання і оцінки результатів; контекстність - відповідність конкретним життєво важливим цілям (виконання нових соціальних ролей, удосконалення особистості), тобто врахування професійних і соціальних факторів; актуалізація результатів навчання, яка передбачає негайне застосування на практиці отриманих знань і вмінь; елективність навчання - надання певної свободи при виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, термінів, часу, місця навчання і способів оцінки результатів; розвиток освітніх потреб (конкретизація нових після досягнення поставлених раніше завдань).

Відмінність освіти дорослих від дитячо-юнацької освіти. Специфіка контингенту: суб'єктами навчальної діяльності є особи, залучені до сфери професійної діяльності; дорослі, які готують себе до нових соціальних ролей в умовах ринкової економіки; безробітні; люди "третього віку"; інваліди; особи, які змінили через певні обставини звичний спосіб життя (переселенці, колишні військовослужбовці). Своєрідність освітніх закладів, форм та методів їх діяльності - орієнтація на освітні потреби осіб, що є суб'єктами різних видів практичної діяльності, і на режим їх соціального життя. Зміст цілей і завдань освітнього процесу, особливості форм і методів педагогічної роботи із суб'єктами навчальної діяльності: акцент на засвоєнні нового (сучасного, прогресивного) соціально-культурного досвіду і на формуванні здатності до його збагачення власним внеском; використання переважно активних форм і методів навчання дорослих.

Тема 3.3. Андрагогічний процес. Традиційні та інноваційні практико орієнтовані підходи і технології.

Андрагогічна модель навчання. Провідна роль дорослого учня в організації процесу навчання. Самостійне визначення тим, хто навчається параметрів навчання, пошук необхідних йому знань, формування вмінь, навичок і якостей. Акумулявання досвіду, який може бути використаний як джерело навчання не тільки окремого учня, а й інших людей. Надання допомоги педагогом у виявленні такого досвіду. Відбір форм занять з можливістю використання цього досвіду: лабораторні експерименти, дискусії, вирішення конкретних завдань, різні види ігрової діяльності тощо. Зумовленість готовності дорослих вчитися їхньою потребою у набутті знань для вирішення конкретних життєвих проблем. Завдання викладача - у створенні сприятливих умов для навчання. Індивідуалізація навчання на основі програми, яка враховує індивідуальні, конкретні цілі навчання. Орієнтування на негайне застосування отриманих знань і вмінь. Надання допомоги тому, хто навчається у виборі необхідних знань, умінь і якостей. Навчання будується за міждисциплінарними модулями (блоками). Базування процесу навчання на спільній діяльності. Дорослий, який навчається, бере активну участь у всіх етапах процесу навчання.

Умови практичної організації результативного процесу навчання дорослих (М.Ноулз): формування позитивного психологічного клімату в аудиторії; створення організаційної структури для спільного планування процесу навчання; визначення потреб дорослих у навчанні; формулювання напрямів та цілей навчання; розробка та розвиток адекватних навчальних планів; застосування адекватних технологій здійснення процесу навчання; оцінка досягнутих результатів та визначення нових потреб у навчанні. Зорієнтованість навчання на використання освітнього замовлення різних категорій дорослих учнів.

Науково-методичні підходи до технології навчання дорослих: 1) обговорення у процесі навчання значущих для дорослих проблем у різних сферах діяльності та пошук їх вирішення; 2) формування та розвиток ключових компетентностей, необхідних у професійній, суспільній і сімейній сферах, що забезпечують здатність людини до комунікації, роботи у команді, відповідальність, толерантність та ін.; 3) використання навчальних технологій, де дорослий є суб'єктом навчального процесу, а його професійний та життєвий досвід може бути використаний; 4) створення навчальних ситуацій, які формують у дорослих потребу в подальших контактах із викладачем.

Тема 3.4. Професійна підготовка андрагога, реалізація партнерських суб'єкт-суб'єктних відносин андрагог-дорослий учень у відкритому освітньому просторі.

Роль і місце андрагога в системі освіти дорослих (лікар, експерт, консультант). Спеціальна підготовка андрагогів (методологічна, оволодіння дидактикою навчання дорослих, технологіями взаємодії, які найбільшою мірою сприяють особистісному професійному розвитку всіх учасників педагогічного процесу). Умови спеціальної підготовки андрагога: високий освітній рівень студентів (наявність мінімум однієї вищої освіти); різноманітність складу аудиторії за віком, статтю, фахом, стажем професійної діяльності, освітніми та культурними потребами; відмінність завдань, які стоять перед різними категоріями учителів; партнерство як форма взаємодії в навчанні дорослих). Особистісні характеристики андрагога: вміння орієнтуватися у світі інформації; формування комунікативної культури, що дозволяє вступати у взаємодію з іншими людьми; освоєння інформаційних освітніх технологій; організація часу і простору життєдіяльності, в структурі яких постійно має залишатися місце для безперервної освіти). Загальні вимоги до особистості андрагога: професійна компетентність, що базується на спеціальній, практичній та психолого-педагогічній підготовці; загальнокультурна та гуманітарна компетентності, які включають знання основ світової культури, гуманістичні особистісні якості, відповідальність за результати власної діяльності, мотивацію до самовдосконалення; креативність, що базується на сформованості нестандартного мислення, володіння інноваційною стратегією і тактикою, гнучкій адаптації до змін місту та умов професійної діяльності; комунікативна компетенція, що включає розвиток мови, володіння іноземними мовами, сучасними засобами зв'язку та основами комп'ютерної грамотності і т. ін.; соціально-економічна компетентність, що передбачає володіння основами сучасної економіки, знання законів бізнесу, основ екології і права.

"Модель учителя дорослих": 1) розуміння специфічних завдань, що стоять перед різними категоріями людей, які навчаються, мотиви їх освітньої діяльності; 2) уміння не тільки надавати освітню допомогу, але й забезпечувати соціально-психологічну підтримку і тим самим пробуджувати в людях віру в себе; 3) розвиток рефлексивних умінь дорослих, допомагає у зменшенні їхньої залежності від попереднього життєвого досвіду.

Конструювання і реалізація моделі партнерських суб'єкт-суб'єктних відносин андрагог-дорослий учень у відкритому освітньому просторі. Рівні формування педагогічно доцільних відносин: співпідпорядкування, співробітництво, співтворчість. Критерії впровадження відносницької андрагогічної моделі.

V. Засоби діагностики успішності навчання.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю. Навчальні досягнення здобувачів з освітнього курсу «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук» оцінюються на основі діючої в університеті модульно-рейтингової системи, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь, навичок та компетентностей.

Поточний контроль здійснюється упродовж семестру під час проведення лекційних, семінарських занять, виконання самостійної роботи (тьюторіал) та оцінюється сумою набраних балів за всіма темами. Контроль академічної успішності охоплює поточну успішність з урахуванням якості тьюторіалів - індивідуальних творчих завдань, а також передбачає проведення модульних контрольних робіт (тестування) за кожним модулем курсу (у разі їх включення до навчального навантаження викладача) та підсумкові показники якості письмових відповідей здобувачів на питання екзаменаційних білетів.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи: методи усного контролю: індивідуальне опитування, співбесіда; методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, есе; самоаналіз.

Під час усних відповідей оцінюється: повнота розкриття питання (з'ясування змісту проблеми, наукових шкіл, окремих концепцій, знання нормативних документів, літературних джерел, фактичних даних тощо); логіка викладу матеріалу, аргументованість, впевненість у викладеній інформації; рівень і обсяг використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, періодичних видань тощо); аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки, аналізувати професійні проблеми з урахуванням світової і української освітньої практики; уміння аналізувати особливості освітнього процесу ЗВО.

У виконанні письмових завдань враховується: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладу матеріалу, повнота використання літературних джерел, наведення логічних міркувань, прикладів та фактичного матеріалу. Береться до уваги цілісність, системність, послідовність наданої інформації, уміння формулювати висновки; творчий характер виконання письмового завдання.

VI. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є **екзамен**.

Загальна (остаточна) кількість балів вираховується сумарно: бали поточного контролю - 60 плюс екзаменаційний бал - 40. Максимальна кількість балів – 100.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Архіпова С.П. Основи андрагогіки. Черкаси-Ужгород: Мистецька лінія, 2002. 184 с.
2. Білик В. Методи активізації здобувачів вищої освіти магістерського рівня: з досвіду викладання андрагогіки. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2021. Т. 20. № 2. С. 72-80.

3. Болтівець С., Сігаєва Л. Пріоритетні напрями освіти дорослих в матеріалах ЮНЕСКО. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2003. Випуск 3-4. С.160-164.
4. Дем'яненко Н.М. Андрагогіка в системі педагогічних наук: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстною тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство»)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Ч. II. С. 110-126.
5. Дем'яненко Н.М. Андрагогіка в системі педагогічних наук. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт): навчально-методичний посібник* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 161-168.
6. Дем'яненко Н.М. Герогогіка в концепції ціложиттєвої освіти. *Освіта дорослих в умовах невизначеності: залучення, мотивація, тенденції: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф.*, Харків, 11 лют. 2022 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін.; редкол.: К.В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. Харків: Вид-во НУА, 2022. 264 с. (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку). С. 96-99.
7. Дем'яненко Н.М. Герогогіка в соціокультурному і науковому вимірах. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. Випуск 13-14. С. 7-12.
8. Дем'яненко Н.М. Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціалізації. *Вища освіта України*. 2021. № 3(82). С. 59-66.
9. Дем'яненко Н.М. Герогогіка як складова Концепції освіти впродовж життя. *Інновації у вищій школі: тенденції та перспективи розвитку*: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції. Кременець, 2021. С. 40-42.
10. Дем'яненко Н.М. Ідея освіти впродовж життя у світовому освітньому просторі (1949-2010). *Рідна школа*. 2011. № 1-2. С. 49-53.
11. Дем'яненко Н. Освіта дорослих: світові тенденції другої половини ХХ - початку ХХІ ст. [Текст]. *Педагогічні науки: зб. наук. праць* / Полт. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава, 2011. Вип. 2. С. 39-44.
12. Дем'яненко Н.М. Освітній простір педагогічного університету: зміна пріоритетів. *Європейські педагогічні студії (European pedagogical studies)*. 2013. № 3-4. С. 128-140.
13. Дем'яненко Н.М. Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2015. № 1(1). С. 20-25.
14. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 2. С. 23-28.
15. Ковальчук В.І. Технологія навчання дорослих на основі особистісно орієнтованого підходу [Текст]: тренінг. 2-ге вид, перероб. К., 2011.
16. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. 24 с.
17. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні. Вид. 2-ге, допов. Київ: ДКС-Центр, 2016. 25 с.
18. Лук'янова Л. Концепція освіти дорослих в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2011. Вип. 3(1). С. 8-16.
19. Лук'янова Л.Б. Освіта впродовж життя в умовах інформаційно-технологічного суспільства. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. Вип. 1. С. 10-20.
20. Лук'янова Л.Б. Освітні потреби дорослої людини в умовах сучасної цивілізації. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 1. С. 64-69.
21. Марчук А.В. Андрагогіка: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 300 с.

22. Набока Л. Андрагогізація підготовки методистів до інноваційної діяльності. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2. С. 3–7.
23. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / [Зязюн І.А., Ничкало Н.Г., Лук'янова Л.Б. та ін.]; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти; за ред. І.А. Зязюна. Київ, 2000. 636 с.
24. Огієнко О.І. Андрагогічний підхід у неперервній освіті дорослих : метод. рек.; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. К., 2007. 39 с.
25. Огієнко О.І. До питання розвитку андрагогіки у країнах Європи та США. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2010. Вип. 13. С. 74-77.
26. Огієнко О.І. Особливості функціонування системи неформальної освіти дорослих в розвинених країнах Європи. *Науков. часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. К., 2005. Вип. 4 (14). С. 76–81.
27. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія. Суми: Еллада-S, 2008. 444 с.
28. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
29. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: [монографія] / авт. кол.: Лук'янова Л.Б., Сігаєва Л.Є., Аніщенко О.В., Зінченко С.В., Баніт О. В., Лапаєнко С.В., Василенко О.В. К.: Педагогічна думка, 2012. 272 с.
30. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка; [упоряд. : Н.Г. Протасова, Ю.О. Молчанова, Т.В. Курінна; ред. Рада: В.Г. Кремень, Ю.В. Ковбасюк, Н.Г. Протасова та ін.]; Нац. Акад. пед. наук України, Нац акад. держ. управління при Президентові України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України [та ін.]. Київ: Основа, 2014. 494 с.
31. Сучасні технології освіти дорослих: посібник / [Л.Б. Лук'янова, О.В. Аніщенко, О.В. Баніт та ін.]. Київ: Пед. думка, 2013. 182 с.
32. Demyanenko N.M. Internationalization of the educational and scientific space at pedagogical university. *The World Space of Higher Education: Trends in Internationalization and Development: the collective monograph / Demyanenko N.M., Benera V.E., Kolyadenko S.M., Sytniakivska S.M., Kravchenko I.M., Lomakovych V.Ya., Syrotyuk M.V., Smikal V.O., Borova V.E., Malinovska N.V. / Edited by N. Demyanenko*. Warsaw: RS Global Sp. Z O.O., 2020. P. 11-27.
33. Demyanenko N.M. The idea of “lifelong learning” in the global educational space: history, projection into perspective. *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera*. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 27-41. <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-1>
34. Demyanenko N.M. Stages of formation, content and current conditions of training pedagogical staff for adult education (andragogues and hierogogues) in Ukraine (experience of the Department of Pedagogy and Psychology of the Higher School, National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, Ukraine). *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera*. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 42-57. <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-2>
35. Demyanenko N.M. The integrated technology of situation simulation in organizing educational environment. *Section III. ANDRAGOGICAL TECHNOLOGIES IN ORGANIZING EDUCATIONAL ENVIRONMENT. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera*. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 111-129. <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-6>

36. Demyanenko N.M. Hierogogy in socio-cultural and scientific dimensions. *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 329-343. <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-12>*
 37. Demyanenko N.M. Features of developing the Regulations and Program of the Institute of the elderly people (third age). *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 344-366. <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-13>*
 38. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. 366 p.
- Додаткові**
39. Барабаш О. Аналіз теорій навчання дорослих учнів [Текст]. *Імідж сучасного педагога*. 2011. № 2. С. 7-9.
 40. Дем'яненко Н.М. Випускова кафедра в моделюванні освітньо-наукового простору педагогічної магістратури. *Збірник матеріалів Першої Міжнародної науково-практичної конференції «Кафедра у системі управління науково-педагогічною діяльністю вищого навчального закладу»*, Київ, 25 квітня 2014 р. / Академія муніципального управління. Київ, 2014. С. 30-31.
 41. Дем'яненко Н.М. Герогогіка в контексті демографічного старіння населення. *Ціннісно-орієнтований сталий розвиток освіти: уроки ЄС для України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. м. Київ, 18-20 травня 2021 р. С. 308-313. (Еразмус+, Жан Моне).
 42. Дем'яненко Н.М. Європейський вектор проектування підготовки національних педагогічних кадрів. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2012. Т. 1. С. 185-197.
 43. Дем'яненко Н.М. Інноваційні підходи до підготовки педагогічних кадрів. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*. Полтава, 2012. Вип. 54. С. 46-54.
 44. Дем'яненко Н.М. Контекстність підготовки майбутнього педагога: теоретичні підходи, напрями реалізації. *Проблеми освіти: наук. зб. / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти*. 2012. № 70, ч. 1. С. 36-42.
 45. Дем'яненко Н.М. Модель Інституту освіти людей похилого віку. *Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 22 травня 2020 р. К.: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2020. С. 30-34.
 46. Дем'яненко Н.М. Модель контекстно-професійної підготовки у педагогічній магістратурі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 8. С. 28-33.
 47. Дем'яненко Н.М. «Освітня геронтологія» у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. *Освіта і суспільство*. Всеукраїнська газета / за підтримки НАПН України. 2019, червень. № 6 (15). С. 8.
 48. Дем'яненко Наталія. Освітня геронтологія: інтегрований проект. *Освіта*. 2019. № 3-4 (5853-5854), 23-30 січня. С. 3.
 49. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія (герогогіка): навчальна програма. *Навчальні програми дисциплін загальноуніверситетського рівня / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Кафедра педагогіки і психології вищої школи; за ред. Н.М. Дем'яненко*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 26-41.
 50. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія (герогогіка) (пакети тестових завдань, комплексних контрольних робіт). *Засоби діагностування якості підготовки фахівців (пакети тестових завдань, комплексних контрольних робіт) / М-во освіти і науки*

- України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Кафедра педагогіки і психології вищої школи; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 117-148.
51. Дем'яненко Н.М. Трансформація концепції освіти дорослих у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. *Проблеми освіти: наук. зб.* / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Київ, 2011. № 66, ч. 1. С. 24-29.
 52. Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. Освітня геронтологія: проект Положення і Програми Інституту освіти людей третього віку. *Рідна школа*. 2019. № 1. С. 67-73.
 53. Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. Освітня програма Інституту освіти людей третього віку (авторський проект). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 67. С. 85-91.
 54. Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. Положення про Інститут освіти людей третього віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. Вип. 11-12. С. 76-82.
 55. Лук'янова Л.Б. Програма курсу «Основи андрагогіки» для підготовки магістрів спец. «Професійна освіта», РВНЗ КПУ: затверджено на засіданні каф. технології та конструювання швейних виробів РВНЗ «Кримський інж.-пед. ун-т». Ялта, 2008. 35 с.
 56. Огієнко О.І. Аналіз андрагогічної концепції навчання дорослих М. Ноулза. *Вісник Київського міжнар. ун-ту. Сер. Пед. науки*. К., 2005. Вип.7. С. 175–186.
 57. Огієнко О.І. Освіта дорослих у Швеції: стан, проблеми, перспективи. *Вища освіта України. Дод. 3, т. 1: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. К., 2006. С. 433–441.
 58. Огієнко О.І. Порівняльно-педагогічні дослідження освіти дорослих у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. *Вища освіта України. Дод. 3, т. 5: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти*. К., 2007. С. 172–179.
 59. Огієнко О.І. Роль ЮНЕСКО та Ради Європи у формуванні стратегічних напрямів розвитку освіти дорослих. *Наук. часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2009. Вип. 9 (19). С. 64–68.
 60. Огієнко О.І. Соціально-економічні детермінанти освіти дорослих в інформаційному суспільстві. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць* / [редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін.]: Вінниц. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. К.; Вінниця, 2008. Вип. 18. С. 23–28.
 61. Освіта дорослих: бібліограф. покажч.: інформ. видання / [упоряд. Л.Б. Лук'янова]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Українська асоціація освіти дорослих. Київ: ДКС-Центр, 2016. 144 с.
 62. Освіта дорослих: термінологічний словник / Лариса Лук'янова, Олена Аніщенко. Київ; Ніжин: Лисенко М.М., 2014. 125 с.
 63. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / [Г.В. Онкович, М.І. Бойченко, Н.М. Дем'яненко та ін.]; за заг. ред. Г.В. Онкович. Київ: Педагогічна думка, 2012. 336 с.
 64. Теорія і практика професійного навчання дорослих у ПТНЗ і на виробництві: монографія / Ничкало Н.Г., Лук'янова Л.Б., Аніщенко В.М. [та ін.]. Київ: Пед. думка, 2010. 157, [1] с.
 65. Demyanenko Natalya. A pedagogical university in the context of a competence-based method of approach. *European applied sciences (Европейские прикладные науки)*. Stuttgart, Germany, 2013. # 3-4. P. 77-80.

66. Demyanenko N. Pedagogical innovation in the educational space of university. *Science and Education a New Dimension / Pedagogy and Psychology*, III (26), Issue: 50, BUDAPEST, 2015 P. 22-27.
67. Demyanenko Natalia. Pedagogical innovation: from terminological reasoning to justifying the introduction of criteria. *8th International Scientific Conference "Theory for practice in the education of contemporary society"*. RPIVA: Riga Teacher Training and Educational Management Academy. Riga, Latvija, 2015. P. 11-19.
68. Demianenko N. Pedagogical University in the context of the competence approach. *Zeszyty naukowe / Ostroleckie towarzystwo naukowe*. Ostroleka, 2013. XXVII. S. 582-591.
69. Henschke J.A. International research foundation for andragogy and the implications for the practice of education with adults / Henschke J.A., Cooper M.K. http://www.ums.edu/~henschkej/articles/added_05
70. Jarvis P. *Adult Education and Lifelong Learning. Theory and practice* / Jarvis P. London: Routledge, 2004.
71. Knowles M.S. *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development* / Knowles M.S., Holton III E.E., Swanson R.A. London, New York, etc.: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005.
72. Kirkwood G. *Living Adult Education: Freire in Scotland* / Kirkwood G., Kirkwood C. SensePublishers, 2011.
73. Knowles Malcolm S. *The Modern Practice of Adult Education* / Knowles Malcolm S. Association Press, 2000.
74. Knowles Malcolm S. *The Adult Learner* / Knowles Malcolm S., Holton Elwood F., Swanson Richard A. Butterworth-Heinemann, 2005.
75. Tight Malcolm. *Key Concepts in Adult Education and Training* / Tight Malcol. Routledge, 2006.
76. Vella Jane. *Learning to Listen, Learning to Teach. The Power of Dialogue in Educating Adults Revised edition* / Vella Jane. Jossey-Bass, 2002.
77. Kotun, K. (2021). Feathers of lifelong teacher education in Sweden. *Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 1(19), 170-179. [https://doi.org/10.35387/od.1\(19\).2021.170-179](https://doi.org/10.35387/od.1(19).2021.170-179)
78. Mojsejenko R. M. (2017). Aktyvizacija piznavaljnoji dijalnosti majbutnikh fakhivciv zasobamy aktyvnykh metodiv navchannja v umovakh universytetsjkoji osvity [Activation of cognitive activity of future specialists by means of active teaching methods in the conditions of university education]. *Naukovi zapysky – Scientific notes. Serija «Pedagoghichni nauky»*, 159, 97–103 [in Ukrainian].
79. Naumenko, N. V. (2021). Naprjamy vdoskonalennja metodyk vykladannja navchaljnykh dyscyplin maghistram osvitnikh, pedagoghichnykh nauk [Directions for improving the methods of teaching disciplines to masters of educational and pedagogical sciences]. *Teorija i praktyka upravlinnja socialjnomy systemamy – Theory and practice of social systems management*, 2, 49-57 [in Ukrainian].

СВІТОВИЙ ДОСВІД І МІЖНАРОДНІ ПРОГРАМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих» розроблена відповідно до освітнього стандарту спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та освітньо-професійної програми «Андрагогіка. Освіта дорослих» підготовки фахівців ступеня магістр галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Предмет вивчення навчальної дисципліни теорія, практика, науково-методичне забезпечення організації і змісту освітнього процесу у закладі вищої освіти. Система знань щодо характеристики освітнього процесу в галузі освіти дорослих; передумови виникнення та історія розвитку освіти дорослих; основні психологічні теорії сучасності та перспективні напрямки її розвитку; підходи до проблеми творчості та інтелектуальних здібностей, знання яких виступають важливою складовою як теоретичної, так і практичної підготовки майбутнього педагога-андрагога до творчої високопродуктивної професійної діяльності та вирішення проблем професійного та особистісного характеру.

Міждисциплінарні зв'язки філософія, філософія освіти, теорія та історія педагогіки; психологія, психологія вищої школи, сучасні освітні технології, інформаційні технології в освіті, методика викладання фахових дисциплін, методологія і методи педагогічних досліджень, освітня інноватика, андрагогіка і герогогіка, зарубіжні освітні системи

Метою викладання навчальної дисципліни «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих» є створення умов для формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення, до неперервного професійного зростання; вироблення необхідних умінь в галузі самовиховання, самоосвіти, самореалізації майбутнього педагога-андрагога.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих» є опанування концептуальними та методологічними знаннями щодо творчого характеру педагогічної праці, психофізіологічних закономірностей педагогічної діяльності, її цілісної структури, мети, специфіки, рівнів професійно-педагогічного самовдосконалення, оволодіння механізмами творчої самореалізації в професійній діяльності та шляхами професійного самовдосконалення; набуття знань та практичних умінь організації професійно-педагогічної діяльності як розвиваючої взаємодії, спрямованої на творення особистості; формування творчої всебічно розвиненої особистості студента – майбутнього педагога-андрагога.

II. Основні програмні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>РН3.Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.</p> <p>РН6. Розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проекти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.</p> <p>РН7.Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти</p>	<p>ЗК7.Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети</p> <p>СК5.Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу вищої освіти</p>

	та спрямоване на забезпечення результатів навчання.	
2.	РН4. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення результатів освітньої, професійної діяльності, презентації наукових досліджень та інноваційних проєктів. РН2. Використовувати сучасні цифрові технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності	ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті СК1. Здатність проєктувати і досліджувати освітні системи
3.	РН11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.	СК4. Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті.
4.	РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей. РН13. Знати вікові психофізіологічні, особистісні, соціальні і професійні особливості особистості, закономірності її розвитку впродовж життя	СК11. Андрагогічна компетентність

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС (90 год.)

№ з/п	Назви модулів та тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна/вечірня форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лаборатор	СРС
	Модуль I. Концептуальні засади міжнародної діяльності в сфері освіти дорослих	14	8	6		36	6	4	2		40
1.1	Історія міжнародної діяльності в галузі освіти дорослих	2	2			10	2	2			10
1.2	Концепція освіти дорослих («adult education»)	4	2	2		10					10
1.3	Європейські організації в системі міжнародного співробітництва в сфері освіти дорослих	4	2	2		10	4	2	2		10

1.4.	Освіта дорослих у вимірах людиноцентризму	4	2	2		6					10
	Модуль II. Сутність і зміст курсу «Андрагогіка в системі освітніх, педагогічних наук»	12	6	6		28	6	4	2		38
2.1	Освіта дорослих – соціальний інститут	4	2	2		10					10
2.2	Зарубіжний досвід формальної і неформальної освіти дорослих.	4	2	2		10	4	2	2		10
2.3	Реалії та перспективи освіти дорослих	4	2	2		8	2	2			18
Всього:		26	14	12		64	12	8	4		78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Концептуальні засади міжнародної діяльності в сфері освіти дорослих.

Тема 1.1. Історія міжнародної діяльності в галузі освіти дорослих.

Історичне підґрунтя та законодавчий супровід. Європейська програма застосування концепції освіти дорослих, починаючи з 2000 (рік заснування). Меморандум про освіту впродовж життя. Країни-члени Євросоюзу, країни Східної та Центральної Європи і країни-кандидати : консультації за участю державних органів та громадян. Напрями Меморандуму (Брюссель 2001 року) освітньої діяльності, що мають забезпечити активніший розвиток освіти дорослих у країнах Європи : нові базові навички для кожного; більше інвестицій в людські ресурси; інновації в освіта та навчання; пропаганда навчання серед населення; переосмислення ролі й місця керівництва; переміщення навчання ближче до дому.

Паризьке комюніке Конференції міністрів освіти європейських країн – членів Болонського процесу, ухваленому 25 травня 2018 р. Впровадження освітніх практик викладання й навчання, їх підтримка, стимулювання та поширення цифрового та змішаного навчання, а також діджиталізації освітнього процесу.

Тема 1.2. Концепція освіти дорослих («adult education») – самостійний напрям у 70х р. XX ст.

Освіта дорослих: європейська та американська: початку ХХІ ст. Історія та традиції освіти дорослих у США. Світова Асоціація з питань освіти дорослих у Лондоні (1919р.) Аналіз проблематики розвитку міжнародного руху в сфері освіти дорослих в Ельсінорі (Данія. 1949); Монреалі (Канада,1960); у Токіо (Японія,1972); Парижі (Франція,1985) та Гамбурзі (Німеччина. 1997р.). Симпозіуми з питань освіти дорослих. У1 Міжнародна конференцій у Бразилії (експертами ЮНЕСКО затверджена постанова про збільшення фінансування і підвищення відповідальності урядів країн за освіту дорослих). Перша конференція, ініційована та організована ISCAE (1995 р.) м. Бамберг (Німеччина). Питання : методи, проблеми і труднощі, пов'язані з проведенням міжнародних порівняльно-педагогічних досліджень в сфері освіти дорослих. 2 конференція – 1998 в м. Радовліце (Словенія). : питання освіти дорослих. Питання змісту освіти дорослих аспекти: освіта як спосіб вирішення життєвих проблем дорослої людини; проблемність як характеристика подання

матеріалу(знання передаються не у вигляді готового підсумку, рецепта: дорослі самі навчаються, залучаючись до евристичного пошуку рішень; при цьому активізуються їхні знання, досвід, аналітичні вміння, усвідомлюється недостатність знань і тим самим стимулюється пізнавальний процес); проблема як вихід за межі конкретної певної галузі у більш широкі сфери наук; суспільного життя, мистецтва; зв'язок навчання з глобальними проблемами людини і людства).

Тема 1.3. Європейські організації в системі міжнародного співробітництва в сфері освіти дорослих.

Інститут освіти ЮНЕСКО (Гамбург) – формування європейської політики в освіті дорослих. Послуги національним мережам, організаціям і фахівцям – тренінгові та стипендіальні програми. Центр інформації і документації, консультативна допомога фахівцям різних регіонів країн світу. Стратегічна роль ЮНЕСКО у розвитку освіти дорослих на початку ХХІ Століття. ЮНЕСКО – «Рекомендації про розвиток і використання багатомовності та загального доступу до кіберпростору» - розповсюдження грамотності в галузі інформаційних і комунікативних технологій (ІКТ). Європейське відділення ЄУРИДАЙС – можливість отримувати інформацію через систему Інтернет.

Тема 1.4. Освіта дорослих у вимірах людиноцентризму.

Докорінні трансформаційні процеси у галузі освіти в країнах зарубіжжя. Принцип людиноцентризму: сприяння розвитку особистості, самореалізації людини в особистому та професійному житті, підвищенню її компетентності й конкурентоспроможності. Розвиток людини – потужний чинник розвитку суспільства і економіки. Принцип людиноцентризму - базовий у змісті формальної і неформальної освіти. Максимальне наближення освіти дорослих до освітньо-культурних потреб і здібностей, життєвих планів особистості. Роль міжнародних конгресів, конференцій, асамблей, симпозіумів і нарад у розвитку досвіду роботи з питань освіти дорослих. Загальні риси і тенденції розвитку навчання дорослих в європейських країнах. Реалізація основних шляхів отримання формальної та неформальної освіти. Система спеціалізованих установ загальної та професійної освіти, культурно-освітніх, дозвільних установ тощо. Моделі розвитку національної політики в сфері освіти дорослих, розробка та впровадження.

Модуль II. Тенденції освіти дорослих у сучасному освітньому просторі

Тема 2.1. Освіта дорослих – соціальний інститут.

Інтерактивне навчання дорослих: теоретико-методичний аспект. Неформальна освіта дорослих в умовах глобалізації та інтеграції: виклики та можливості. Бар'єри та стратегія підвищення освітнього рівня дорослих із особливими потребами. Розвиток практичного інтелекту як освітня потреба сучасної дорослої людини. Особливості систематизації різних категорій дорослого населення як цільової аудиторії неформальної освіти. Технологічні засади підготовки майбутніх фахівців за освітньої програмою «Педагогічна освіта і освіта дорослих в Україні та зарубіжжі». Музейна педагогіка: потенціал для професійного розвитку дорослих. Професійний розвиток засобами музейної педагогіки. Навчальні програми з етнодизайну кераміки у неформальній освіті дорослих. Освіта і просвіта батьків, членів родин як проблема педагогічної науки і практики. Професійна освіта і навчання: потенціал для розвитку людського капіталу. Проблеми неперервної освіти в умовах ринкової економіки. Інноваційні підходи до професійної підготовки дорослого населення в умовах освітньо-виробничого кластеру регіону. Практика використання сторітеллінгу в професійному консультування дорослих. Сучасне просвітництво – важлива складова освіти дорослих. Нове просвітництво «перезавантаження» культурую.

Тема 2.2. Зарубіжний досвід формальної і неформальної освіти дорослих.

Неперервна професійна освіта: досвід Словаччини. Функціонування регіональних центрів освіти дорослих в Угорщині. Функціонування центрів дорослих в Республіці Австрія. Соціальне партнерство у ступеневій професійній підготовці фахівців в Австрії та Німеччині.

Комплексний підхід як концептуальна основа професійного розвитку вчителів у ФРН. Стратегічне управління професійним розвитком в університетах Республіки Польща. Провайдери освіти дорослих у Грецькій Республіці. Історичні передумови становлення освіти дорослих у Мексиці (ХУП-ХІХ ст.). Філософсько-педагогічні аспекти розвитку освіти дорослих у США. Розвиток дорадчої освіти у США. Громадські організації дорослих у розвитку та становленні медіа освіти у Канаді. Освіта дорослих в країнах Західної Європи, Японії та Китаю. Міжнародна освітня програма в сфері освіти дорослих – «Erasmus+ Grundtvig».

Тема 2.3. Реалії та перспективи освіти дорослих.

Мобільність у сфері освіти дорослих. Сучасне застосування інновацій у сфері освіти дорослих: дистанційна форма навчання, використання комунікаційних інформаційних технологій, забезпечення сучасною технікою інформаційних потоків. Використання комп'ютерних технологій та можливостей систем Інтернет. Сучасна політика уряду **Англії** в галузі освіти дорослих: «Вміння» (skills). Трансформація професіоналізованої моделі освіти дорослих в **Англії** (реформа останньої чверті ХХ- початку ХХІ ст.: зниження обсягів державного фінансування та інвестування; посилення централізації управління, введення єдиних національних стандартів та кваліфікацій; уніфікація змісту навчальних програм спрямована на поєднання академічного та професійного компонентів з метою підготовки універсальних робочих місць. Освіта дорослих та її особливості в Німеччині : Народні університети, курси в галузі професійної освіти. **Напрями освіти дорослих Швеції** : традиційна освіта для дорослих, позааудиторна освіта дорослих ; професійно-технічна освіта на ринку праці. Освітні програми для дорослих. Отримання нових кваліфікацій та підвищення кваліфікації. Освіта дорослих в **Словенії** : програми; школи іноземних мов для дорослих слухачів. Програми професійного навчання та складання професійних іспитів. Система «сертифікації» на основі компетенції; оцінювання та аналіз освітніх кваліфікацій (2000 р.), підготовлена Міністерством праці, сім'ї та соціальних справ у співпраці з соціальними партнерами. **Кіпр** – особливості навчання дорослих : вечірні курси, вивчення всіх європейських мов. Позашкільна освіта дорослих: коло знань, що викладаються, визначається з урахування бажань та інтересів тих, кого навчають; домінуючими дидактичними форми: лекції, бесіда і дискусію; найбільш характерним методом передачі знань є наочна вербальність; обробка знань опосередкований, евентуальний (спорадичний, тобто від випадку до випадку). Самоосвіта : вибір досліджуваних знань відбувається самостійно. **Мовна політика Європейського Союзу** реалізується в освіті дорослих : вивчення іноземних мов людьми з особливими потребами, сприянні збільшення різноманітності мов; створенні спеціальних мовних класів. Значимість публікації в освіті дорослих : аналітичні, довідкові, статистичні, тематичні видання та дослідження. Володіння іноземною мовою - фундаментальна компетентність громадянина суспільства. Мовна політика Європейського Союзу (FU Language Policy) – кожен громадянин повинен володіти двома мовами, крім рідної.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Форми та методи поточного і підсумкового контролю. Навчальні досягнення здобувачів з освітнього курсу «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих» оцінюються на основі діючої в університеті модульно-рейтингової системи.

Поточний контроль здійснюється упродовж семестру під час проведення лекційних, семінарських занять, виконання самостійної роботи (тьюторіал) та оцінюється сумою набраних балів за всіма темами. Контроль академічної успішності охоплює поточну успішність з урахуванням якості тьюторіалів - індивідуальних творчих завдань, а також передбачає проведення модульних контрольних робіт (тестування) за кожним модулем курсу (у разі їх включення до навчального навантаження викладача) та підсумкові показники якості письмових відповідей здобувачів на питання екзаменаційних білетів.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи: методи усного контролю: індивідуальне опитування, співбесіда; методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, есе; самоаналіз. Під час усних відповідей оцінюється: повнота розкриття питання (з'ясування змісту проблеми, наукових шкіл, окремих концепцій, знання нормативних документів, літературних джерел, фактичних даних тощо); логіка викладу матеріалу, аргументованість, впевненість у викладеній інформації; рівень і обсяг використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, періодичних видань тощо); аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки, аналізувати професійні проблеми з урахуванням світової і української освітньої практики; уміння аналізувати особливості освітнього процесу ЗВО.

У виконанні письмових завдань враховується: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладу матеріалу, повнота використання літературних джерел, наведення логічних міркувань, прикладів та фактичного матеріалу. Береться до уваги цілісність, системність, послідовність наданої інформації, уміння формулювати висновки; творчий характер виконання письмового завдання.

VI. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю є **екзамен**.

Загальна (остаточна) кількість балів вираховується сумарно: бали поточного контролю - 60 плюс екзаменаційний бал - 40. Максимальна кількість балів – 100.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Андрущенко В. (2010) *Академічна мобільність: проблема реалізації в Україні і в світі*. Вища освіта України. № 1. С. 34-42.
2. Болтівець С., Сігаєва Л. (2003) Пріоритетні напрями освіти дорослих в матеріалах ЮНЕСКО. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Випуск 3-4. С.160-164.
3. Вакарчук І. О. (2020) *Нова динаміка вищої освіти і досліджень для соціальних змін та розвитку : болонський процес 2020 – європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі* Фонд “Європа ХХІ”; (за ред. І. О. Вакарчука). Київ: Агентство “Україна”. 64 с.
4. Голуб Н. В. (2010) *Україна та міжнародні організації*. Київ. 182 с.
5. *Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору* (2011) Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. № 2. С. 102-109. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2\(46\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2(46)_13).
6. Карпенко О. Г. (2015) *Теорія та практика соціальної роботи : навчальний посібник*. Київ. 408 с. С. 115-258.
7. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи*. (2018) 36. наук. статей. Київ.
8. Круглашов А. М. (2010) *Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття : довідник / склад. А. М. Круглашов, І. Озимок, Т. С. Астапенко, В. В. Руссу*. Ч.1. Чернівці: 212 с.
9. Лук'янова Л.Б. (2021) *Законодавча база освіти дорослих*. Київ.
10. Махія Н.В. (2020) *Особливості освіти дорослих у країнах Європейського Союзу*. Київ.
11. *Міжнародне право*: (2009) Підручник . (Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С. О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана) Київ. КНТ, 752 с.
12. *Міжнародне судочинство* (2009) Кол. авт.; За заг. ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». 260 с.
13. Огієнко О.І. (2008) *Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія*. Суми: Еллада-S. 444 с.
14. Огієнко О.І. (2006) *Аналіз андрагогічної концепції навчання дорослих* М. Ноулза. *Вісник Київського міжнар. ун-ту. Сер. Пед. науки*. К., 2005. Вип.7. С. 175–186.

15. Огієнко О.І. (2006) Освіта дорослих у Швеції: стан, проблеми, перспективи. *Вища освіта України. Дод. 3, т. 1 : Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. К., С. 433–441.

16. Огієнко О.І. (2007) Порівняльно-педагогічні дослідження освіти дорослих у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. *Вища освіта України. Дод. 3, т. 5: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти*. К., С. 172–179.

17. Огієнко О.І. (2009) Роль ЮНЕСКО та Ради Європи у формуванні стратегічних напрямів розвитку освіти дорослих. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. Вип. 9 (19). С. 64–68.

18. *Право Європейського Союзу* (2010) Навчальний посібник. За заг. ред. Р.А. Петрова. 3-тє видання, змінене і доповнене. Київ. Істина. 376 с.

19. *Проблеми адаптації законодавства України у сфері протидії злочинності до законодавства Європейського Союзу* (2013) : монографія / за заг. ред. О. Ю. Шостко. Київ. Ред. журн. "Право України". 253 с.

Допоміжні:

1. Авшенюк Н. (2009) *Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору*. Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. Вип. 468. С. 3-11.

2. Андрущенко В. (2010) *Академічна мобільність: проблема реалізації в Україні і в світі* / В. Андрущенко, В. Молодиченко // *Вища освіта України*. № 1. С. 34-42.

3. Еврідіка Мережа [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.eurydice.org>.

4. Запорожець О. Ю. (2011) *Політика ЮНЕСКО щодо розвитку глобального інформаційного суспільства*. Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць. Київ. Вип. 96, ч. 2.

5. Коваленко С.М. (2005) *Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть ХХ-початок ХХІ століття)*: дис. кандидата пед. наук: 13.00.01. Суми. 186 с.

6. Кривець Н. В. (2009) *МОП. Енциклопедія історії України: у 10 т. ред. кол.: В. А. Смолій та ін.; інститут історії України НАН України*. Київ. Наукова думка. Т.6. С. 706.

7. Мінка П. П. (2013) *Характеристика форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в контексті проблеми адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу*. П. П. Мінка, А. В. Хрідочкін. *Право і суспільство*. № 3. С. 177–182.

8. Мотунова І. Г. (2011) *Університет як простір міжкультурного діалогу*. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 2. С. 177-186.

9. Нуруллаєв І. С. (2012) *Деякі питання зародження і становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю*. Юрист України. № 4. С. 69–76.

10. Поляк Н. О. (2015) *Впровадження стандартів європейського кодексу соціального забезпечення в Україні на шляху інтеграції до ЄС: проблеми та перспективи* Україна: аспекти праці. №3. С. 38-43.

11. Поляк Н.О. (2013) *Методологічні підходи щодо адаптації українських соціальних стандартів до стандартів Європейського кодексу соціального забезпечення*. /Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Серія. Економічні науки. № 7 (196), ч. 2. С. 161-167.

12. *Республіка Кіпр : наука і освіта* [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.demunion.kiev.ua/c/nauka-i-osvita>.

13. Присвітла О. В. (2015) *Міжнародне економічне співробітництво у науково-технологічній сфері – перспективи освітніх послуг*. Сучасна Україна в глобальному середовищі: стратегічні орієнтири економічного розвитку : монографія. Дніпропетровськ. С. 449-462.

14. Сисоєва С.О. (2003) *Освіта дорослих: технологічний аспект*. Непер. проф. освіта : теорія і практика. Вип 3, С.78-87.

15. Сисоєва С.О. (2003) *Проблеми сучасної освіти в контексті суспільних трансформацій. Проблеми та перспективи формування національної гуманно-технічної еліти*: зб. наук. пр. АПН України. Харків, Вип 1. С.42-46.

16. *Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми* (2017) : посіб. У 2-х ч.; Ч.І. Сучасні орієнтири та ключові технології. З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 256 с. С. 9-37.

17. Теліпко В. Е. (2010) *Міжнародне публічне право*: Навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури. 608 с.

18. Чуруксаєва Т.С(2014) *Ратифікація Європейської соціальної хартії (переглянутої) як можливість підтвердити європейський вибір України. Сучасна політична нація: духовно-моральні, культурно-етичні та соціально-економічні засади розвитку*: Матеріали XIV науково-практичної конференції. Київ. ВНЗ «Національна академія управління».С. 251-253.

Інтернет-ресурси

1. [http:// www.npu.edu.ua](http://www.npu.edu.ua) (elib@ npu.edu.ua. Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова
2. <http://www.nbu.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
3. <http://www.mon.gov.ua>
4. <http://pidruchniki.ws/>
5. <http://www.twirpx.com/files/psychology/>
6. <http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
7. <https://dnrb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського

Веббібліографія

1. Euraxess researchers in motion. European Commission (Сайт кар'єри та персонального розвитку)[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ec.europa.eu/euraxess/>
2. Gateway to Recognition of Academic and Professional Qualification [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.enic-naric.net>
3. Національний ТЕМПУС-офіс в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу :<http://tempus.org.ua/>
4. Німецька служба академічних обмінів. Режим доступу: <https://www.daad-ukraine.org/uk/>
5. Освітній портал [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/news/50090.html>
6. Офіційний сайт Болонського процесу [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>
7. Офіційний сайт Європейської комісії [Електроннийресурс]. Режим доступу : <http://ec.europa.eu/>
8. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://www.osvita.org.ua/bologna/vprov/articles/30.html>
9. Програма Європейського Союзу - ERASMUS+ (офіційний сайт національного офісу в Україні).Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/pro-nas.html>.

АНДРАГОГІЧНІ І ГЕРОГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма навчальної дисципліни «Андрагогічні і герогогічні технології» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки фахівців освітнього рівня магістр, галузі знань 01.Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування систематизованих наукових уявлень про сутність освітніх технологій навчання дорослих та людей похилого віку; забезпечення та оволодіння студентами практичними навичками та уміннями організації освітнього процесу для дорослих людей та людей третього віку, враховуючи набутий досвід; опанування різноманітними педагогічними технологіями.

Міждисциплінарні зв'язки: нормативна навчальна дисципліна «Андрагогічні і герогогічні технології» узгоджена з вивченням дисциплін «Андрагогіка в системі педагогічних наук», «Герогогіка», «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих», психології, педагогіки, філософії, проходженням навчальної професійно-орієнтованої практики на основі міжпредметних зв'язків. Вивчення даної дисципліни базується на дотриманні принципів доступності, науковості та послідовності, а саме на знаннях, уміннях та навичках, отриманих при вивченні загальної психології, педагогіки, філософії, андрагогіки, герогогіки тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни: формування компетентностей, які сприятимуть оволодінню теоретичними, професійними знаннями та практичними навичками щодо сутності сучасних педагогічних технологій, які можна застосовувати під час організації освіти дорослих людей та людей похилого віку; підготовка майбутнього викладача вищої школи до організації і здійснення ефективної освітньої діяльності з людьми різних вікових груп, зокрема з дорослими та людьми похилого віку.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Андрагогічні і герогогічні технології» є:

- поглиблення знань з теоретичних проблем педагогіки, зокрема з питання освітніх технологій;
- ознайомлення з теоретичними засадами андрагогічних і герогогічних технологій;
- визначення змістовної сутності освіти людей третього віку; формування та узагальнення знань щодо особливостей освіти людей похилого віку;
- ознайомлення студентів з основними формами, методами, технологіями організації освіти людей старших вікових категорій на рівні формальної, неформальної й інформальної освіти;
- формування вмінь і компетентностей щодо організації і здійснення ефективної освітньої діяльності з дорослими та людьми похилого віку

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН2. Використовувати сучасні цифрові, інформаційні технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності. РН6. Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проектів у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм РН8. Розробляти і викладати освітні курси	СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі освітньо-професійної та освітньо-наукової діяльності СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу вищої освіти СК9. Здатність до використання сучасних інформаційно-

	в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей	комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності
2.	<p>PH5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти</p> <p>PH7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання</p> <p>PH10. Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації</p>	<p>СК2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки</p> <p>СК3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі вищої освіти</p> <p>СК10. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти</p>
3.	PH9. Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук в друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність	СК8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах
4.	PH13. Знати вікові психофізіологічні, особистісні, соціальні і професійні особливості особистості, закономірності її розвитку впродовж життя	СК11. Андрагогічна компетентність

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 6 кредитів ЄКТС (180 год.)

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінари	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінари	Практичні	СРС
1.	Модуль 1. Теоретичні засади андрагогічних і герогогічних освітніх технологій										
1.1	Сутність та особливості сучасних освітніх технологій.	4	2	2		7	2	2			11
1.2	Структура, цілі та психологічні особливості навчання дорослої людини та людини похилого віку	4	2	2		8	2		2		11
1.3	Форми, методи, технології	5	1	2	2	8	2	2			12

	навчання дорослих та людей похилого віку										
1.4	Андрагогічна модель інтерактивного навчання та умови її використання. Вимоги до педагога-андрагога	3	1	2		7	2		2		12
2.	Модуль 2. Інноваційні педагогічні технології в освіті дорослих та в освіті людей похилого віку										
2.1	Сутність, зміст та характеристика сучасних інноваційних технологій навчання в освіті дорослих	4	2	2		9	2	2			10
2.2	Особливості застосування комп'ютерних технологій в системі освіти дорослих людей та людей похилого віку	4	2		2	9	1			1	12
2.3	Технології дистанційного навчання в андрагогіці та герогогіці	4	2		2	9	2	2			11
2.4	Педагогічні технології, форми і методи евристичного навчання в освіті дорослих	4	2		2	9	1			1	12
2.5	Особливості застосування сучасних комунікативних технологій в андрагогіці та герогогіці	4	2		2	9	2	2			10
3.	Модуль 3 Елементи інтерактивної технології: активні форми і методи навчання дорослих та людей похилого віку.										
3.1	Методи стимулювання творчої активності здобувачів освіти	6	2	2	2	9	2	2			11
3.2	Навчання у співробітництві (навчання в малих групах)	4	2		2	9	1			1	12
3.3	Метод проектів та навчальний тренінг для людей похилого віку	6	2	2	2	9	2			2	10
3.4	Метод дискусії, «мозкової атаки» та «Дельфі»	4	2		2	9	1			1	12
3.5	Проблемне навчання та кейс-метод	4	2		2	9	2			2	10
Разом:		60	26	14	20	120	24	12	4	8	156

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль 1. Теоретичні засади андрагогічних і герогогічних освітніх технологій

Тема 1.1. Сутність та особливості сучасних освітніх технологій.

Поняття «освітня технологія». Ознаки технологій, їх структура. Мета і алгоритм використання. Історія виникнення освітніх технологій. Технологічний підхід як один з основних підходів у сучасній освітній парадигмі. Інформаційно-комунікаційні технології: сутність, класифікація, зміст. Особистісно зорієнтовані освітні технології. Технологія проблемного навчання. Технології мотивації успіхом.

Тема 1.2. Структура, цілі та психологічні особливості навчання дорослої людини та людини похилого віку.

Навчання впродовж життя як необхідна умова людського існування. Характеристика навчання як процесу, діяльності, взаємодії, керівництва.

Основні характеристики дорослого-учня. Аналіз цілей навчання дорослої людини. Етапи організації навчання дорослих. Залежність розвитку уваги, мислення, пам'яті від віку людини.

Тема 1.3. Форми, методи, технології навчання дорослих та людей похилого віку.

Сутність та співвідношення понять «метод навчання», «форма навчання», «технологія», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «методика».

Класифікація методів навчання. Порівняльні можливості різних методів навчання. Класифікація педагогічних технологій, їх загальна характеристика.

Обґрунтування вибору застосування інтерактивних технологій навчання для дорослих.

Тема 1.4. Андрагогічна модель інтерактивного навчання та умови її використання.

Вимоги до педагога-андрагога.

Сутність поняття «педагогічна модель навчання». Андрагогічна модель інтерактивного навчання як модель організації спільної діяльності учня і викладача, при якій учень-дорослий в силу об'єктивних факторів відіграє провідну роль в організації процесу навчання, визнаючи разом з викладачем всі навчальні параметри процесу навчання: цілі, зміст, форми, методи та засоби навчання; викладач виступає як консультант, експерт з інтерактивної технології навчання, надаючи дорослому-учню допомогу в організації процесу навчання.

Андрагогічні принципи навчання: пріоритет самостійного навчання, принцип спільної діяльності; принцип опори на досвід учня, індивідуалізація навчання, системність навчання, контекстність навчання, принцип актуалізації результатів навчання, принцип елективності навчання. Принцип розвитку освітніх потреб, принцип свідомого навчання.

Умови успішного застосування андрагогічної моделі інтерактивного навчання дорослих.

Вимоги до педагога-андрагога.

Модуль II. Інноваційні педагогічні технології в освіті дорослих та в освіті людей похилого віку

Тема 2.1. Сутність, зміст та характеристика сучасних інноваційних технологій навчання в освіті дорослих

Виникнення і розвиток сучасних технологій навчання. Сучасні педагогічні підходи до навчання та освіти дорослих. Сучасні психологічно орієнтовані моделі освіти дорослих та людей похилого віку. Особливості особистісно орієнтованих технологій.

Тема 2.2. Особливості застосування комп'ютерних технологій в системі освіти дорослих людей та людей похилого віку

Інформаційні технології навчання. Загальна характеристика інформаційних технологій навчання. Переваги гіпертексту і електронного підручника над традиційним підручником. Застосування комп'ютерних технологій як інструментів пізнання у дорослих здобувачів освіти. Дидактичні можливості інформаційних технологій.

Тема 2.3. Технології дистанційного навчання в андрагогіці та герогогіці

Особливості технологій дистанційного навчання. Принципи дистанційної освіти у андрагогіці і герогогіці. Переваги і недоліки дистанційної освіти. Дистанційна освіта і пандемія. Роль дистанційної технології навчання у період надзвичайних ситуацій для дорослого і старшого населення.

Тема 2.4. Педагогічні технології, форми і методи евристичного навчання в освіті дорослих

Технології дослідницького (евристичного) навчання. Основні принципи, зміст та засоби дослідницького (евристичного) навчання в освіті дорослих та людей третього віку. Вплив евристичного навчання на інтелектуальний розвиток та психологічний стан дорослих та старших дорослих під час освітнього процесу.

Тема 2.5. Особливості застосування сучасних комунікативних технологій в андрагогіці та герогогіці

Комунікативні технології: сутність, зміст, структура. Базові комунікативні навички. Тренінг комунікативних навичок для дорослих і старших дорослих. Нейро-лінгвістичне програмування. Використання В-ресурсів. Вплив А-В комунікацій на освітній процес дорослих людей та людей третього віку.

Модуль III. Елементи інтерактивної технології: активні форми і методи навчання дорослих та людей похилого віку.

Тема 3.1. Методи стимулювання творчої активності дорослих та старших дорослих здобувачів освіти

Методи стимулювання творчої активності дорослих здобувачів освіти, їх сутність та умови ефективності застосування. Класифікація методів творчої активності здобувачів освіти: стимулювання зацікавленості, творчого інтересу; використання цікавих аналогій; створення ситуацій емоційного переживання; використання розвивальних ігор; використання методу відкриття; створення ситуацій з можливістю вибору; використання запитань, що стимулюють процеси мислення вищого рівня; підвищення стимулюючого впливу змісту навчального матеріалу. Правила для викладачів щодо стимулювання творчої активності дорослих здобувачів освіти на занятті.

Творчі ситуації, їх сутність. Психолого-педагогічна структура творчої навчальної діяльності здобувачів освіти. Вимоги до технології організації творчої навчальної діяльності.

Навчально-творчі задачі, їх сутність, класифікація: задачі на виявлення протиріччя; задачі з відсутністю повної інформації; задачі на прогнозування; задачі на оптимізацію; задачі на рецензування; задачі на розробку алгоритмічних і евристичних розпоряджень; логічні задачі; задачі на складання протилежних задач; дослідницькі задачі; задачі на винахідливість; задачі на управління; задачі на комунікативність; задачі на розвиток фантазії та уявлення; естетичні задачі.

Тема 3.2. Навчання у співробітництві (навчання в малих групах)

Навчання у співробітництві (навчання в малих групах), його сутність, головні ідеї, особливості. Метод «навчання в команді», принципи на яких він базується. Варіанти навчання в команді, які можна застосовувати в процесі навчання дорослих. Дослідницька робота дорослих здобувачів освіти в групах як різновид методу навчання в співробітництві. Основні принципи організації навчання у співробітництві. Організаційні етапи впровадження технології навчання в співробітництві. Типи взаємозалежності учасників спільного навчання. Характеристика груп учасників.

Тема 3.3. Метод проектів та навчальний тренінг для людей похилого віку

Сутність методу проектів, його історія, вимоги до використання. Вибір тематики проектів. Типи проектів, їх характеристика. Вимоги до викладача.

Сутність навчального тренінгу. Методичні вимоги до організації ігор у навчанні. Класифікація ігор. Переваги тренінгових методів навчання. Методи навчання, які найбільш активно застосовуються в тренінгових технологіях.. міні-лекція, її характеристика. Демонстрація, її характеристика. Проблемно-орієнтована дискусія, її характеристика. Індивідуальні завдання. Ситуативні завдання. Імітаційна діяльність. Ділові ігри. Робота в малих групах. Тестування. Презентації. «Мозкова атака». Поєднання методів навчання під час проведення навчального тренінгу. Методика проведення навчального тренінгу. Модель навчального тренінгу, його складові, їх характеристика. Етапи організації навчального тренінгу. Методика розробки навчального тренінгу. Етапи проведення навчального тренінгу. Педагогічні вимоги до особистості викладача-тренера та його методичної підготовки.

Тема 3.4. Метод дискусії, «мозкової атаки» та «Дельфі»

Діалогові технології, їх сутність. Дискусія як різновид діалогових технологій. Її сутність, особливості організації та проведення. Мета групової дискусії. Основні фази дискусії. Форми організації дискусії. Типологія питань до дискусії.

Сутність методу «мозкової атаки». Правила застосування методу колективного пошуку оригінальних ідей для дорослих учнів.

Сутність методу «Дельфі», етапи організації заняття.

Тема 3.5. Проблемне навчання та кейс-метод

Сутність проблемного навчання, цілі. Етапи вирішення та рівні проблемних ситуацій. Структурні елементи проблемного навчання. Ознаки навчальної проблеми. Методи проблемного навчання.

Кейс-метод, його сутність, загальна характеристика. Ознаки кейс-методу. Принципи кейс-методу. Кейс-метод проблемного навчання. Методологічний зміст кейс-методу. Характеристика методів, які можуть бути інтегрованими в кейс-метод. моделювання в кейс-методі. Імітаційні ігри і кейс-метод. функціональні можливості кейс-методу. Вплив кейс-методу на формування якісних характеристик фахівців. Зміст аналітичної діяльності в кейс-методі. Методи аналітичної діяльності. Види аналізу та їх характеристика. Алгоритм створення кейсу, етапи побудови кейсу. Характеристика процесу формування кейсу. Роль викладача в процесі застосування кейс-методу. Основні фази застосування викладачем кейс-методу. Організація і самоорганізація роботи здобувача освіти над кейсом. Методичні поради щодо презентації кейсу та оцінки здобувачів освіти при застосуванні кейсу.

V. Засоби діагностики успішності навчання.

Форми та методи поточного і підсумкового контролю. Навчальні досягнення здобувачів з освітнього курсу «Андрагогічні і герогогічні технології» оцінюються на основі модульно-рейтингової системи, згідно принципу поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, а також накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь, навичок та компетентностей.

Поточний контроль здійснюється упродовж семестру під час проведення лекційних, семінарських занять, виконання самостійної роботи (тьюторіал) та оцінюється сумою набраних балів за всіма темами. У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи: методи усного контролю: індивідуальне опитування, співбесіда; методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, есе; самоаналіз.

Під час усних відповідей оцінюється: повнота розкриття питання (з'ясування змісту проблеми, наукових шкіл, окремих концепцій, знання нормативних документів, літературних джерел, фактичних даних тощо); логіка викладу матеріалу, аргументованість, впевненість у викладеній інформації; рівень і обсяг використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, періодичних видань тощо); аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки, аналізувати професійні проблеми з урахуванням світової і української освітньої практики; уміння аналізувати особливості освітнього процесу ЗВО.

У виконанні письмових завдань враховується: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладу матеріалу, повнота використання літературних джерел, наведення логічних міркувань, прикладів та фактичного матеріалу. Береться до уваги цілісність, системність, послідовність наданої інформації, уміння формулювати висновки, творчий характер виконання письмового завдання.

VI. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма підсумкового контролю успішності навчання – **екзамен**.

Загальна кількість балів вираховується сумарно: бали поточного контролю - 60 та екзаменаційний бал - 40. Максимальна кількість балів – 100.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Архипова С. П. (2002) *Основи андрагогіки*: навч. посібник. Черкаси.

2. Барабаш О.Д. (2014) Андрагогічні підходи до роботи з педагогами в умовах післядипломної освіти. Взято з : <http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/66.pdf>
3. Войтко В.В. Андрагогічні основи організації навчання дорослої людини. Взято з : <http://konferenciya.jimdo.com/1-%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%BA/1-3-%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D1%82%D0%BA%D0%BE-17-04/>
4. Дем'яненко Н.М. (2011) Ідея освіти впродовж життя у світовому освітньому просторі (1949-2010). *Рідна школа*. № 1-2.
5. Дем'яненко Н.М. Інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету. Взято з : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1352
6. Дем'яненко Н.М. (2014) Теоретичні засади упровадження педагогічних інновацій у контекстну підготовку магістрів. Педагогічні науки: Збірник наукових праць; Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Вип. 60. С. 66 – 75.
7. Дичківська І.М. (2012) *Інноваційні педагогічні технології* : підручник, 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав.
8. *Інноваційні педагогічні технології навчання професії* : монографія. Нікуліна А.С., Максименко Ю.Б. та ін. (2005) Донецьк : ДПОПП.
9. Лук'янова Л.Б.(2014) Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип. 2.
10. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. (2016) *Освітні технології*: навчальний посібник. К.: ЦП «КОМПРИНТ».
11. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: монографія (авт. кол.: Лук'янова Л. Б., Сігасва Л. Є., Аніщенко О, В. та ін.) (2012). К.: Педагогічна думка.
12. Освітні технології : навч.-метод. посіб. (О. М. Пехота та ін., ред. О. М. Пехота) (2004). К. : А.С.К.
13. Пометун О.І. (2004) *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання* : наук. метод. посібн. К. : Видавництво А.С.К.
14. Прокопів Л. (2017) *Інноваційні технології навчання і виховання у ВНЗ*: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ.
15. Селевко Г.К. (2005) *Енциклопедія освітніх технологій*. У 2-х т. М.: Народна освіта.
16. Сисоєва С.О. (2011) Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник. К. : ЕКМО.
17. Сисоєва С.О. (2007) *Педагогічні технології професійної підготовки фахівців*: навчальний тренінг. К. : Університет «Україна».
18. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. Ю.П.Сурмина.(2002). К. : Центр инноваций и развития.
19. Сучасні технології освіти дорослих: посібник (Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. та ін.) (2013). Київ.
20. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : монографія за ред. В.Г.Кременя (2008). К. : Педагогічна думка.
21. Царенко М.О. (2013) Сучасні інтерактивні технології навчання в освіті. *Наша школа*. № 3.

Допоміжні:

1. Барановська Л.В. (2015) *Педагогіка та психологія вищої школи*: навч. посібник. К.: НАУ.
2. *Інноваційні технології навчання* : навч. посібник для студентів технічних навчальних закладів (2017). К.: НТУ.
3. *Професійне навчання дорослого населення :теоретико-методологічні засади* : монографія (авт. кол. : Нічкало Н. Г., Радкевич В. О., Щербак О. І,Дорошенко Н. І, Василенко О. В., Скульська В. Є.) (2013). Кіровоград : Імекс-ЛТД.

4. Коваленко О.Г., Лук'янова Л.Б., Помиткін Е.О. (2020). 10 порад літнім людям у період карантину : методичні рекомендації. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф». 32 с.
5. Лук'янова Л.Б. (2010) *Зарубіжний досвід організації навчання людей третього віку. Освіта як фактор соціалізації соціального захисту в сучасному суспільстві* : зб, матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 берез.2010р. / ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. Черкаси.
6. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. (2014) *Освіта дорослих: короткий термінологічний словник*. К.; Ніжин :Видавець ПП Лисенко М.М.
7. Сисоєва С.О. (2006) *Основи педагогічної творчості*. К. : Міленіум.
8. Огієнко О.І. (2013) *Андрагогічна модель навчання: американський контекст* : монографія. К. : Центр учбової літератури.

Інтернет-ресурси

8. [http:// www.npu.edu.ua](http://www.npu.edu.ua) (elib@ npu.edu.ua). Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова
9. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
10. <http://www.mon.gov.ua>
11. <http://pidruchniki.ws/>
12. <http://www.twirpx.com/files/psychology/>
13. <http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
14. <https://dnrb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського

ПСИХОЛОГІЯ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1. Пояснювальна записка

Програма нормативної навчальної дисципліни «Психологія зрілості особистості» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки фахівця освітнього рівня магістерського для спеціальності: «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є психологічні умови, механізми вікового, соціального, професійного та особистісного функціонування та розвитку у різні періоди зрілості, їхні особливості, труднощі та кризи, шляхи профілактики та подолання проблем розвитку особистості.

Міждисциплінарні зв'язки: теоретичний та практичний зміст дисципліни „Психологія зрілості особистості” тісно пов'язаний із такими дисциплінами як: загальна психологія, вікова психологія, психологія особистості, психодіагностика, соціальна психологія, психофізіологія дорослої людини, акмеологія тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування та розвиток у магістрів системи теоретичних знань щодо вікових, психофізіологічних, особистісних, соціальних і професійних особливостей особистості та закономірності їх розвитку впродовж життя з метою розвитку психолого-освітніх компетентностей, які забезпечують здатність сучасного викладача ефективно здійснювати науково-викладацьку діяльність в освіті дорослих, організувати суб'єкт - суб'єктну міжособистісну взаємодію у освітньому середовищі, вирішувати професійні та соціально-психологічні проблеми полікультурного освітнього середовища в освіті дорослих.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечення розуміння теоретичних засад вікового, соціального, професійного, особистісного розвитку особистості у період дорослості;
- засвоєння психологічних особливостей, механізмів, закономірностей, умов та чинників особистісного, професійного, соціального розвитку у період дорослості;
- опанування студентами базовими психологічними знаннями у сфері розвитку особистості у період дорослості та чинників, механізмів, умов, які перешкоджають йому;
- опанування магістрантами психологічними техніками, методами та прийомами, що дозволяють оптимізувати процес особистісного, професійного, соціального і вікового розвитку особистості в умовах освітнього процесу.

II. Основні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН3. Формувати педагогічно-доцільну партнерську міжособистісну взаємодію,здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.	ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети
2.	РН5. Організувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати	СК3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та

	результати навчання здобувачів освіти РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання	реалізації освітнього процесу в закладі вищої освіти
3.	РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей РН13. Знати вікові психофізіологічні, особистісні, соціальні і професійні особливості особистості, закономірності її розвиткупродовж життя	СК11. Андрагогічна компетентність

IV. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

№ з/п	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
		денна форма					заочна форма				
		аудиторна	Лекції	Практичні	Лабораторн	СРС	аудиторна	Лекції	Практичні	Лабораторн	СРС
Змістовий модуль 1. Психологія вікових та особистісних змін періоду дорослості											
1.1	Тема 1. Вікова періодизація розвитку особистості	1	1	-	-	6	2	1	1	-	8
1.2	Тема 2. Психологічні особливості трансформації різних сфер особистості у період дорослості	3	2	1	-	6	1	1	-	-	8
1.3	Тема 3. Зрілість особистості: психологічна, когнітивна, соціальна.	2	1	1	-	6	1	-	1	-	8
1.4	Тема 4. Кризи періоду дорослості та екзистенційне Акме	1	-	1	-	6	-	-	-	-	8
	Разом за змістовим модулем 1	7	4	3	-	26	5	2	2	-	32
Змістовий модуль 2. Соціально-професійні трансформації періоду дорослості											
2.1	Тема 1. Загальна характеристика психологічних аспектів реалізації соціальних	2	1	1	-	6	1	1	-	-	8

	функцій: сім'я, робота та громадські обов'язки.										
2.2	Тема 2. Психологія сім'ї: створення, розвиток, розпад, ролі, кризи.	2	1	1	-	6	1	1	-	-	8
2.3	Тема 3. Професійне становлення фахівця та професіоналізм	4	2	2	-	6	1	-	1	-	8
2.4	Тема 4. Професійні кризи та деформації професійного становлення особистості	-	-	-	-	6	-	-	-	-	8
	Разом за змістовим модулем 2	10	4	4	-	24	3	2	1	-	32
Змістовий модуль 3. Психологія старіння та його профілактика											
3.1	Тема 1. Старіння як процес біологічний, психологічний та соціальний процес	2	1	1	-	4	2	1	1	-	3
3.2	Тема 2. Психологічні проблеми старіння та шляхи їхнього подолання	2	1	1	-	4	2	1	1	-	5
3.3	Тема 3. Психологія здорового способу життя як профілактика старіння	3	2	1	-	10	3	2	1	-	7
	Разом за змістовим модулем 3	7	4	3	-	18	7	4	-	-	15
	Разом	90	12	10	-	68	12	6	6	-	78

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Змістовий модуль 1. Психологія вікових та особистісних змін періоду дорослості

Тема 1.1. Вікова періодизація розвитку особистості

Три періоди: рання дорослість (18-25 років), середня дорослість (26-46 років) і пізня дорослість (47-60 років). Особливості, характеристика. Кожен віковий етап характеризується сукупністю специфічних закономірностей розвитку - основними досягненнями, супутніми утвореннями і новоутвореннями, що визначають особливості конкретної ступені психічного розвитку, в тому числі особливості розвитку самосвідомості. Життєві завдання за Хейвігхерстом: досягнення зрілої громадянської і соціальної відповідальності. Досягнення і підтримання доцільного життєвого рівня. Вибір відповідних способів проведення дозвілля. Допомога дітям стати відповідальними і щасливими дорослими. Посилення особистісного аспекту подружніх відносин. Ухвалення фізіологічних змін середини життя і пристосування до них. Пристосування до взаємодії зі старіючим батьками.

Тема 1.2. Психологічні особливості трансформації різних сфер особистості у період дорослості

Особистісні характеристики дорослості: 1) вміння брати на себе відповідальність, приймати рішення; 2) прагнення до влади і організаторські здібності; 3) здатність до емоційним та інтелектуальним підтримки інших; 4) впевненість в собі і цілеспрямованість; 5) схильність до філософських узагальнень; 6) захист системи власних принципів і життєвих цінностей; здатність чинити опір проблемам реальності за допомогою розвиненої волі; 7) формування індивідуального життєвого стилю; 8) прагнення впливати на світ і «віддавати» індивідуальний досвід молодому поколінню; 9) реалізм, раціоналізм, тверезість в оцінках і почуття «реалізованості» життя; 10) стабілізація системи соціальних ролей і ін.

Основне завдання дорослішання складається з чотирьох складових: пов'язати мрії з реальністю, знайти наставника, забезпечити собі кар'єру, налагодити інтимні стосунки. (за Левинсоном)

Тема 1.3. Зрілість особистості: психологічна, когнітивна, соціальна.

Зрілість тлумачиться як «стан зрілого, стиглість; змужнілість, стан, ступінь розсудливості», а зрілий – як «дозрів, стиглий; змужнілий, повнолітній, дорослий; обдуманий, розважливий». Зрілість - це такий рівень розвитку особистості, коли вона сама може приймати відповідальні рішення як в особистому, так і суспільному житті.

Соціальна зрілість розглядається як «стійкий стан особистості, що характеризується цілісністю, передбачуваністю, соціальною спрямованістю поведінки в усіх сферах життєдіяльності. критерій когнітивної зрілості - діалектичне мислення, пов'язане з інтеграцією ідеального і реального.

Тема 1.4. Кризи періоду дорослості та екзистенційне Акме

Основні кризи дорослості. Ознаки кризи життя: втрата ілюзій, виникає хвороблива нездатність впоратися з власними проблемами, розлученнями, втратою роботи, ознаками насувається старості. При цьому підході етапи розвитку чітко не виділяються, криза, таким чином, є не нормою розвитку, характерною для даного вікового періоду, а негативним варіантом розвитку.

В середині періоду ранньої дорослості (приблизно до тридцяти років) людина переживає кризовий стан, якийсь перелом у розвитку, пов'язаний з тим, що уявлення про життя, що склалися між двадцятьма і тридцятьма роками, не задовольняють його.

Криза середини життя. Це психологічний феномен, пережитий людьми, котрим ще немає 40-45 років, і що полягає в критичній оцінці і переоцінці того, що було досягнуто в житті до цього часу. На жаль, дуже часто ця переоцінка призводить до розуміння того, що «життя пройшло безглуздо і час вже втрачено». В результаті домінуючими в загальному тлі настроїв стають депресивні стани.

Акмеологія як наука виникла на стику природничих, технічних і гуманітарних дисциплін і вивчає закономірності і механізми розвитку людини на ступені його зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку.

Змістовий модуль 2. Соціально-професійні трансформації періоду дорослості

Тема 2.1. Загальна характеристика психологічних аспектів реалізації соціальних функцій: сім'я, робота та громадські обов'язки.

Психосоціальний розвиток дорослої людини передбачає наявність у нього двох основних аспектів його «Я»: особистого як члена сім'ї та професійного.

Етапи професійної кар'єри. Перший - адаптація до виконуваної діяльності, до умов праці і колективу; триває близько п'яти років. Другий етап - зміцнення свого професійного статусу; працівник набуває необхідні для успішної роботи навички і досвід, т. е. стає професіоналом.

Тема 2.2. Психологія сім'ї: створення, розвиток, розпад, ролі, кризи.

Процес утворення сімейної пари. Терміни реалізації створення сім'ї. Мотивація шлюбу: любов, духовну близькість, матеріальний розрахунок, психологічне відповідність, моральні міркування. Під романтичним покривом любові люди дуже часто забувають той елементарний

факт, що, хоч би подружжя не любили один одного, у своїй родині вони будуть просто зобов'язані виконувати звичайні для кожної подружньої пари функції.

Тема 2.3. Професійне становлення фахівця та професіоналізм

Етапи професійного становлення фахівця (Д. Сьюпер, В.О. Бодров, Т.В. Кудрявцев, Є.О. Климов, А.К. Маркова та інші). Становлення професіонала як частина життєвого шляху особистості. Вплив стилів спілкування дитини з матір'ю, батьківських планів та сімейних відносин на становлення професіонала та вибір життєвого шляху. Сенс життя та професійний розвиток.

Зрілість особистості є умовою і невід'ємним компонентом успішного професійного становлення

Тема 2.4. Професійні кризи та деформації професійного становлення особистості

Кризи та професійні деформації викладача. Фактори виникнення професійних деформацій (Г.С. Абрамова, Ю.О. Юдчиц, Е.Ф. Зеер та ін.). Деформації, що зумовлені характером виконання діяльності. Основні професійні деформації педагогів. Типи професійних деформацій викладача (Е. І. Рогов).

Деструкції на різних стадіях професійного становлення викладача. Наслідки професійних деформацій (В.В. Бойко, М.А. Бередін, Е.Н.Водоп'янова).

Змістовий модуль 3. Психологія старіння та його профілактика

Тема 3.1. Старіння як процес біологічний, психологічний та соціальний процес

Історія вивчення проблем старіння. Геронтологія як наука. Різні темпи старіння: передчасне, нормальне або «відставлений». Незалежно від цього старіння підкоряється загальним законам онтогенезу, а саме гетерохронності, гетеротопних, різноскерованості, гетерокінетичності (специфічності), індивідуальності.

Передчасне старіння. За окремими показниками особи з передчасним старінням випереджають норму для фізіологічного старіння на 10-15 років. Шляхи попередження передчасного старіння особистості.

Тема 3.2. Психологічні проблеми старіння та шляхи їхнього подолання

Старіння як негативний процес: перспектива втрати працездатності, зниження пам'яті та інтелекту, фізичної немічності, сексуальності, погіршення здоров'я і залежність від інших людей.

Психологічні проблеми старіння. Страх старіння - синдром Доріана Грея є зловживанням декоративною косметикою, такі люди одягаються в повній невідповідності свого віку. Жертва синдрому страждає від постійного невдоволення власною зовнішністю і, незважаючи на всі спроби змінити себе, не отримує бажаного результату. В особливо важких випадках синдром супроводжується депресіями і суїцидальними нахилами.

Етапи психологічного старіння, що не залежать від паспортного віку. На першому етапі ще зберігається зв'язок з тим видом діяльності (професією), який був провідним для людини до виходу на пенсію. На другому етапі спостерігається звуження кола інтересів за рахунок випадання професійних уподобань. У спілкуванні з оточуючими вже переважають розмови на побутові теми, обговорення телевізійних новин, сімейних подій, успіхів або невдач дітей і онуків. На третьому етапі у багатьох, особливо жінок, головною стає турбота про особисте здоров'я. Це і улюблена тема для розмови: про ліки, про способи лікування, про травах. І в газетах, і в телепередачах на ці теми звертається особлива увага. Виникає захоплення поряд з використанням різних лікарських засобів засобами народної медицини. Тому особливою повагою починають користуватися люди, які здатні задовольнити потреби саме цього плану. На четвертому етапі сенсом життя стає збереження самого життя. Переважна частина активності спрямована на обслуговувати себе працю по збереженню фізичного стану. Контакти звужені до межі: лікуючий лікар, соціальний працівник, ті з членів сім'ї, які підтримують особистий комфорт пенсіонера І нарешті, на п'ятому етапі відбувається оголення потреб чисто вітального характеру (їжа, спокій, сон). Емоційність і спілкування майже відсутні.

Тема 3.3. Психологія здорового способу життя як профілактика старіння

Поняття «психологія здорового способу життя». Фактори збереження здоров'я особистості: рухова активність, здоровий сон, фізичне та соціальне благополуччя, раціональне харчування, загартування. Основні характеристики та особливості реалізації.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Аналіз усних та письмових відповідей, модульні тести, індивідуально-пошукові завдання, наукові реферати, кросворди, практичні завдання.

VI. Форма підсумкового контролю

Форма підсумкового контролю – залік.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Гаркавенко, Н. В., Собкова С. І. (2018) Соціальна психологія пізньої зрілості: навч. посіб. Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута. 239 с.
2. Гуцуляк Н. М., Рудюк Н. Г. (2007) Вікова психологія : Курс лекцій Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці : Рута 95 с
3. Гуцало Е. У. (2010) Психологія вікового розвитку особистості Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. - Кіровоград : Імекс ЛТД,. 216 с.
4. Колесникова В. (2010) Дослідження готовності людей пізньої дорослості до оволодіння віковими змінами Соц. Психологія Спец. вип. С. 169-176.
5. Мазур Т. В. (2014) Взаємозумовленість феноменів его-ідентичності та особистісної зрілості Проблеми соц. роботи: філософія, психологія, соціологія. № 1. С. 41-48.
6. Павелків Р. В. (2011) Вікова психологія : підручник К. : Кондор,. 468 с.
7. Панченко С. М. (2013) Психологія самоздійснення особистості у дорослому віці : монографія НАПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка . Суми : Панасенко І. М., 416 с.
8. Потапюк Л. М. (2010) Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Луцьк 215 с.
9. Савчин М. В., Василенко Л. В. (2009) Вікова психологія : навч. посіб. К. : Академвидав,. 360 с.
10. Психологія людей літнього віку : навч.посіб. / Коваленко О. та ін.(2021). К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 288 с.
11. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. (2012) Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 376 с.
12. Терлецька, Л.Г. (2006) Психологія зрілості: практикум: навч. посіб. К.: Главник. 144 с.
13. Темрук О. (2006) Психологічні особливості особистісної зрілості майбутнього вчителя Соц. психологія. № 4. С. 137-151.
14. Ткаченко В. Є. (2011) Особистісна зрілість як вищий рівень розвитку особистості Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія. 16, вип. 11, ч. 2. С. 122-127.
15. Щотка О. П. (2001) Вікова психологія дорослої людини : навч. посіб. Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М.Гоголя. Ніжин,. 194 с.

Додаткові

15. Галузяк В. М. (2008) Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя Теорія і практика упр. соц. системами: філос., психологія, педагогіка, соціол.. № 4. С. 17-25.
16. Збірка матеріалів 69-ої науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників / ред.: Л. М. Дунаєва, У. В. Варнава, Л. С. Смокова; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова (2015) Одеса : ОНУ. 163 с.

17. Карпенко Н. В. (2005) *Емоційний досвід особистості на етапі входження в зрілість (на основі самоаналізу переживання страху)* Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. № 23. С. 31-35.
18. Коваленко О.Г., Лук'янова Л.Б., Помиткін Е.О. (2020). 10 порад літнім людям у період карантину : методичні рекомендації. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф». 32 с.
19. Колісник О. (2011) Концепція переходу на постнекласичну парадигму взаємодії особистості зі світом шляхом духовного саморозвитку Соц. психологія. № 2. С. 88-103.
20. Мезенцева Т. В. (2012) Взаємозв'язок часової перспективи з рівнем особистісної зрілості Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія. 17, вип. 5. С. 97-105.
21. Штепа О. (2005) Феномен особистісної зрілості Соц. психологія. № 1. С. 62-77.
22. Уніат Н. (2010) Феномен соціально-психологічної зрілості особистості в психологічній науці Соц. психологія. № 2. С. 67-77.
23. Чернобровкіна В. А. (2012) Психологія особистісної свободи : монографія ДЗ "Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка". Луганськ., 487 с.
24. Мачинська Н. (2011) Деякі аспекти педагогічної акмеології. Педагогіка і психологія проф. освіти. № 3. С. 51-58.
25. Чуйко О. В. (2014) Психологія особистісного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 НАПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ. 36 с

ТРЕНІНГ ПАРТНЕРСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

I. Пояснювальна записка

Програма нормативної навчальної дисципліни «Тренінг партнерської комунікації у освіті дорослих» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки фахівця освітнього рівня магістерського для спеціальності: «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є формування практичних навичок ефективної комунікативної компетентності магістрантів для здійснення успішної педагогічної діяльності

Міждисциплінарні зв'язки: теоретичний та практичний зміст дисципліни «Тренінг партнерської комунікації у освіті дорослих» тісно пов'язаний із такими дисциплінами як: загальна психологія, психологія особистості, психодіагностика, соціальна психологія, конфліктологія, психологія спілкування тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування та розвиток у магістрів системи психолого-освітніх компетентностей, які забезпечують здатність сучасного викладача ефективно здійснювати науково-викладацьку діяльність освіти дорослих, оволодіти навичками організації суб'єкт - суб'єктної міжособистісної взаємодії у освітньому середовищі, успішно вирішувати професійні та соціально-психологічні проблеми полікультурного освітнього середовища в освіті дорослих.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечення розуміння теоретичних основ ефективного професійного спілкування у освітньому процесі навчання дорослих;
- опанування студентами системними навичками ефективного педагогічного спілкування та підвищення компетентності у сфері міжособистісної освітньої взаємодії і комунікації для створення психологічно безпечного розвиваючого освітнього середовища дорослих;
- засвоєння психологічних особливостей, механізмів, закономірностей, умов, чинників розвитку комунікативної компетентності дорослого у освітньому середовищі;
- засвоєння соціально-психологічних закономірностей, умов і чинників розвитку груп, колективів, команд у освітньому просторі вишу;
- опанування магістрантами комунікативними психологічними техніками і методами, що дозволяють ефективно створювати та розвивати систему «викладач-аудиторія» у андрагогічному процесі.

II. Основні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН3. Формувати педагогічнодоцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію РН6. Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проєктів у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове	ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети

	середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання	
2.	РН2. Використовувати сучасні цифрові, інформаційні технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності	СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі освітньо-професійної та освітньо-наукової діяльності

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ п/п	Назва модулів і тем	Кількість годин / денна					Кількість годин / заочна				
		Всього	Аудиторна робота				Самостійна робота	Аудиторна робота			
			Всього аудиторних	Лекційні	Практичні	Семінарські		Лекційні	Семінарські	Практичні	Самостійна робота
	Вступ. Мотивація до курсу "Тренінг освітньо-професійної взаємодії і партнерської комунікації у ЗВО"	2	1	-			1	-			1
	Змістовий модуль I. Комунікативна компетентність педагогічної взаємодії	31	9	5	2	2	21	5	2	2	22
1.1	Блок 1. Міні лекція по модулю. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.	9	1	1			7	1			7
1.2	Блок 2. Комплекс вправ на формування навичок вербального педагогічного спілкування	11	4	2	2		7	2	2		7
1.3	Блок 3. Комплекс вправ на розвиток навичок невербального педагогічного спілкування	11	4	2		2	7	2		2	7
1.4	Блок 4. Комплекс вправ на завершення	-	-	-			-	-			1
	Змістовий модуль II. Емоційний інтелект в комунікативній взаємодії	30	8	2	4		22		-		24
2.1	Блок 1. Міні лекція по модулю. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.	3	2	-			1				2
2.2	Блок 2. Комплекс вправ на усвідомлення власних емоцій та емоцій партнера по	13	3	1	2		10				10

	спілкуванню										
2.3	Блок 3. Комплекс вправ на управління власними емоціями та емоціями партнера по спілкуванню	13	3	1	2		10				10
2.4	Блок 4. Комплекс вправ на завершення	1	-	-			1				2
	Змістовий модуль III. Конфліктологічна компетентність в комунікативній взаємодії	29	7	3	2	2	23	1		2	31
3.1	Блок 1. Міні лекція по модулю. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.	2	-	-			2	-			10
3.2	Блок 2. Комплекс вправ на управління конфліктними ситуаціями	13	3	1	2		10				10
3.3	Блок 3. Комплекс вправ на розвиток особистісної рефлексивності	13	3	1		2	10			2	10
3.4	Блок 4. Комплекс вправ на завершення	1	1	1			1	1			1
	Всього:	90	22	10	8	4	68	6	2	4	78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Змістовий модуль I. Комунікативна компетентність педагогічної взаємодії.

Тема 1.1. Блок 1. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.

Вступ. Знайомство. Вправа «Твоє ім'я». Обговорення правил роботи групи. Вправа на розігрів «Молекули». Мета – познайомитися та запустити групові процеси.

Тема 1.2. Блок 2. Комплекс вправ на формування навичок вербального педагогічного спілкування

Вправа «Моя проблема у спілкуванні». Вправа «Сила мови». Вправа «Ярлики». Мета – відпрацювати навички спілкування, навчитися усвідомлювати комунікативні установки, проблеми у спілкуванні та їх вирішувати.

Тема 1.3. Блок 3. Комплекс вправ на розвиток навичок невербального педагогічного спілкування

Вправа «Спілкуємося спина до спини». Вправа «Автобус». Вправа «Положення у просторі». Мета – усвідомити значення та роль невербальних засобів комунікації у спілкуванні.

Тема 1.4. Блок 4. Комплекс вправ на завершення

Вправа «Попроси вибачення та подаруй посмішку». Вправа «Рукопотискання». Побажання. Прощання

Змістовий модуль II. Емоційний інтелект в комунікативній взаємодії

Тема 2.1. Блок 1. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.

Вступ. Знайомство. Вправа «Улюблена справа». Обговорення правил роботи групи. Вправа на розігрів «Молекули». Мета – познайомитися та запустити групові процеси.

Тема 2.2. Блок 2. Комплекс вправ на усвідомлення власних емоцій та емоцій партнера по спілкуванню

Вправа «Мій настрій». Вправа «Тіло та емоції». Вправа «Мотивація». Вправа «Успіхи у минулому». Мета – розуміння власних емоційних станів та уміння ними керувати.

Тема 2.3. Блок 3. Комплекс вправ на управління власними емоціями та емоціями партнера по спілкуванню

Вправа «Управління емоціями». Вправа «Градус емоцій». Вправа «Перемикання емоцій» Мета – навчитися керувати своїми емоційними станами та впливати на емоції партнера.

Тема 2.4. Блок 4. Комплекс вправ на завершення

Вправа «Подаруй дарунок». Вправа «Рукопотискання». Побажання. Прощання

Змістовий модуль III. Конфліктологічна компетентність в комунікативній взаємодії

Тема 2.5. Блок 1. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.

Вступ. Знайомство. Вправа «Сніжна куля». Обговорення правил роботи групи. Вправа на розігрів «Молекули». Мета – познайомитися та запустити групові процеси.

Тема 2.6. Блок 2. Комплекс вправ на управління конфліктними ситуаціями

Вправа «Мій конфлікт». Вправа «Управління конфліктними ситуаціями». Вправа «Вирішення конфлікту». Мета – сформувати навички розуміння та курування конфліктом.

Тема 2.7. Блок 3. Комплекс вправ на розвиток особистісної рефлексивності

Вправа «Моя рефлексивність». Вправа «Мої сильні сторони». Мета – усвідомити свої сильні сторони особистості та розвиток рефлексивності

Тема 2.8. Блок 4. Комплекс вправ на завершення

Вправа «слова вдячності». Вправа «Рукопотискання». Притча. Побажання. Прощання

V. Засоби діагностики успішності навчання

Аналіз усних та письмових відповідей, індивідуально-пошукові завдання, кросворди, практичні завдання.

VI. Форма підсумкового контролю

Форма підсумкового контролю – залік.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Барабаш О. Стратегії поведінки в конфліктній ситуації. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 208-212. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_47

2. Березовська Л.І. Конц Т.С. Психологічна готовність студентів до розв'язання конфліктів *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія": збірник наукових праць*. Мукачево. Випуск 2(4). 2016. С.230-233.

3. Білоус Р. М. Мій професійний вибір: тренінг старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 12. 34–38.

4. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2 (63). С. 51–60.

5. Годлевська Д. М. Тренінг як оптимальний метод формування професійної комунікативної компетентності соціальних працівників: навч.-метод. посіб. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т соц. роботи та упр. К. 2010. 112 с.

6. Деркачова М. Стежинка самопізнання. Тренінгові заняття для підлітків 15–16 років. *Психолог*. 2011. № 7. С. 21–25.

7. Кравченко-Дзондза О. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкових класів у процесі професійної підготовки. *Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*. Дрогобич. Вип. 31: Педагогіка. 2015. С. 177 – 186.

8. Макаренко С. С. Формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя. *Науковий вісник. Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2013. С. 314 – 323.
9. Марчак С. Психологічний комфорт педагога в умовах конструктивного спілкування. Тренінг-курс для педагогів і майстрів виробничого навчання. *Соціальний педагог*. 2010. № 1. С. 28–33.
10. Матяш-Заяц Л.П., Долинська Л.В. Психологія конфлікту. Навчальний посібник для ВНЗ К.2010. 304 с.
11. Міляєва В. Р. Бісик Ю. М. Використання психологічних тренінгів для вдосконалення фахової підготовки державних службовців. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 11.С. 74–79.
12. Онуфрієва Л.А. Ренке С.О. Конфліктна компетентність як складова комунікативної компетентності. *Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України*. 2011. №12. 751 с.
13. Снок А.Г. Толерантність як чинник психологічної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. Том. I. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. К., 2013. Вип. 39. 148-152 с.
14. Сотська Г. І. Посібник - практикум з формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зав'язків з громадськістю. К. 2018. 48 с.
15. Філь С. С. Визначення, зміст та структура конфліктологічної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічних професій. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 123. С. 20-24. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMApp_2011_123_6
16. Шевчук О. М. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу: Навчальний посібник Умань. 2011. 133 с.
17. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. № 1 С. 284.

Допоміжні

18. Коваленко О.Г., Лук'янова Л.Б., Помиткін Е.О. (2020). 10 порад літнім людям у період карантину : методичні рекомендації. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф». 32 с.
19. Матійків І. Управління емоціями у конфлікті: структура та результати апробації тренінгу Педагогіка і психологія проф. освіти. 2013. № 1. С. 157-168.
20. Распутько Ю.В. Психологічні особливості внутрішньоособистісних конфліктів в юнацькому віці. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Серія Психологічні науки. 2009. Вип. 26 (50). Ч. 1. С. 345–352.
21. Святенко Ю.О. Тренінг особистісного зростання: Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. 112 с.
22. Теслиук В.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача: теоретико-методичний аспект: Монографія. Київ, 2016. 211 с.
23. Туркай Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи: Навч. посібник для студентів-магістрів. Херсон, 2013. 516 с.
24. Федорчак В. Тренінг особистісного зростання. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 250 с.

ДИСЦИПЛІНИ ПОГЛИБЛЕНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ

ГЕРОГОГІКА (ОСВІТНЯ ГЕРОНТОЛОГІЯ)

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни «Герогогіка (освітня геронтологія)» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців ступеня магістр, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (ОПП Андрагогіка. Освіта дорослих).

Предметом навчальної дисципліни є освіта, самоосвіта, проблеми передпенсійного, пенсійного виховання, адаптації людей похилого віку в суспільстві.

Міждисциплінарні зв'язки: педагогіка, педагогіка вищої школи, андрагогіка, геронтологія, медицина, вікова фізіологія, біологія, філософія, психологія, геронтопсихологія, соціологія, історія, географія, етнографія, правознавство, демографія.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Герогогіка (освітня геронтологія)» є надання знань у сфері педагогіки старіння, формування вмінь та компетентностей щодо передпенсійного, пенсійного виховання, освіти людей похилого віку, сприяння їх адаптації в суспільстві, самоосвіті та саморозвитку цієї категорії населення.

Основні завдання дисципліни «Герогогіка (освітня геронтологія)»:

- надання знань з проблем старіння людського організму (біологічних, фізіологічних, психологічних та ін. особливостей);
- узагальнення і систематизація даних геронтології, соціальної геронтології, біології старіння, геріатрії, герогігієни праці, геродієтики, геронтопсихології та ін. галузей науково-геронтологічного знання в розвитку освітньої геронтології;
- оволодіння методами і підходами щодо передпенсійного і пенсійного виховання людини;
- визначення напрямів освіти, самоосвіти, саморозвитку людей похилого віку;
- розвиток технологій організації і змісту освіти людей старших вікових категорій на рівні формальної, неформальної й інформальної освіти;
- формування вмінь і компетентностей проектування і впровадження герогогічних програм (програм освіти людей третього віку).

№	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН1.Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки. ПРН5.Організувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти. ПРН8.Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.	ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК4.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК3.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. СК7.Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

2.	ПРН7.Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.	ЗК6.Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми. ЗК8.Здатність діяти соціально відповідально і свідомо. СК5.Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.
3.	ПРН3.Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію. ПРН11.Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.	ЗК5.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК7.Здатність до міжособистісної взаємодії. СК6.Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності.

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **90** годин/ **3** кредити ECTS.

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінари	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінари	Практичні	СРС
1.	Змістовий модуль I. Місце і роль людини похилого віку в суспільстві.										
1.1	Проблеми демографічного постаріння населення. Стереотип старості в суспільстві.	2	2			6	1	1			8
1.2	Соціобіологічна концепція старіння. Основи геронтопсихології. Криза старості.	2	2			4	1	1			5
1.3	Актуальна життєва ситуація та життєвий баланс людини пенсійного віку.					10					10
2.	Змістовий модуль II. Сутність і зміст педагогіки старіння і старості.										
2.1	Фактори адаптації до старості. Професійна працездатність людей третього віку.	2	2			4	1	1			5
2.2	Передпенсійне і пенсійне виховання, саморозвиток і самовиховання особистості в третьому віці.	2	2			4	1	1			5
2.3	Міжпоколінні відносини. Проблеми					10					10

	ейджизму і геронтофобії.										
2.4	Проектування і впровадження геронто-педагогічних систем.	2		2		6			2		7
3.	Змістовий модуль III. Герогогіка. Освіта та самоосвіта людей похилого віку										
3.1	Освіта населення похилого віку в Україні і світі	2	2			4	1	1			5
3.2	Організація герогогічного простору. Університети (інститути, факультети) третього віку.	2	2			6	1	1			6
3.3	Формальна, неформальна та інформальна освіта людини похилого віку. Герогогічні технології.	4	2	2		8	2		2		10
3.4	Герогог як професія. Контекстно-компетентнісна модель підготовки фахівців-герогогів.	4	2	2		6	2		2		7
	Разом:	22	16	6		68	12	6	6		78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Місце і роль людини похилого віку в суспільстві.

Теми 1.1. Проблеми демографічного постаріння населення. Стереотип старості в суспільстві.

Еволюція становища старої людини в суспільстві. Глобальні демографічні проблеми. Поняття демографічного старіння населення. Світова тенденція постаріння населення. Класифікаційні схеми оцінювання віку окремих людей та суспільства в цілому. Етапи розвитку суспільства (за шкалою ООН). Фази старіння населення (Е.Россет). Демографічна молодість і старість. Поріг демографічної старості.

Стереотип старості в суспільстві. Основні фактори формування позитивного, негативного стереотипу. Явища геронтофобії, ейджизму.

Тема 1.2. Соціобіологічна концепція старіння. Основи геронтопсихології. Криза старості.

Поняття про старіння і старість. Гомеорез (закономірні вікові зміни організму). Темп старіння. Фізіологічне (природне), передчасне (патологічне, прискорене, прогерії), уповільнене (ретардоване) старіння. Види старіння: біологічне, психологічне, соціальне. Співвідношення процесів старіння і старості. Види старості: хронологічна, фізіологічна, психологічна, соціальна. Періодизація процесу старіння. Періодизація віку (В.Альперович, Л.Ашофф, Д.Бромлей, Ш.Бюлер, В.Гюго, Е.Еріксон, О.Рославський-Петровський, М.Рубнер, С.Струмлін, Б.Урланіс). Хронобіологія, прийнята у міжнародних класифікаціях. Поняття «вік». Психологічний, фізіологічний (функціональний), календарний, біологічний. Співвідношення календарного і біологічного віку.

Соціобіологічні теорії старіння в їх історичному розвитку. Причини старіння. Історичний розвиток теорій та методик омолодження («клітинна терапія» П.Ніханса, «ремонт тіла» П.Стефана, «ін'єкції омолодження (геровітал)» А.Аслан, «регенераційна терапія (РНК-терапія)» Б.Френка, «лікувальна дієтика» А.Девіс, «вітаміни довголіття» Л.Полінга). Феномен довголіття. Макробіотика. Найвищий рівень середньої тривалості життя. Зони довгожителства (Південний Еквадор (Вількабамба), Північно-Східний Пакістан (Хунза). Сімейне довголіття.

Психологічні характеристики особистості в похилому віці. Формування відносин зі старими людьми. Типи відносин. Криза старості. Психофізіологічні закони старіння. Форми і види старіння. Особливості старіння (вплив антропогенних факторів, способу життя, праці, соціальних зв'язків і взаємовідносин). Страхі і тривоги старих людей. Види страхів (біологічний, соціальний, моральний, дезінтеграційний). Ірраціональні страхи, рівень тривожності. Захисні механізми, основні напрями і технології їх активізації.

Тема 1.3. Актуальна життєва ситуація та життєвий баланс людини пенсійного віку.

Поняття пенсійного віку. Пенсійні системи. Забезпечення старості. Зміна статусу в суспільстві. Соціальний захист людей пенсійного віку. Хартія старості людини. Основи пенсійного законодавства і соціального забезпечення людей похилого віку в Україні. Зарубіжні системи пенсійного забезпечення та соціального захисту людей третього і четвертого віку.

Актуальна життєва ситуація. Поняття «життєвого балансу». Залишкова працездатність. Поняття вільного, напіввільного часу людей похилого віку. Складові вільного часу. Класифікація видів відпочинку.

Місце старої людини в сім'ї. Проблеми міжпоколінних контактів. Права і обов'язки членів сім'ї. Зміни в характері людей похилого віку, їх вплив на подружнє життя. Типи ставлення до старих людей у сім'ї. Проблеми самотності, суспільної ізоляції.

Модуль 2. Сутність і зміст педагогіки старіння і старості.

Тема 2.1. Фактори адаптації до старості. Професійна працездатність людей третього віку.

Соціальна та професійна адаптація до старості. Труднощі адаптації. Герогігієна праці (промислова геронтологія). Соціально-економічні аспекти трудової зайнятості населення похилого віку. Професійна працездатність, залишкова працездатність. Періоди розвитку працездатності людини. Професійне старіння (індивідуальне, колективне) як зниження адаптації до виробничих факторів. Концепція гетерохронності старіння. Трудова активність населення старшого віку. Проблема співвідношення працездатності й довголіття. «Пенсійна хвороба». Передпенсійне корегування власної трудової діяльності. Адаптація і професійна реабілітація.

Психопрофілактичні й психогігієнічні заходи. Медико-соціальна реабілітація, система соціального обслуговування і забезпечення людей похилого віку. Соціальна опіка над старими людьми. Зарубіжний геронтопедагогічний досвід.

Тема 2.2. Передпенсійне і пенсійне виховання, саморозвиток і самовиховання особистості в третьому віці.

Мадридський міжнародний план дій щодо старіння. Принципи ООН у ставленні до людей похилого віку. Передпенсійне і пенсійне виховання як предмет освітньої геронтології. Підготовка до виходу на пенсію. Планування пенсійної перспективи. Динаміка інтелекту людей похилого віку. Старіння і пам'ять. Стиль старості. Формування особистості впродовж життя. Процеси самоосвіти, самовиховання і саморозвитку. Сутність і зміст освітньої геронтології як наукового напрямку. Геронтологічні та герогігієнічні дослідження в Україні та країнах ЄС.

Тема 2.3. Міжпоколінні відносини. Проблеми ейджизму і геронтофобії.

Явища ейджизму і геронтофобії в сучасному суспільстві і шляхи їх подолання. Поняття міжпоколінних відносин, широкої модифікованої сім'ї. Соціальний статус людей похилого віку. Роль і взаємини у родині. Повага і взаємоповага. Опікунські функції. Відносини з іншими віковими групами. Міжпоколінні контакти. Адаптація до старості. Виховні впливи на людей похилого віку. Забезпечення старості, залишкова працездатність. Організація вільного часу, освітньо-дозвілдової діяльності.

Тема 2.4. Проектування і впровадження геронто-педагогічних систем.

Освітні установи (університети, інститути, коледжі, центри) і програми для навчання людей третього віку. Напрями розвитку освітніх програм (передпенсійне, пенсійне виховання, самоосвіта, саморозвиток). Технології формальної, неформальної та інформальної освіти людей похилого віку. Спрямування геронто-педагогічних систем на забезпечення комфортного психофізичного стану людей третього віку, полегшення адаптації в суспільстві. Теорія «освітнього окультурювання». Найважливіші педагогічні напрями підготовки людей до старості. Педагогіка адаптації до старості. Самооцінка життєвого шляху. Проблема «особистої реалізації/актуалізації». Зовнішні й внутрішні фактори адаптації людини до старості (стан здоров'я, особистісні риси, життєвий досвід, актуальне становище).

Модуль 3. Герогогіка. Освіта та самоосвіта людей похилого віку.

Тема 3.1. Освіта населення похилого віку в Україні і світі.

Едукаційна (освітня) геронтологія. Герогогіка як науковий напрям і сфера практичної діяльності. Герогогіка - інтегрована навчальна дисципліна, її предмет і завдання. Міжпредметні зв'язки (біологія старіння, герогогієна праці, геріатрія, геронтопсихологія, соціальна геронтологія). Предмет, мета і завдання педагогічної геронтології. Світові проблеми освіти людей похилого віку. Організація освіти населення похилого віку в Україні. Осередки освіти людей третього віку. Герогогічний досвід країн Євросоюзу і США. Міжнародне об'єднання університетів третього віку.

Тема 3.2. Організація герогогічного простору. Університети (інститути, факультети) третього віку.

Відкритий герогогічний простір. Університет як центр об'єднання в єдиному культурному просторі різних поколінь, соціальних і професійних груп, сприяння їхньому взаємозбагаченню і консолідації. Організація і управління герогогічним освітнім середовищем. Геротрансценденція (зміна життєвої перспективи старої людини). Афіліативна потреба (потреба у спілкуванні, емоційних контактах). Герогогічні моделі.

Тема 3.3. Формальна, неформальна та інформальна освіта людини похилого віку. Герогогічні технології.

Формальна, неформальна та інформальна освіта людини похилого віку. Освітні осередки для осіб старших вікових категорій (університети, інститути, факультети). Центри дозвілля. Клуби людей старшого віку. Герогогічні технології. Групова терапія. Група ровесників. Читацькі клуби для осіб похилого віку. Музикотерапія. Арттерапія. Герогогічна проєктна діяльність («Архів екзистенції», «Архів людських доль» та ін.). Різновікові об'єднання за інтересами, сферами діяльності. Джерела фінансування освіти людей похилого віку.

Тема 3.4. Герогог як професія. Контекстно-компетентнісна модель підготовки фахівців-герогогів.

Структура професійної підготовки герогогів. Зміст професійної підготовки герогогів (теоретична і практична складова). Моделювання системної освіти педагогічних кадрів у галузі герогогіки. Науково-методичне забезпечення освітнього процесу. Кваліфікаційна характеристика герогога. Проблеми впровадження назви посади «герогог» у Класифікатор професій України. Обґрунтування доцільності освітньо-професійних програм магістерського рівня, спрямованих на підготовку герогогів.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Індивідуальні тьюторіали (індивідуально-пошукові завдання, наукові реферати, есе, творчі роботи), модульні тести, комплексні контрольні роботи. Система оцінювання зорієнтована на максимальну сумарну кількість балів – 100, з яких – індивідуальний тьюторіал – 30 балів, два модульні тести (по 20 балів) – 40 балів, комплексна контрольна робота – 30 балів.

VI. Форма підсумкового контролю

Формою підсумкового контролю успішності навчання є **залік**. Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Дем'яненко Н.М. Андрагогіка в системі педагогічних наук. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт): навчально-методичний посібник / за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 161-168.*
2. Дем'яненко Н.М. Андрагогіка в системі педагогічних наук: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстною тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство») / за ред. Н.М. Дем'яненко; Нац. пед. університет ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Ч. II. С. 110-126.*
3. Дем'яненко Н.М. Герогогіка в соціокультурному і науковому вимірах. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. Випуск 13-14. С. 7-12.*
4. Дем'яненко Н.М. Герогогіка як складова Концепції освіти впродовж життя. *Інновації у вищій школі: тенденції та перспективи розвитку: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції. Кременець, 2021. С. 40-42.*
5. Дем'яненко Н.М. Герогогіка (педагогічна геронтологія). *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт): навчально-методичний посібник / за ред. Н.М. Дем'яненко. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. С. 169-203.*
6. Дем'яненко Н.М. Герогогіка (педагогічна геронтологія): навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстною тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство») / за ред. Н.М. Дем'яненко; Нац. пед. університет ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Ч. II. С. 127-140.*
7. Дем'яненко Н.М. Герогогіка в контексті демографічного старіння населення. *Ціннісно-орієнтований сталий розвиток освіти: уроки ЄС для України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 18-20 травня 2021 р. С. 308-313. (Еразмус+, Жан Моне).*
8. Дем'яненко Н.М. Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціалізації. *Вища освіта України. 2021. № 3(82). С. 59-66.*
9. Дем'яненко Н.М. Герогогіка в концепції ціложиттєвої освіти. *Освіта дорослих в умовах невизначеності: залучення, мотивація, тенденції : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 11 лют. 2022 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін. ; редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. Харків: Вид-во НУА, 2022. (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку). С. 96-99.*
10. Дем'яненко Н.М. Ідея освіти впродовж життя у світовому освітньому просторі (1949-2010). *Рідна школа. 2011. № 1-2. С. 49-53.*
11. Дем'яненко Н.М. Модель Інституту освіти людей похилого віку. *Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22 травня 2020 р. Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2020. С. 30-34.*

12. Дем'яненко Наталія. Освітня геронтологія: інтегрований проект. *Освіта*. 2019. № 3-4 (5853-5854), 23-30 січня. С. 3.
13. Дем'яненко Н.М. «Освітня геронтологія» у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. *Освіта і суспільство*. Всеукраїнська газета. За підтримки НАПН України. 2019, червень. № 6 (15). С. 8.
14. Дем'яненко Н.М. Основи педагогічної геронтології. Глосарій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 128 с.
15. Дем'яненко Н.М. Трансформація концепції освіти дорослих у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. *Проблеми освіти: наук. зб. / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти*. Київ, 2011. № 66, ч. 1. С. 24-29.
16. Дем'яненко Наталія, Чаграк Наталія. Освітня геронтологія: проект Положення і Програми Інституту освіти людей третього віку. *Рідна школа*. 2019. № 1. С. 67-73.
17. Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. Освітня програма Інституту освіти людей третього віку (авторський проект). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Випуск 67: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. С. 85-91.
18. Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. Положення про Інститут освіти людей третього віку. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2018. Випуск 11-12. С. 76-82.
19. Дзюба Т.М. Коваленко О.Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології: Навч. посіб.; за ред. В.Ф.Моргуна. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 264 с.
20. Довідник для людей літнього віку / за ред. В.В. Чайковської, Л.А. Стаднюка. Тернопіль, 2010.
21. Лук'янова Л.Б. Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 107-116.
22. Огієнко О.І. Методологія порівняльних досліджень у галузі освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 145-153.
23. Панок В.Г. Життєвий шлях особистості як категорія прикладної філософії. *Психологічні науки*. 2012. Вип. 2 (103). С. 146-151.
24. Підготовка волонтерів для роботи з населенням літнього віку: Навчальний план та програма семінару, методичні матеріали навчального семінару / упоряд.: В.В.Чайковська, Л.А.Стаднюк. Київ, 2006.
25. Підготовка волонтерів для роботи з людьми літнього віку: Навч. посіб. / упоряд.: Л.Стаднюк, В.Чайковська. Київ, 2006.
26. Психологія людей літнього віку : навч.посіб. / Коваленко О. та ін. К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 2021. 288 с
27. Сагун І. Міжнародний досвід організації навчання людей третього віку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2010. Вип. 2. С. 199-208.
28. Сігаєва Л.Є. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні. Київ: ЕКМО, 2009. 44 с.
29. Федоренко С.А. Університети «третього віку» як складова безперервної освіти: зарубіжний досвід. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 1. С. 133-138.
30. Фролькіс В.В. Довголіття: реальне і можливе. Київ: Наукова думка, 2000. 248 с.
31. Чаграк Наталія. Освіта людей похилого віку у США (1962-2015): монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2019. 384 с.
32. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Venera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. 366 p.
33. Demyanenko N.M. The idea of “lifelong learning” in the global educational space: history, projection into perspective. *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited*

- by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 27-41.
34. Demyanenko N.M. Stages of formation, content and current conditions of training pedagogical staff for adult education (andragogues and hierogogues) in Ukraine (experience of the Department of Pedagogy and Psychology of the Higher School, National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, Ukraine). *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph* / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 42-57.
 35. Demyanenko N.M. Hierogogy in socio-cultural and scientific dimensions. *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph* / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 329-343.
 36. Demyanenko N.M. Features of developing the Regulations and Program of the Institute of the elderly people (third age). *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph* / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 344-366.

Додаткові

37. Амосов Н.М. Мое мировоззрение. Донецк: «Сталкер», 2003. 109 с.
38. Дем'яненко Н.М. Компетентнісно-професійний підхід у підготовці магістрів 8.000005 – «Педагогіка вищої школи». *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали доповідей звітної-наукової конференції викладачів університету за 2009 рік, 10-11 лютого 2010 р.* / укл. Г.І. Волинка, О.П. Симоненко, О.П. Ємельянова. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. С. 65-69.
39. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія: навчальна програма курсу / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 36 с.
40. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія: навч. програма. *Навчально-методичний комплекс: 8.000005 - Педагогіка вищої школи* / [за ред. Н.М. Дем'яненко]. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Ч. 1. С. 106-121.
41. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія: тестові завдання. *Навчально-методичний комплекс: 8.000005 - Педагогіка вищої школи* / [за ред. Н.М. Дем'яненко]. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Ч. 1. С. 156-162.
42. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія (герогогіка): навчальна програма. *Навчальні програми дисциплін загальноуніверситетського рівня / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Кафедра педагогіки і психології вищої школи; за ред. Н.М. Дем'яненко.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 26-41.
43. Дем'яненко Н.М. Педагогічна геронтологія (герогогіка) (пакети тестових завдань, комплексних контрольних робіт). *Засоби діагностування якості підготовки фахівців (пакети тестових завдань, комплексних контрольних робіт)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; Кафедра педагогіки і психології вищої школи; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 117-148.
44. Дем'яненко Н.М. Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогіка.* 2015. № 1 (1). С. 20-25.
45. Дем'яненко, Н.М. Педагогічний університет в інноваційному соціально-економічному середовищі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії:* зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. Вип. 6-7. С. 34-39.
46. Дем'яненко, Н.М. Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа.* 2012. № 4-5. С. 32-38.
47. Технологія тренінгу / за заг. ред. С. Максименка. Київ, 2005.

48. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник: У 2-х т. Львів: Видавнича спілка «Словник», 2005.
49. Червак П.І. Медична енциклопедія. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2001. 1024 с.
50. Demjanienko N. Ewolucija paradygamtu pedagogiki w historii szkolnictwa wyzszego Ukrainy (XX-XXI wiek). *Nauczyciel wobec szans i zagrozen edukacyjnych XXI wieku*; [podred. HalinyGajdamowicz]. Krakow: Impuls, 2009. S. 275-282.
51. Demianienko Natalia. Koncepja podejscia kompetencyjno-zawodowego w przygotowaniu wykladowcy szkoly wyzszej. *Innowacje w edukacji akademickiej – szkolnictwo wiksze w procesie zmiany* / [pod redakcja naukowa Jacka Piekarskiego, DanutyUrbaniak-Zajac]. Lodz : Wydawnictwo Uniwersytetu Lodzkiego, 2010. S. 377-383.
52. Demyanenko Natalya. A pedagogical university in the context of a competence-based method of approach. *European applied sciences (Европейские прикладные науки)*. Stuttgart, Germany, 2013. # 3-4. С. 77-80.
53. Demianenko N. Pedagogical University in the context of the competence approach. *Zeszyty naukowe / Ostroleckie towarzystwo naukowe*. Ostroleka, 2013. XXVII. S. 582-591.
54. Demyanenko Nataliia. Pedagogical innovation. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 1-2. С. 31-37.
55. Demyanenko N. Pedagogical innovation in the educational space of university. *Science and Education a New Dimension / Pedagogy and Psychology*, III (26), Issue: 50, BUDAPEST, 2015. P. 22-27.

Інтернет-ресурси

1. <http://osvita.ua/legislation/other/4406/>
2. http://www.psycheya.ru/lib/avt_ag_2.html
3. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
4. <http://www.mon.gov.ua>
5. <http://pidruchniki.ws/>
6. <http://www.twirpx.com/files/psychology/>
7. <http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
8. <https://dnpb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського

ПЛАНУВАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО ВІКУ

І. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової навчальної дисципліни «Планування і організація освіти людей третього віку» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки фахівців освітнього рівня магістр, галузі знань 01.Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (ОПП Андрагогіка. Освіта дорослих)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування систематизованих наукових уявлень про сутність, основні завдання, напрями освітньої роботи з людьми похилого віку, забезпечення та оволодіння студентами практичними навичками та вміннями планування та організації освітнього процесу для людей третього віку, формування знань щодо підготовки фахівців у сфері освіти літніх людей.

Міждисциплінарні зв'язки: вибіркова дисципліна «Планування і організація освіти людей третього віку» узгоджена з вивченням дисциплін «Андрагогіка в системі педагогічних наук», «Андрагогічні та герогогічні технології», «Герогогіка», «Світовий досвід і міжнародні програми освіти дорослих», психології, педагогіки, філософії, проходженням навчальної професійно-орієнтованої практики на основі міжпредметних зв'язків. Вивчення даної дисципліни базується на дотриманні принципів доступності, науковості та послідовності, а саме на знаннях, вміннях та навичках, отриманих при вивченні загальної психології, педагогіки, філософії, андрагогіки, герогогіки тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни спрямовані на формування компетентностей, які сприятимуть опануванню теоретичними, професійними знаннями та практичними навичками щодо планування та організації освіти людей похилого віку, ознайомленню з пріоритетними тенденціями розвитку освіти дорослих в Україні та світі, дослідженням сутності та значення освіти людей третього віку, проектуванням перспектив освітньої діяльності для людей похилого віку у майбутній професії.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Планування і організація освіти людей третього віку» є:

- визначення змістовної сутності освіти людей третього віку; формування та узагальнення знань щодо особливостей освіти людей похилого віку;
- інтерпретація, порівняння та узагальнення різноманітних форм та методів організації освіти людей третього віку; оволодіння методами і прийомами щодо пенсійного та передпенсійного виховання людини;
- визначення принципів організації та планування, напрямів освіти та самоосвіти людей похилого віку;
- розвиток технологій організації і змісту освіти людей старших вікових категорій на рівні формальної, неформальної й інформальної освіти;
- формування вмінь і компетентностей проектування і впровадження програм освіти людей третього віку.

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію РН6. Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проєктів у сфері освіти/педагогіки	ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

	та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання	
2.	РН1. Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки. РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти. РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.	ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. СК7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.
3.	РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію. РН11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.	ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії. СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності.

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС або 90 годин.

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Семінари	Практичні	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінари	Практичні	СРС
1.	Модуль 1. Структура і зміст роботи установ освіти для людей третього віку.										
1.1	Сутність, завдання та принципи організації освіти людей третього віку.	2	2			8	1	1			8
1.2	Загальні засади функціонування Інституту освіти людей третього віку як інституційної моделі неформальної освіти	1		1		6	1		1		6
1.3	Структура Інституту освіти людей	1	1			6	1	1			6

	третього віку									
1.4	Учасники освітнього процесу в Інституті освіти людей третього віку	1	1		6	1	1			6
1.5	Організація освітнього простору в установах освіти для людей третього віку	1	1		8	1	1			8
1.6	Співпраця Інститутів освіти людей третього віку з іншими та міжнародними організаціями	1	1		6	1		1		6
1.7	Подолання стереотипів та створення умов для успішного навчання осіб третього віку	1	1		6	1		1		6
2.	Модуль 2. Освітня програма організації освітнього процесу в установах освіти для людей третього віку									
2.1	Передумови створення освітньої програми для освітніх установ для людей третього віку. Зарубіжний досвід.	1	1		6	1	1			6
2.2	Зміст та особливості освітньої програми Інститутів освіти для людей третього віку	2	2		6	1		1		6
2.3	Сутність та характеристика програмних компетентностей освітньої програми для установ освіти для людей третього віку	1	1		6	1	1			6
2.4	Освітні компоненти ОП Інститутів освіти людей третього віку	1		1	6	1		1		6
2.5	Особливості практичної підготовки та формування практичних компетентностей в установах освіти для людей третього віку	1		1	6	1		1		6
Разом:		14	8	6	76	12	6	6		78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Структура і зміст роботи установ освіти для людей третього віку

Тема 1.1. Сутність, завдання та принципи організації освіти людей третього віку.

Сутність понять «третій вік», «університет для людей третього віку», «герогіка», «андрагогіка». Проблема інтеграції людей похилого віку в комунікативний і культурний простір. Людина похилого віку як суб'єкт освітньої діяльності.

Принципи організації освіти людей третього віку. Основні завдання та мета навчання людей третього віку. Створення установ освіти для людей третього віку. Зміст роботи в Інституті освіти людей третього віку.

Тема 1.2. Загальні засади функціонування інституту освіти людей третього віку як інституційної моделі неформальної освіти

Концептуальні засади «освіти старших дорослих». Юридичні, економічні та управлінські засади функціонування Інституту освіти людей третього віку як структурного підрозділу закладу вищої освіти. Міжнародний досвід організації освіти людей третього віку (основні моделі навчання літніх людей – французька, англо-саксонська, північно-

американська, південно-американська, китайська). Міжнародне об'єднання університетів третього віку.

Тема 1.3. Структура Інституту освіти людей третього віку

Відповідність чинному законодавству України та статуту ЗВО. Кафедра як основна ланка освітнього процесу в Інституті освіти людей третього віку. Керівництво інститутом. Обов'язки директора Інституту людей третього віку.

Тема 1.4. Учасники освітнього процесу в Інституті освіти людей третього віку

Учасники освітнього процесу в Інституті освіти людей третього віку: науково-педагогічні працівники ЗВО; особи, які навчаються в Інституті; треті особи- викладачі інших закладів вищої освіти, вчителі, фахівці управління соціального захисту населення, працівники культури, туризму, охорони здоров'я та інших галузей господарства).

Права і обов'язки науково-педагогічних працівників та осіб, що навчаються в Інституті людей третього віку. Правила внутрішнього розпорядку ЗВО.

Тема 1.5. Організація освітнього простору в установах освіти для людей третього віку.

Види діяльності та система заходів для примноження знань та компетентностей у осіб, що навчаються. Випускова кафедра як структурна одиниця та організатор освітнього процесу в Інституті

Напрями діяльності в освітньому процесі Інституту. Форми організації освітньої діяльності Інституту. Організація та проведення освітнього процесу відповідно до нормативних документів закладу вищої освіти, положення про Інститут освіти людей третього віку, а також з урахуванням вікових, фізичних, когнітивних, психічних і соціальних можливостей людей третього віку.

Тема 1.6. Співпраця Інститутів освіти людей третього віку з іншими та міжнародними організаціями

Встановлення зв'язків з іншими організаціями та громадянами (зокрема, й за кордоном) з метою вивчення та обміну досвідом, а також задля поліпшення якості освітнього процесу

Основні напрями міжнародної співпраці Інституту: участь у всеукраїнських та міжнародних освітніх програмах для осіб третього віку; організація всеукраїнських та міжнародних наукових, освітніх та культурних комунікативних заходів; проведення спільних наукових досліджень.

Тема 1.7. Подолання стереотипів, ейджизму та створення умов для успішного навчання осіб третього віку

Нові цивілізаційні виклики та всезагальний «освітній рух». Освіта дорослих – рівнозначна складова національної системи освіти. «Освіта дорослих у контексті неперервної освіти». Подолання стереотипів щодо освіти людей третього віку. Концепція програми «Освіта дорослих протягом усього життя».

Модуль II. Освітня програма організації освітнього процесу в установах освіти для людей третього віку

Тема 2.1. Передумови створення освітньої програми для освітніх установ для людей третього віку. Зарубіжний досвід.

Основне завдання освіти людей третього віку – підтримка активного довголіття, що сприятиме зниженню навантаження на систему соціального забезпечення й охорони здоров'я та економічному добробуту країни. Потреба переосмислення ролі освіти людей третього віку для реалізації концепції активного і позитивного довголіття в Україні.

Розширення функцій університету (освіта перестає бути прерогативою молоді). Нові можливості щодо залучення осіб третього віку в академічне середовище. Створення освітніх програм (як загальнокультурного, так і професійного спрямування) для цієї вікової і соціальної групи. Аналіз інституційної моделі освіти старших дорослих (olderadults) / людей третього віку (people of the third age) у США – “Institute for Learning in Retirement”, “Learning in

Retirement Institute”, “Life long Learning Institute”, що діють як структурні підрозділи закладів вищої освіти.

Тема 2.2. Зміст та особливості освітньої програми Інститутів освіти для людей третього віку.

Головне завдання змісту освіти осіб третього віку - сприяння суспільній інтеграції, пристосування до соціальних, технологічних, економічних та культурних змін, забезпечення автономної життєдіяльності у постпенсійній фазі життя. Організаційні форми навчання, через які реалізується зміст освіти (курси, тренінги і практичні заняття, спрямовані на інтелектуальну, психічну, соціальну та фізичну активність людини та які поєднують навчання, фізичну активність і дозвілля. Така організація освітнього процесу дозволяє людям третього віку відчувати себе частиною академічної спільноти.

Особливості освітньої програми Інститутів освіти людей третього віку: опора на здобуті знання і компетентності слухачів, використання їхнього попереднього (життєвого і професійного) досвіду, широкий спектр курсів суспільного, гуманітарного й мистецького циклів, поєднання навчання, здоров'язбережувальних тренінгових технологій та дозвілля (туризму), академічна свобода учасників освітнього процесу (можливість вибору курсів, форм і методів навчання, залучення слухачів до планування і розроблення освітньої програми та ін.).

Тема 2.3. Сутність та характеристика програмних компетентностей освітньої програми для установ освіти людей третього віку

Загальні компетентності (здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність удосконалювати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень; усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань) Уміння вчитися впродовж життя.

Соціальна і громадянська компетентності (здатність адекватного сприйняття старіння і старості та ін.). Ініціативність і підприємливість. Інформаційно-цифрова і технологічна компетентність. Обізнаність і самовираження у сфері культури. Екологічна компетентність. Компетентність у сфері здорового способу життя, активного й позитивного довголіття.

Тема 2.4. Освітні компоненти освітньої програми Інститутів освіти людей третього віку.

Обов'язкові компоненти освітньої програми (філософія, історія, психологія, соціологія; правова, економічна, фінансова грамотність; мистецтво, туризм, здорове довголіття, волонтерська робота та інші).

Вибіркові компоненти освітньої програми як можливість задовольнити різноманітні запити здобувачів освіти та для розвитку основних видів освітньої діяльності людей третього віку: інтелектуально-пізнавальної, набуття знань і практичних компетентностей у певній сфері знань, фізичного розвитку та охорони здоров'я, мистецько-творчого напряму, дозвілля та інше.

Практична підготовка (за вибором). Робота з персональним комп'ютером. Соціальні мережі. Блог. Фотографія. Музичне мистецтво. Образотворче мистецтво. Флористика. Вишивання. Йога. Садівництво. Кулінарне мистецтво.

Тема 2.5. Особливості практичної підготовки та формування практичних компетентностей в установах освіти для людей третього віку

Надання людям похилого віку можливостей творчого самовираження – шлях до гармонійного розвитку суспільства

Практична підготовка (за вибором). Робота з персональним комп'ютером. Соціальні мережі. Блог. Фотографія. Музичне мистецтво. Образотворче мистецтво. Флористика. Вишивання. Йога. Садівництво. Кулінарне мистецтво.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Форми і методи поточного контролю.

Методи усного контролю: індивідуальне опитування (індивідуальний тьюторіал), фронтальне опитування (груповий тьюторіал); *методи письмового контролю:* поточне

письмове тестування; методи *комп'ютерного контролю*: комп'ютерне тестування; *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Критерії оцінювання знань студентів. Індивідуальний тьюторіал (*критерії оцінювання*: рівень наукового аналізу підбраного матеріалу, самостійність викладу думки, майстерність доведення власної точки зору, послідовність і системність усної презентації індивідуального тьюторіалу, доцільність використаних презентаційних засобів, опертя на інформаційні джерела). Груповий тьюторіал (*критерії оцінювання*: - самостійність позиції; логіка і послідовність виступу; повнота викладу думки; креативність; уміння вести наукову дискусію, презентаційні засоби).

VI. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання є *залік*. Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання.

VII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

- 1 Дем'яненко Н.М. (2021) Герогогіка в контексті демографічного старіння населення. *Ціннісно-орієнтований сталий розвиток освіти: уроки ЄС для України*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 18-20 травня 2021 р. С. 308-313. (Еразмус+, Жан Моне).
- 2 Дем'яненко Н.М. (2021) Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціоналізації. *Вища освіта України*. № 3(82). С. 59-66.
- 3 Дем'яненко Н.М. (2022) Герогогіка в концепції ціложиттєвої освіти. *Освіта дорослих в умовах невизначеності: залучення, мотивація, тенденції : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф.*, Харків, 11 лют. 2022 р. (редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.). Харків: Вид-во НУА. С. 96-99.
- 4 Дем'яненко Н.М. (2011) Ідея освіти впродовж життя у світовому освітньому просторі (1949-2010). *Рідна школа*. № 1-2. С. 49-53.
- 5 Дем'яненко Н.М. (2020) Модель Інституту освіти людей похилого віку. *Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 22 травня 2020 р. К.: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. С. 30-34.
- 6 Дем'яненко Н. М. (2019) Освітня геронтологія: інтегрований проект. *Освіта*. № 3-4 (5853-5854), 23-30 січня. С. 3.
- 7 Дем'яненко Н.М. (2010) *Основи педагогічної геронтології*. Глосарій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
- 8 Дем'яненко Н.М. (2011) Трансформація концепції освіти дорослих у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. *Проблеми освіти*: наук. зб. Київ. № 66, ч. 1. С. 24-29.
- 9 Дем'яненко Наталія, Чаграк Наталія (2019) Освітня геронтологія: проект Положення і Програми Інституту освіти людей третього віку. *Рідна школа*. № 1. С. 67-73.
- 10 Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. (2019) Освітня програма Інституту освіти людей третього віку (авторський проект). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 67: зб. наук. праць. С. 85-91.
- 11 Дем'яненко Н.М., Чаграк Н.І. (2018) Положення про Інститут освіти людей третього віку. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 11-12. С. 76-82.
- 12 Дзюба Т.М. Коваленко О.Г.(2013) *Психологія дорослості з основами геронтопсихології*: навч. посіб.; за ред. В.Ф.Моргуна. Київ: Видавничий Дім «Слово». Довідник для людей літнього віку (за ред. В.В. Чайковської, Л.А. Стаднюка) (2010) Тернопіль.
- 13 Кабаченко Н. (2016) Деякі проблеми діяльності університетів третього віку в Україні. *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. С. 65–69.

- 14 Лук'янова Л.Б. (2014) Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип. 2. С. 107-116.
- 15 Огієнко О.І. (2014) Методологія порівняльних досліджень у галузі освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип. 2. С. 145-153.
- 16 Панок В.Г.(2012) Життєвий шлях особистості як категорія прикладної філософії. *Психологічні науки*. Вип. 2 (103). С. 146-151.
- 17 Підготовка волонтерів для роботи з населенням літнього віку : навчальний план та програма семінару, методичні матеріали навчального семінару (упоряд.: В.В.Чайковська, Л.А.Стаднюк) (2006) Київ.
- 18 Підготовка волонтерів для роботи з людьми літнього віку: навч. посіб. (упоряд.: Л.Стаднюк, В.Чайковська) (2006). Київ.
- 19 Психологія людей літнього віку : навч.посіб. / Коваленко О. та ін.(2021). К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 288 с
- 20 Сагун І.(2010) Міжнародний досвід організації навчання людей третього віку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Вип. 2. С. 199-208.
- 21 Сігаєва Л.Є. (2009) Концепція розвитку освіти дорослих в Україні. Київ: ЕКМО.
- 22 Федоренко С.А. (2014) Університети «третього віку» як складова безперервної освіти: зарубіжний досвід. *Педагогічний процес: теорія і практика*. № 1. С. 133-138.
- 23 Фролькіс В.В. (2000) *Довголіття: реальне і можливе*. Київ: Наукова думка.
- 24 Чаграк Наталія (2019) *Освіта людей похилого віку у США (1962-2015)*: монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М.
- 25 Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. 366 p.
- 26 Demyanenko N.M. The idea of “lifelong learning” in the global educational space: history, projection into perspective. *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 27-41.*
- 27 Demyanenko N.M. Stages of formation, content and current conditions of training pedagogical staff for adult education (andragogues and hierogogues) in Ukraine (experience of the Department of Pedagogy and Psychology of the Higher School, National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, Ukraine). *Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 42-57.*
- 28 Demyanenko N.M. Hierogogy in socio-cultural and scientific dimensions. *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 329-343.*
- 29 Demyanenko N.M. Features of developing the Regulations and Program of the Institute of the elderly people (third age). *Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 344-366.*

Допоміжні

- 30 Дем'яненко Н.М. (2010) Компетентнісно-професійний підхід у підготовці магістрів 8.000005 – «Педагогіка вищої школи». *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету*: матеріали доповідей звітної-наукової конференції викладачів університету за 2009 рік, 10-11 лютого 2010 р. / укл. Г.І. Волинка, О.П. Симоненко, О.П. Ємельянова. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 65-69.

- 31 Дем'яненко Н.М. (2008) *Педагогічна геронтологія*: навч. програма. *Навчально-методичний комплекс: 8.000005 - Педагогіка вищої школи*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. 1. С. 106-121.
- 32 Дем'яненко Н.М. (2008) *Педагогічна геронтологія* : тестові завдання. *Навчально-методичний комплекс: 8.000005 - Педагогіка вищої школи*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. 1. С. 156-162.
- 33 Дем'яненко Н.М. (2011) *Педагогічна геронтологія (герогогіка)*: навчальна програма. *Навчальні програми дисциплін загальноуніверситетського рівня*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 26-41.
- 34 Дем'яненко Н.М. (2011) *Педагогічна геронтологія (герогогіка) (пакети тестових завдань, комплексних контрольних робіт). Засоби діагностування якості підготовки фахівців (пакети тестових завдань, комплексних контрольних робіт)*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 117-148.
- 35 Дем'яненко Н.М. (2015) *Педагогічна освіта: зміна пріоритетів*. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія Педагогіка. № 1 (1). С. 20-25.
- 36 Дем'яненко, Н.М. (2013) *Педагогічний університет в інноваційному соціально-економічному середовищі*. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії*: зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 6-7. С. 34-39.
- 37 Дем'яненко, Н.М. (2012) *Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі*. *Рідна школа*. № 4-5. С. 32-38.
- 38 Коваленко О.Г., Лук'янова Л.Б., Помиткін Е.О. (2020). *10 порад літнім людям у період карантину : методичні рекомендації*. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф». 32 с.
- 39 *Технологія тренінгу (за заг. ред. С.Максименка) (2005)* Київ.
- 40 Червак П.І.(2001) *Медична енциклопедія*. Київ: Вид. центр «Просвіта».
- 41 Demjanienko N. (2009) *Ewolucija paradygmatu pedagogiki w historii szkolnictwa wyzszego Ukrainy (XX-XXI wiek)*. *Nauczyciel wobec szans i zagrozen edukacyjnych XXI wieku*; [podred. HalinyGajdamowicz]. Krakow: Impuls. S. 275-282.
- 42 Demyanenko Natalya. (2013) *A pedagogical university in the context of a competence-based method of approach*. *European applied sciences (Европейские прикладные науки)*. Stuttgart, Germany. С. 77-80.
- 43 Demianenko N. (2013) *Pedagogical University in the context of the competence approach*. *Zeszyty naukowe. Ostroleckie towarzystwo naukowe*. Ostroleka. XXVII. S. 582-591.
- 44 Demyanenko Nataliia.(2014) *Pedagogical innovation. Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Вип. 1-2. С. 31-37.
- 45 Demyanenko N. (2015) *Pedagogical innovation in the educational space of university*. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (26), Issue: 50, BUDAPEST. P. 22-27.

Інтернет-ресурси

- 1.[http:// www.npu.edu.ua](http://www.npu.edu.ua) (elib@ npu.edu.ua. Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова
- 2.<http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
- 3.<http://www.mon.gov.ua>
- 4.<http://pidruchniki.ws/>
- 5.<http://www.twirpx.com/files/psychology/>
- 6.<http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
- 7.<https://dnrb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського

ТРЕНІНГ ОРГАНІЗАЦІЇ АНДРАГОГІЧНОГО/ГЕРОГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

І. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Тренінг організації андрагогічного/герогогічного процесу» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки фахівця освітнього рівня магістерського для спеціальності: «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є система андрагогічних принципів, прийомів, технологій та методик, які сприяють розвитку потенціалу особистості та групи (команди, організації), забезпечують підтримку й покращення компетенцій і потенціалу особистості і групи, їхнє максимальне творче розкриття і підвищення ефективності діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: теоретичний та практичний зміст дисципліни «Тренінг організації андрагогічного/герогогічного процесу» тісно пов'язаний із такими дисциплінами як: загальна психологія, вікова психологія, психологія особистості, психодіагностика, соціальна психологія, конфліктологія, психологія наукової творчості, психологія зрілості, педагогіка вищої школи, психофізіологія дорослої людини, освітній менеджмент, акмеологія тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування та розвиток у магістрів системи психолого-освітніх компетентностей, які забезпечують здатність сучасного викладача ефективно здійснювати на основі коучингово-фасилітаційного підходу науково-викладацьку діяльність у андрагогічному процесі, організовувати суб'єкт - суб'єктну міжособистісну взаємодію у освітньому середовищі, вирішувати професійні та соціально-психологічні проблеми полікультурного освітнього середовища в освіті дорослих.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечення розуміння теоретичних основ, принципів та підходів коучингового та фасилітаційного процесів у андрагогічному процесі;
- опанування студентами системними психологічними знаннями у сфері міжособистісної освітньої взаємодії і комунікації на основі коучингових та фасилітаційних технологій для створення психологічно безпечного розвиваючого освітнього середовища;
- засвоєння психологічних особливостей, механізмів, закономірностей, умов, чинників розвитку особистісного та творчого потенціалу дорослого у освітньому середовищі;
- обґрунтуванням фасилітаційних соціально-психологічних закономірностей, умов і чинників формування груп, колективів, команд у освітньому просторі вишу;
- опанування магістрантами коучинговими та фасилітаційними техніками і методами, що дозволяють ефективно створювати та розвивати систему «викладач-аудиторія» у андрагогічному процесі;
- забезпечення розуміння і усвідомлення рефлексії діяльності, саморозвитку та самоздійснення усіх суб'єктів освітнього процесу впродовж життя.

II. Основні результати навчання і компетентності, які їх формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію. РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного,	ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

<p>контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.</p> <p>РН6. Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проєктів у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.</p> <p>РН10. Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації.</p> <p>РН11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.</p> <p>РН13. Знати вікові психофізіологічні, особистісні, соціальні і професійні особливості особистості, закономірності її розвитку впродовж життя</p>	<p>СК2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки.</p> <p>СК3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі вищої освіти.</p> <p>СК4. Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті.</p> <p>СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі освітньо-професійної та освітньо-наукової діяльності.</p> <p>СК7. Здатність до критичного осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.</p>
---	---

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ з/п	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
		денна форма			Заочна форма		
		аудиторна	Лабораторні	СРС	аудиторна	Лабораторні	СРС
	Вступ. Мотивація до курсу «Тренінг організації андрагогічного/герогагічного процесу»			2			2
	Змістовний модуль I. Психологічні засади освітнього коучингу у андрагогічному/герогагічному процесі						
1.1	Історія виникнення коучингу як феномену. Освітній коучинг.	1	1	5	1	1	5
1.2	Основні принципи та види	1	1	5	1	1	5

	коучингу в освіті.								
1.3	Кейс-метод як метод освітнього коучингу: зміст та особливості роботи.	1	1	5	1	1		5	
1.4	Метод емоційного стимулювання	1	1	5	1	1		5	
1.5	Метод запитань	1	1	5	1	1		5	
1.6	Методи нейролінгвістичного програмування у коучингу	1		5	1			5	
1.7	Метод усвідомлення та особливості його використання	1	1	5	1	1		5	
1.8	Технології коучингу	1	1	5				5	
	Разом за змістовим модулем 1	7	7	42	6	6		42	
Змістовний модуль II. Психологічні засади освітньої фасилітації у андрагогічному/герагогічному процесі									
2.1	Історія виникнення фасилітації	1	1					2	
2.2	Базові принципи, правила, механізми, умови, функції фасилітаційного процесу	1	1	2	1	1		2	
2.3	Метод «Базова фасилітація» та особливості його проведення	1	1	2	1	1		2	
2.4	Метод «Стратегічні зміни в реальному часі» та особливості його проведення	1	1	5	1	1		5	
2.5	Метод «Саміт позитивних змін» та особливості його проведення	1	1	5	1	1		5	
2.6	Метод «Світове кафе» та особливості його проведення	1	1	5	1	1		5	
2.7	Метод «Пошук майбутнього» та особливості його проведення			5	1	1		5	
2.8	Метод «Технологія відкритого простору» та особливості його проведення	1	1	5				5	
2.9	Метод «Конференція пошук» та особливості його проведення			5				5	
	Разом за змістовим модулем 2	7	7	34	6	6		36	
	Разом: 90	14	14	76	12	12		78	

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Теоретичні засади освітнього коучингу у андрагогічному процесі
Тема 1.1. Історія виникнення коучингу як феномену. Освітній коучинг.

Вступ. Передумови виникнення коучингу. Етимологія слова «коуч». Основоположник коучингового підходу У. Тімоті Голві та книга «Внутрішня гра в теніс». Теоретичні основи коучингу. Коучинг – це шлях до формування відповідальної, дисциплінованої та адаптованої до різноманітних змін сучасної особистості. Освітній коучинг як галузь психологічної науки та дисципліна. Три етапи коучингу як окремої дисципліни: 50-70-ті рр. ХХ ст. (період виникнення поняття «коучинг»); 70-90-ті рр. ХХ ст. (період становлення коучингу як самостійної науки); 1990-ті-2010-й рр. ХХ-ХХІ ст. (розвиток інструментарію коучингу та створення Міжнародних організацій коучів). Функції коучингу. Відмінність коуча та викладача, психолога, тренера, психотерапевта тощо.

Тема 1.2. Основні принципи та види коучингу в освіті.

Цілі коучингу в освіті. Види цілей: загальноосвітні та персональні для кожної людини. Коучинг можна поділити на два види: *груповий* – направлений на велику кількість людей (потік чи групу) або *індивідуальний* – направлений на пошук і вирішення проблем конкретної людини у професійній, особистій сфері. Основні цілі коучингу в освіті: розвиток комунікативних здібностей; адаптивність до швидкоплинних змін в інформаційній, життєвій, професійній та інших сферах; розвиток емпатії – співчуття до інших людей; управління та контроль над власними емоціями; самодисципліна та інші. Принципи та методики коучингу засновані на його цілях. Різні науковці виділяють різні принципи коучингу. Принципи педагогічного коучингу: усвідомленості, позитивності, творчості, гнучкості, усвідомлення власних ресурсів, єдності та взаємодії, поетапного розвитку, демократичності та свободи вибору, принцип супроводу, системності, партнерства, ієрархічності розвитку, неупередженості.

Тема 1.3. Кейс-метод як метод освітнього коучингу: зміст та особливості роботи.

Кейс-метод, історія виникнення. Case study як розбір практичних ситуацій. Переваги та недоліки методу. По-перше, ця технологія дозволяє студентам найлегше запам'ятовувати інформацію. По-друге, вона надає можливість студентам творчо підходити до розв'язання проблеми та генерувати альтернативні рішення. По-третє, цей метод вчить студентів вести діалог та підтримувати дискусію, переконувати, захищати власну точку зору, аргументувати протилежні думки тощо. Особливості застосування кейс-методу як коучингової технології.

Тема 1.4. Метод емоційного стимулювання

Метод емоційного стимулювання, історія виникнення, основні умови та механізми застосування. Переваги та недоліки методу. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу емоційного стимулювання при роботі коуча.

Тема 1.5. Метод запитань

Метод запитань, історія виникнення, основні умови та механізми застосування. Види запитань та особливості їх постановки в різних коучингових ситуаціях. Переваги та недоліки методу. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу запитань при роботі коуча.

Тема 1.6. Методи нейролінгвістичного програмування у коучингу

Метод нейролінгвістичного програмування у роботі коуча в освіті, історія виникнення, основні умови та механізми застосування. Переваги та недоліки методу. Позитивні твердження (афірмації) та їхній вплив на психоемоційний стан студента та його суб'єктивне ставлення до себе. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методів нейролінгвістичного програмування при роботі коуча в освіті.

Тема 1.7. Метод усвідомлення та особливості його використання

Метод усвідомлення, історія виникнення, основні умови та механізми застосування. Джерела усвідомлення: усвідомленість починається із розуміння себе, своєї поведінки, мотивів діяльності та їхніх причин та впливів на нашу життєдіяльність у цілому. Переваги та недоліки методу. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу усвідомлення при роботі коуча.

Тема 1.8. Технології коучингу

Техніки коучингу, їхні види, історія виникнення, основні умови та механізми застосування. Загальна характеристика технік коучингу в освіті. Техніки GROW Одна з найбільш поширених технік у коучингу. G — мета (goal); R — навколишня обстановка або реальність (reality); O — можливості (opportunity); W — перелік дій (what to do). Переваги та недоліки технік. Основні труднощі у застосуванні технік та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні технік при роботі коуча.

Змістовний модуль 2. Теоретичні засади освітньої фасилітації у андрагогічному процесі

Тема 2.1. Історія виникнення фасилітації

Вступ. Передумови виникнення фасилітації. Історія виникнення фасилітації та її етапи: віхи фасилітації, роки розвідки, формалізація освіти у сфері фасилітації, професійні об'єднання та поява професії. Етапи розвитку та становлення фасилітації в історичному процесі. Етимологія слова «фасилітація». Фасилітація (від англ. Facilitate - допомагати, направляти, полегшувати) - одночасно процес, група навичок і набір інструментів, що дозволяють ефективно організувати групове обговорення. Теоретичні основи фасилітації. Фасилітація як навчальна дисципліна. Об'єкт, предмет завдання та основні категорії фасилітації. Функції фасилітації. Відмінне та спільне у фасилітатора та викладача, психолога, тренера, психотерапевта тощо.

Тема 2.2. Базові принципи, правила, механізми, умови, функції фасилітаційного процесу

Мета, правила та рівні фасилітації. Мета фасилітації: знаходження вірного методу, який дозволить групі працювати творчо і результативно. Групова фасилітація - процес, в рамках якого лідер групи займає нейтральну позицію і не бере на себе прийняття рішення, а лише допомагає учасникам ідентифікувати проблеми і прийняти рішення за допомогою конструктивного обговорення. Вміння, навички та якості фасилітатора. 5 правил фасилітації: дослідження процесу на противагу усвіданню; відкритість і щирість до людей; всі учасники процесу рівні; кожна думка важливо; всі люди розумні і можуть ефективно вирішувати завдання.

Тема 2.3. Метод «Базова фасилітація» та особливості його проведення

Вибір методу фасилітації в залежності від мети процесу і розміру групи: особливості підбору та основні принципи. Основні умови та механізми застосування методу «Базова фасилітація». Переваги та недоліки методу. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу при роботі фасилітатора.

Тема 2.4. Метод «Стратегічні зміни в реальному часі» та особливості його проведення

Механізми та умови застосування методу «Стратегічні зміни у реальному часі». Переваги та недоліки методу. Особливості підбору методу фасилітації та основні принципи. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу при роботі фасилітатора.

Тема 2.5. Метод «Саміт позитивних змін» та особливості його проведення

Умови та механізми застосування методу «Саміт позитивних змін». Переваги та недоліки методу. Особливості підбору методу фасилітації та основні принципи. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу при роботі фасилітатора.

Тема 2.6. Метод «Світове кафе» та особливості його проведення

Основні умови та механізми застосування методу «Світове кафе». Переваги та недоліки методу. Метод ідеально підходить, коли необхідно зібрати інформацію, організувати обмін думками великої кількості людей з важливим для організації або співтовариства питань і проблем; вивчити можливості для подальших дій і прийняття рішень. Основні труднощі у

застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу при роботі фасилітатора.

Тема 2.7. Метод «Пошук майбутнього» та особливості його проведення

Особливості застосування методу «Пошук майбутнього». Переваги та недоліки методу. Метод використовується, коли різним зацікавленим групам необхідно знайти загальну основу для майбутньої співпраці, виробити загальну картину майбутнього. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу при роботі фасилітатора.

Тема 2.8. Метод «Технологія відкритого простору» та особливості його проведення

Автором методу є Х. Оуен. Основні умови та механізми відбору методу «Технологія відкритого простору». Метод використовується в тому випадку, якщо є реальна проблема, яка хвилює, вона складна і ніхто не знає, як до неї підійти. Особливості організації учасників та фасилітаційного процесу у цьому методі. Переваги та недоліки методу. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу.

Тема 2.9. Метод «Конференція пошук» та особливості його проведення

Авторами методу є Ф. Емері, Е. Трист, а також М. Емері – австралійські і американський (Ерік Трист) психологи та консультанти. Основні умови та механізми відбору методу «Конференція пошук». Метод використовується для проведення ефективних сесій стратегічного планування. Переваги та недоліки методу. Основні труднощі у застосуванні методу та шляхи їхнього усунення. Оптимізація впливу при застосуванні методу.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Аналіз усних та письмових відповідей, кросворди, практичні завдання.

VI. Форма підсумкового контролю – залік

Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основна

1. Білоусова Н. М. (2015) Активізація пізнавальної активності студентів ВНЗ на основі коучінг-технології *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія. Психологічні науки. № 128. С. 10–14.
2. Голяд І. Т. Чернова (2016) Філософія педагогічного коучингу. *Молодь і ринок*. № 3 (134). С. 106–112.
3. Джемс Борг (2019) *Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування*, К. Фабула, 304 с.
4. Джон Вітмор (2019) *Ефективний коучинг. Принципи і практика*. К. Країна Мрій, 336 с.
5. Джулі Стар (2016) *Повний посібник з методів, принципів та навичок персонального коучингу*, К. Претекст, 400 с/
6. Дуткевич Т.В., Толков Т.С. (2020) *Техніка управлінської діяльності в закладі освіти*. Навчальний посібник. К. КНТ. 194 с.
7. Майкл Вілкінсон (2021) *Секрети фасилітації. SMART-посібник із результативної роботи в групі*. К. Фабула, 512 с.
8. Котовська І. (2016) *Коучинг як новий метод управління персоналом*. Ірина Котовська, Роман Оксентюк, Юрій Вовк. Соціально-економічні проблеми і держава, 1 (14). С. 178-184. Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2016/16kivhrm.pdf>
9. Нежинська О. О. , Тименко В. М. (2015) Використання коучингу в системі вищої освіти України *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 15. С. 236-245.
10. Нежинська О. О. Тименко В. М. (2017). Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 23. Ст. 182-187.

11. О'Коннор Дж. А. Лейджерс (2008) Коучинг с помощью НЛП : практическое руководство по достижению поставленных целей. пер. с англ. М. Котельниковой. М.. 288 с.
12. Психологія людей літнього віку : навч.посіб. / Коваленко О. та ін.(2021). К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 288 с
13. Романова С. М. (2010) Коучинг як нова технологія в професійному світі Вісник Національного авіаційного університету. Т. 1. С. 83-88.
14. Руженков В.А., В.В. Руженкова, И.С. Лукьянцева (2016) Методика диагностики личностной зрелости // *Научные ведомости. Серия: Медицина. Фармация*. Выпуск 36.. № 26 (247). с.65 – 70.

Додаткова

15. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика (2001) Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. К.
16. Сурмін Ю. П. (2015) Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. № 2. С. 19–28.
17. Сурмін Ю. П. (2005) Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: Кол. моногр. К..
18. Тэллон Р. М. Сикора. (2015) Осознанность в действии. Эннеаграмма, коучинг, и развитие эмоционального интеллекта [Пер. с англ. М. Калдина]. М.. 432 с.
19. Шахов В. І В. В. Шахов. (2016) Технологія коучингу як психологічний ресурс для розвитку інновацій *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Вип. 48.. С. 174-177.
20. Шейн Ед. (2015) Слухати не можна вказувати. Альтернатива жорсткого менеджменту /Пер. О. Адріанова М.. 107 с.
21. Шмідт В. Р. (2003) Мистецтво задавати питання : міні-тренінг мислення *Журнал «Абітурієнт»*. № 12. с. 7–11.
22. Anthony M. (2001) Grant Towards a psychology of Coaching: The Impact of Coaching on Metacognition, Mental Health and Goal Attainment / Anthony M. Grant. diss. Ph. Doctor., Sydney (Department of Psychology Macquarie University Sydney).341 p. P. 9, 12, 13.
23. Cruz, L. Rosemond L. (2017) Coaching academia: The integration of coaching, educational development, and the culture of higher education *Journal of Excellence in College teaching*. № 28(4). P. 83-108.
24. Mayer J. D. Salovey P. (2005) Emotional Intelligence [Electronic resource] Mode of access:<https://mypages.unh.edu/jdmayer/emotional-intelligence-overview>

КОНФЛІКТОЛОГІЯ І ОСНОВИ МЕДІАЦІЇ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової дисципліни «Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки фахівців освітнього рівня магістр, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка для спеціальності «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих» є психолого-педагогічні закономірності умови, механізми функціонування і розвитку, техніки та інструменти розвитку конфліктологічної компетенції та медіації й використання їх у професійній діяльності освіти дорослих.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення навчальної дисципліни «*Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих*» базується на знаннях, які студенти отримали при вивченні дисциплін «Методика навчання», «Педагогіка», «Психологія», «Соціальна психологія». Знання з конфліктології та освітньої медіації використовуються при вивченні навчальних дисциплін «Тренінг партнерської комунікації в освіті дорослих», «Новітні педагогічні технології в освіті» та використовуються у процесі виконання кваліфікаційної роботи

Метою викладання навчальної дисципліни «Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих» є формування та розвиток у магістрів системи психолого-освітніх компетентностей, які забезпечують здатність сучасного фахівця використовувати методи та техніки сучасної конфліктології та медіації у професійних відносинах, формування навиків побудови ефективної партнерської взаємодії у суб'єкт-суб'єктній площині. Дослідження конфліктів, пов'язаних з діяльністю фахівця педагогічної сфери; організація системи практичної роботи з прогнозування, попередження та урегулюванню конфліктів. Перебороти вкрай низький рівень конфліктологічних знань в управлінському освітньому середовищі; створити системну базу емпіричних знань, що включає результати ситуативного аналізу реальних конфліктів у сфері освіти; розробити методики і технології оцінки небезпеки виникнення конфліктів у сфері ділових стосунків педагогічного середовища. Вміння самостійно обирати інструменти розкриття та саморозкриття потенціалу особистостей для їх максимальної соціальної ефективності, вирішенні конфліктів та ефективного спілкування.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «*Конфліктологія і основи медіації в освіті дорослих*» є

- ознайомлення з теоретичними основами, поняттями, категоріями та моделями конфліктології та медіації;
- ознайомлення з об'єктом та предметом конфліктології; сутністю конфлікту та його структурою;
- розуміти закономірності динаміки та причини конфлікту; види конфліктів у освітньому середовищі та їх особливості;
- особливості внутрішньо-особистісного, міжособистісного та міжгрупового конфліктів; психологічні особливості механізму виникнення конфліктів; теорії поведінки особистості в конфлікті;
- технології управління конфліктами; психологічні умови попередження та розв'язання конфліктів в освітньому середовищі дорослих;
- мати розуміння оцінки місця конфліктології в системі спеціальних педагогічних наук;
- використовувати технології ефективного спілкування та раціональної поведінки в конфлікті;
- виявляти механізм та причини педагогічних конфліктів;
- визначати етапи виникнення конфлікту з метою подальшого його розв'язання; розпізнавати внутрішньо-особистісний конфлікт;
- виявляти основні етапи переговорного процесу; визначати шляхи розв'язання конфліктів в управлінні;
- використовувати отримані знання для попередження та регулювання конфліктів;

- в контексті медіації використовувати набуті знання при веденні наукових дискусій з питань конфліктології;
- в контексті медіації виявляти повагу до різноманітних національних та етнічних спільнот, співпрацювати з носіями різних історичних, політичних, релігійних, культурних, сімейних та особистісних цінностей;
- в контексті медіації створювати умови для комунікації із представниками різних верств населення.

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.	ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
2.	РН5. Організувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.	СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проекти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу вищої освіти.
3.	РН6. Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проектів у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.	СК6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ з/п	Назви модулів та тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна/вечірня форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лаборатор Ні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лаборатор Ні	СРС
	Змістовий модуль I. Конфліктологічна компетентність. Техніки та інструменти педагогічного конфлікту	5	3	2		28	3	2	2		30
1.1	Теорії механізмів виникнення конфліктів та типологія поведінки	1	1			9	1		1		10

	особистості в конфлікті									
1.2	Типологія конфліктів та їх особливості у сфері освіти дорослих	2	1	1		9	1	1		10
1.3	Базові моделі вирішення конфліктів в сфері освіти дорослих	2	1	1		10	2	1	1	10
	Змістовий модуль II. Конфлікти в освітніх організаціях та сфері управління освітньою сферою, основи медіації	7	5	4		48	7	4	4	48
2.1	Технології ефективного спілкування та раціональної поведінки в конфлікті	2	1	1		10	2	1	1	8
2.2	Посередницька діяльність у розв'язанні конфліктів та педагогічна медіація	2	1	1		9	1	1		10
2.3.	Психологія переговорного процесу з розв'язання конфліктів.	1	1			10	1		1	10
2.4.	Етика та принципи роботи медіатора	2	1	1		9	2	1	1	10
2.5.	Основні інструменти конфліктології та медіації	2	1	1		10	2	1	1	10
	Разом: 90	14	8	6		76	12	6	6	78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Змістовий модуль I. Конфліктологічна компетентність. Техніки та інструменти педагогічного конфлікту

Тема 1.1. Теорії механізмів виникнення конфліктів та типологія поведінки особистості в конфлікті

Історія становлення конфліктології. Передумови конфліктологічних ідей. Сучасні теорії конфлікту. Становлення конфліктології як науки в Україні та її розвиток на сучасному етапі. Об'єкт і предмет конфліктології. Методологічні принципи конфліктології. Конфліктологія в системі наук. Методи вивчення конфліктів. Основні етапи наукового аналізу конфліктів. Психологічні методи в конфліктології. Математичне моделювання конфлікту. Характеристика конфлікту як соціально-психологічного феномену. Поняття про конфлікт. Причини та функції конфлікту. Структурні елементи конфлікту. Динаміка конфлікту. Класифікація конфліктів. Механізми виникнення та засоби розв'язання конфліктів. Психологічні особливості людини, які впливають на виникнення конфліктів. Конфлікти та транзактний аналіз. Застосування теорії “соціальних ролей” для визначення причин виникнення конфліктів

Тема 1.2. Типологія конфліктів та їх особливості у сфері освіти дорослих

Моделі поведінки особистості в конфлікті та їх характеристика. Стили конфліктної поведінки особистості в конфлікті. Типи конфліктних особистостей. Типологія конфліктів та їх особливості сфері освіти дорослих. Поняття про внутрішньо-особистісний конфлікт Види внутрішньо-особистісного конфлікту. Форми прояву та способи вирішення внутрішньо-особистісного конфлікту. Поняття та особливості міжособистісного конфлікту. Класифікація

міжособистісного конфлікту. Управління міжособистісними конфліктами. Поняття про групові конфлікти. Класифікація міжгрупових конфліктів. Управління міжгруповими конфліктами в сфері освіти дорослих.

Тема 1.3. Базові моделі вирішення конфліктів у сфері освіти дорослих

Поняття про конфлікт в освітніх організаціях. Попередження та подолання конфліктів в організації. Техніки та технології управління конфліктами в організаціях освітнього спрямування. Конфлікти у сфері управління педагогічними процесами. Конфлікти в діяльності керівника освітньої організації. Конфлікти і влада в організації. Особистісні і групові особливості протікання конфліктів. Економічні конфлікти в освітніх організаціях. Конфлікти у сфері політики. Характеристика соціальних конфліктів. Конфлікти в духовній сфері суспільства. Повне і неповне вирішення конфлікту. Ситуація неповного вирішення конфлікту породжує його поновлення на тій же або на новій основі. Перманентне відродження одного і того ж конфлікту в перетвореному вигляді на іншому рівні характерно для багатьох його типів.

Ефективне вирішення конфлікту, дозвіл при найменших втратах ресурсів і збереженні життєво важливих професійних структур. Наявність організаційно-правового механізму вирішення конфліктів у сфері освіти: досить високий рівень демократичної культури в освітній організації; розвинена соціальна активність головних учасників конфлікту; наявність досвіду конструктивного рішення конфліктів; розвиток комунікативних зв'язків; наявність ресурсів для здійснення системи компенсацій. Особливості конфліктів, в яких супротивників розділяють непримиренні протиріччя, і їх дозвіл може бути досягнуто тільки перемогою однієї сторони над іншою. Конфлікти по типу «дебатів», де можлива суперечка, можливі маневри, але в принципі, обидві сторони можуть досягти компромісу. Специфічні конфлікти типу «ігор», де сторони діють в рамках одних і тих же правил. Вимоги своєчасності, оперативності та гласності в практиці вирішення конфлікту в освітній сфері. Поняття запущеного конфлікту, його руйнівні наслідки. Негативні наслідки відсутності належної оперативності у впливі на конфліктну ситуацію. Ігнорування гласності, приховані дії з ліквідації конфлікту з боку управління. «Силова», компромісна і «інтегративна» моделі вирішення конфліктів у сфері освіти.

Змістовний модуль II. Конфлікти в освітніх організаціях та сфері управління освітньою сферою, основи медіації

Тема 2.1. Технології ефективного спілкування та раціональної поведінки в конфлікті

Поняття та зміст технологій ефективного спілкування. Технології раціональної поведінки в конфлікті. Управління стресом як прийом і засіб попередження конфліктів.

Значення цільових установок конфліктантів, відсутність довірчої атмосфери, авторитету «закритість» по відношенню один до одного. Основні закони спілкування в процесі вирішення конфліктів: - кооперація викликає кооперацію, конкуренція - конкуренцію.

Дотримання певних правил і норм спілкування: -концентруйте увагу на що говорить, його повідомленні; - уточнюйте, чи правильно ви зрозуміли як загальний зміст прийнятої інформації, так і її деталі; - повідомляйте іншій стороні в перефразований формі сенс прийнятої інформації; - у процесі прийому інформації не перебивайте того хто говорить, не давайте поради, не критикуйте, не підводьте підсумок, не відволікайтеся на підготовку відповіді. - домагайтеся, щоб вас почули і зрозуміли; - дотримуйтеся послідовності аргументації; - підтримуйте атмосферу довіри, взаємної поваги, проявляйте емпатію до співрозмовника.

Закономірності використання невербальних засобів комунікації під час вирішення конфліктних ситуацій: частий контакт очей; кивання голови в знак розуміння і інші, які спонукають до конструктивного діалогу.

Значення емоцій в процесі вирішення конфлікту. Способи управління емоційним збудженням. Технології самоконтролю емоційного стану в процесі розв'язання конфліктів:

аутотренінг, соціально-психологічні тренінги, а також формування установок на конструктивну поведінку в конфлікті, візуалізація, техніка «заземлення» проєкція на третій об'єкт, очищення енергетичного поля навколо себе.

Тема 2.2. Посередницька діяльність у розв'язанні конфліктів та педагогічна медіація

Медіація як форма управління конфліктами. Участь третьої сторони з розв'язання конфліктів. Вплив третьої сторони на вихід із конфліктів. Діяльність психолога з урегулювання конфліктів.

Конструктивне вирішення конфлікту стає можливим завдяки техніці медіації «посередництва», що в понятті конфліктології розуміється як посередництво в суперечках неупереджених третіх осіб, які визнають права і обов'язки обох сторін. Медіатори як неупереджені нейтральні до конфлікту сторони допомагають конфлікуючим сторонам знайти взаємоприйнятне вирішення їхніх проблем. Завдання медіаторів полягає не в тому, щоб винести рішення третейського суду або надати вирок. Особливою рисою медіації є те, що сторони спільно беруть на себе відповідальність за прийняття рішення та його виконання. Медіатор - спеціально підготовлений посередник у вирішенні конфліктів, який однаково підтримує обидві сторони та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення. Медіатор несе відповідальність за процес, а не за рішення. Медіатор забезпечує захищений простір для обговорення проблеми, допомагає створити і супроводжує відкрите, довірливе, безпечне і неагресивне взаємовідношення сторін, при дотриманні певних правил і обов'язків сторонами, що призводить до встановлення співпраці і глибшого розуміння опонентів один одного. Важливими ознаками методу техніки медіації є: - Присутність медіатора, що виконує функції посередника, - Присутність всіх сторін, що є у конфлікті, - Неформальний, позасудовий рівень; - Добровільність участі в процедурі медіації та самовизначення щодо вирішення конфлікту: повноваження прийняття рішення не передаються третім особам. Результат переговорів не є обов'язковим, поки його не схвалили всі учасники. Складові елементи медіації: • Конфлікуючі сторони. • Предмет конфлікту. • Поверхневе і неповне розуміння мотивації, потреб і інтересів поведінки конфлікуючими опонентами. • Медіатор. • Прояснення потреб і цілей конфлікуючих сторін. • Підсумкове рішення, яке є взаємоприйнятне для обох сторін, яке знайшов не медіатор, а до якого прийшли самі опоненти за допомогою співпраці. Принципи медіації: •добровільність •конфіденційність •активна участь сторін •прийняття відповідальності за наслідки конфлікту •нейтральність і безоціночність

Процес медіації складається з певних етапів, під час яких застосовуються спеціальні техніки і методи для прояснення ситуації і стану опонентів. Етапи медіації: • Етап 1 Підготовчий • Етап 2 Індивідуальні зустрічі • Етап 3 Зустріч сторін. Медіативна бесіда • Етап 4 Фаза реалізації Переваги медіації: • Економія часу • Зниження вартості процесу вирішення спору • Можливість впливати на результат • Конфіденційність процедури • Можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами • Можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому • Гарантія виконання рішення (у разі успішної медіації) Медіації можуть проводитися одним або декількома людьми. Медіація, що проводиться кількома людьми, доцільна, коли мова йде про складні конфлікти, де беруть участь більше двох сторін і необхідні тривалі медіаційні зустрічі.

Тема 2.3. Психологія переговорного процесу з розв'язання конфліктів

Основний зміст переговорного процесу. Особливості ведення переговорів. Моделі поведінки партнерів у переговорному процесі. Технології стратегій та тактик у переговорному процесі.

Як метод розв'язання конфліктів *переговори* являють собою набір тактичних прийомів, спрямованих на пошук взаємоприйнятних рішень для конфлікуючих сторін.

Щоб переговори стали можливими, необхідне виконання визначених умов: – існування взаємозалежності сторін, які беруть участь у конфлікті; – відсутність значних відмінностей по

силі у суб'єктів конфлікту; – відповідність стадії розвитку конфлікту можливостям переговорів; – участь сторін, які реально можуть приймати рішення у ситуації, що склалася.

Правильно організовані переговори проходять декілька *етапів*: 1) підготовка до початку переговорів; 2) початок переговорів і попередній вибір позиції учасників; 3) пошук компромісного рішення; 4) завершення переговорів.

Конфліктолога визначають такі тактики початку переговорів – виявлення *агресивності* для впливу на опонента у вигляді наступальної позиції; – для досягнення *взаємовигідного компромісу* можна використовувати незначні поступки; – для досягнення невеликого *домінування* можливе надання нових фактів, використання маніпуляцій; – встановлення *позитивних особистих відносин*: створення невимушеної дружньої атмосфери, сприяння неформальним обговоренням, прояв зацікавленості в успішному завершенні переговорів; – для досягнення *процедурної легкості*: пошук нової інформації, спільний пошук альтернативних рішень.

Використання сторонами конфлікту маніпулятивних впливів. Типологія маніпулятивних впливів типових маніпуляторів та способи протидії їм.

Тема 2.4. Етика та принципи роботи медіатора

Офіційна медіація у супроводі конфліктних ситуацій в освітній сфері. Неофіційні медіатори, до яких можна звернутися за допомогою враховуючи їхню освіту або великий досвід: – представники релігійних організацій; – психологи; – соціальні педагоги; – юристи. У ролі *спонтанних медіаторів* можуть виступати всі свідки конфліктів, друзі й родичі суб'єктів конфліктної взаємодії, неформальні лідери й колеги по роботі. Але в цьому випадку не можна говорити про професійну допомогу медіатора. Виділяють п'ять *типів медіаторів*: 1. "Третейський суддя" – має максимальні можливості для вирішення проблеми. Він вивчає проблему всебічно і його рішення не оскаржується; 2. "Арбітр" – те ж саме, але сторони можуть не погодитися з його рішенням і звернутися до іншого посередника; 3. "Посередник" – має спеціальні знання й забезпечує конструктивне вирішення конфлікту. Але остаточне рішення належить опонентам; 4. "Помічник" – організує зустріч суб'єктів конфлікту, але не бере участь в обговоренні проблеми; 5. "Спостерігач" – своєю присутністю в зоні конфлікту пом'якшує його перебіг. Перші два стилі називають високо авторитарними. Вони ефективні, якщо потрібне швидке вирішення конфлікту. Якщо конфлікт не занадто напружений, кращими є останні три способи. Процес медіації включає три основних *етапи*: 1. Знайомство з конфліктом; 2. Робота з конфліктними сторонами (зустрічі з кожною зі сторін, підготовка спільних переговорів); 3. Ведення переговорів (функції медіатора зводяться до ролі провідного тренера, педагога і т.п.).

Фактори, що збільшують позитивний вплив медіатора: 1. Орієнтованість сторін на ухвалення компромісного рішення; 2. Зацікавленість і висока професійна підготовка медіатора; 3. Наполегливість дій медіатора; 4. Високий ступінь напруженості конфлікту; 5. Швидкоплинність конфлікту. Основними *тактиками впливу медіатора* на сторони конфлікту є: 1. *Тактика почергового вислуховування* – застосовується для з'ясування ситуації й вислуховування пропозицій у період гострого конфлікту, коли розвести сторони неможливо. 2. *Директивний вплив* – акцентування уваги на слабких моментах у позиціях опонентів. 3. *Угода* – посередник прагне вести переговори за участю обох сторін. 4. *Тиск на одного з опонентів* – посередник доводить одному з опонентів помилковість його позиції. 5. *Човникова дипломатія* – медіатор розділяє конфліктуючі сторони й постійно курсує між ними, узгоджуючи їхні рішення.

Тема 2.5. Основні інструменти конфліктології та медіації

Візуальна психодіагностика та профайлінг як ефективні способи збору інформації про людини, аналізу та прогнозування поведінки. Візуальна психодіагностика. Етапи дослідження візуально-поведінкового профілю. Основні правила першого контакту. Алгоритм спостереження в процесі медіації. Профайлінг. Прогнозування поведінки. Способи викриття брехні. Правила і закономірності зчитування невербальних сигналів поведінки людей та інтерпретація їх. Правила проведення спостереження та робота над висновками після нього.

Техніка і правила активного слухання. Вміння ставити уточнюючі питання для з'ясування поведінки чи інформації. Моделювання метапрофілів співрозмовників, прогнозування їх поведінки, розуміння їх мотивів та цінностей.

Поняття стилю медіації. • Порівняльна характеристика різних стилів медіації. • Евалюативний, фасилітативний та трансформативний стилі медіації.

Правила та прийоми запрошення до розмови; техніка «рапорт»; утримання від оцінок; техніка перефразування, переформулювання, позитивного рефреймінгу та вміння влучно і своєчасно резюмувати.

Основні види запитань: відкриті та закриті. Відкриті запитання допомагають медіатору розкрити сторони, стимулювати їх поміркувати над власним досвідом. Закриті запитання допомагають сторонам сфокусуватися на тому, що вони говорять, а медіатору — конструктивно обмежити їх висловлювання. Техніка сократівської методики. Техніка «Бачення. Поточна ситуація. Перешкоди. Підсумки». Техніка BATNA/WATNA (зона торгів/довіри). Техніка «Система координат», ефективний візуальний інструмент для оцінки ситуації та ризиків. Техніка аналізу проблемних ситуацій S.C.O.R.E. (інструмент роботи з проблемними ситуаціями). Техніка «5-ти чому» (базується на дослідженні причинно-наслідкових зв'язків, запропонованих ще Сократом. Була розроблена засновником концерну Toyota **Сакічі Тойода** та спочатку застосовувалася для вирішення виробничих завдань компанії. Ставлячи питання «Чому?» п'ять разів поспіль визначається характер проблеми та стає зрозумілим рішення). Техніка **Уолта Дісней** (базується на тому що у кожному з нас є Мрійник, Реаліст, Критик. Творчість як процес має на увазі внутрішню їх координацію).

V. Засоби діагностики успішності навчання

Форми і методи поточного контролю: аналіз усних та письмових відповідей, модульні тести, індивідуально-пошукові завдання, наукові реферати, психологічний практикум, рецензування наукових статей.

VI. Форми і методи підсумкового контролю

Форми і методи підсумкового контролю - залік.

Підсумкова оцінка студента із вивчення дисципліни визначається за 100 бальною шкалою. Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Брич В. Я. (2013) *Психологія управління*: навчальний посібник, К: Кондор-Видавництво, 384 с.
2. Ващенко І. В. (2013) *Конфліктологія та теорія переговорів*: навчальний посібник. К: Знання, 407 с.
3. Герасіна Л.М., Требін М.П., Воднік В.Д. та ін. (2012) *Конфліктологія*: навч. посіб. Харків: Право, 128 с.
4. Гіренко С.П. (2010) *Практична конфліктологія*: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 184 с
5. Гірник А., Бобро А. (2004) *Конфлікти: структура, ескалація, залагодження*: навч. посібник. 2-е вид., виправ. і доп. Київ: Основи, .
6. Гуменюк Л.Й. (2015) *Соціальна конфліктологія*: підручник. Львів: ЛДУВС, 564 с.
7. Дуткевич Т. (2016) *Конфліктологія з основами психології управління*: навч. посіб. перевид. Київ: Центр учб. л-ри, 455 с.
8. *Конфліктологія*: навч. посіб. для вищ. військ. навч. закл. ред. М. П. Гетьманчука, П. П. Ткачука (2007) Л: ЛІСВ. 327 с.
9. *Конфліктологія та теорія переговорів*: навч. посіб. для студентів, аспірантів і викл. вищ. закл. освіти України ред. Г. І. Луцишин (2015) Львів: Вид-во Львів. Політехніки. 200 с.

10. *Конфліктологія* : навчальний посібник. ред. Г. В. Гребенькова.(2011) Львів : Магнолія. 229 с.
11. Луцишин Г.І. (2015) *Конфліктологія та теорія переговорів*: навч. посіб. для студентів, аспірантів і викл. вищ. навч. закл. освіти України. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 200 с.
12. Петрінко В. (2020) *Конфліктологія, курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці*. Навчальний посібник. Ужгород, УжНУ «Говерла» 360 с.
13. Психологія людей літнього віку : навч.посіб. / Коваленко О. та ін.(2021). К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 288 с
14. Сватко Ю.І. (2008) *Конфлікти в галузі державного управління: риторичний вимір. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика*. Київ: Тов-во конфліктологів України, Вип. 6. С. 71-85.
15. Свидрук І.І., Миронов Ю.Б. (2017) *Психологія управління та конфліктологія*: підручник. Львів: Вид-во ЛТЕУ. 320 с.
16. Скулиш Є.Д., Кузьмін С.А., Охременко О.Р., Шамара О.В. (2015) *Конфліктологія*: підручник. Київ: Вид. дім «Артек». 362 с.
17. *Соціальна конфліктологія*: підручник. ред. Й. Гуменюк; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2015. 563 с.
18. Ставицька О.В. (2007) *Трудові конфлікти: загально-теоретичний аналіз*. Бюлетень Національної служби посередництва і примирення. № 2. С. 38-42.
19. Русинка І. (2007) *Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами* : Навчальний посібник . К: ВД «Професіонал», 332 с.
20. *Технології роботи організаційних психологів*: Навч. посібн. ред. Л.М. Карамушки (2005) К.: Фірма «ІНКОС». 366 с.
21. Цюрупа М.В. (2015) *Основи конфліктології та теорії переговорів*: навч. посіб. Київ: Кондор, 172 с.
22. Яхно Т. (2019) *Конфліктологія та теорія переговорів*. К. : Центр навчальної літератури, 168 с.

Допоміжні

23. Барабаш Ю.Г. (2008) *Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права*. Харків: Право, 220 с.
24. Ващенко І.В., Гіренко С.П. (2006) *Конфлікти великих соціальних груп*. Харків: Бурун-Книга, 208 с
25. Гірник А.М. (1998) *Посередництво в трудових конфліктах*. Київ: Стилос.
26. Коваленко Д.В., Шалімова І.М., Керницький О.М. (2012) *Конфліктологія*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Точка, 221 с.
27. *Конфліктологія*. Д.В. Коваленко, І.М. Шалімова, О.М. Керницький, В.А. Бурбита. Х., 20015. 196 с.
28. Матвійчук Т.Ф. (2018), *Конфліктологія*. Навчальний посібник, Львів, ЛДУФК, 75 с.
29. Немцов В.Д., Довгань Л.Є., Сініок Г.Ф. (2001) *Менеджмент організації*. Київ.
30. Орлянський В.С. (2007) *Конфліктологія*. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 160 с.
31. Прибутько П.С. (2010) *Конфліктологія*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: КНТ, 131 с.
32. Скібіцька Л.І. (2011) *Конфліктологія*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Кондор, 383 с.
33. Тихомирова Є.Б., Постолювський С.Р. (2008) *Конфліктологія та теорія переговорів*: підручник. Суми: ВТД «Університетська книга». 240 с.
34. Шепелєв М. (2002) *Конфлікт модерну і постмодерну як основна проблема цивілізаційної безпеки в процесі мондіалізації*. Людина і політика. № 5. С. 92-101.

ТРЕНІНГ ПРОЄКТУВАННЯ КОУЧИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. Пояснювальна записка

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Тренінг проектування коучингової діяльності» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки фахівця освітнього рівня магістерського для спеціальності «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Предмет вивчення навчальної дисципліни є формування практичних навичок ефективної коучингової компетентності магістрантів для здійснення успішної педагогічної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: теоретичний та практичний зміст дисципліни „Тренінг проектування коучингової діяльності” тісно пов'язаний із такими дисциплінами як: педагогіка вищої школи, психологія вищої школи, освітній коучинг та фасилітація у андрагогічному процесі, психологія спілкування тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування та розвиток у магістрів системи психолого-освітніх компетентностей та практичних навичок, які забезпечують здатність сучасного викладача ефективно здійснювати на основі коучингово-фасилітаційного підходу науково-викладацьку діяльність у андрагогічному процесі, організувати суб'єкт - суб'єктну міжособистісну взаємодію у освітньому середовищі, вирішувати професійні та соціально-психологічні проблеми полікультурного освітнього середовища в освіті дорослих.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечення розуміння теоретичних основ, принципів та підходів коучингового та фасилітаційного процесів у андрагогічному процесі;
- опанування студентами системними навичками у сфері міжособистісної освітньої взаємодії і комунікації на основі коучингових та фасилітаційних технологій для створення психологічно безпечного розвиваючого освітнього середовища;
- засвоєння психологічних особливостей, механізмів, закономірностей, умов, чинників розвитку особистісного та творчого потенціалу дорослого у освітньому середовищі;
- опанування магістрантами коучинговими та фасилітаційними техніками і методами, що дозволяють ефективно створювати та розвивати систему «викладач-аудиторія» у андрагогічному процесі;
- забезпечення розуміння і усвідомлення рефлексії діяльності, саморозвитку та самоздійснення усіх суб'єктів освітнього процесу впродовж життя.

II. Основні результати навчання і компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.</p> <p>РН5. Організувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.</p>	<p>ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p>ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.</p>

2.	<p>РН6.Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проектів у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.</p> <p>РН7.Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.</p> <p>РН8.Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.</p>	<p>СК3.Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі вищої освіти.</p> <p>СК6.Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі освітньо-професійної та освітньо-наукової діяльності.</p> <p>СК7.Здатність до критичного осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.</p> <p>СК9. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти.</p>
----	---	---

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

№ п/п	Назва модулів і тем	Кількість годин / денна						Кількість годин /заочна			
		Всього	Аудиторна робота				Самостійна робота	Аудиторна робота			
			Всього аудиторних	Лекційні	Практичні	Семинарські		Лекційні	Семинарські	Практичні	Самостійна робота
	Вступ. Мотивація до курсу «Тренінг проектування коучингової діяльності»	12					12				12
	Змістовий модуль I. Комуникативна компетентність педагогічної взаємодії	27	5		5		22			4	22
1.1	Блок 1. Міні лекція по модулю. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.	7	1		1		6			1	6
1.2	Блок 2. Комплекс вправ на формування навичок вербального педагогічного спілкування (метод запитань та слухання)	7	2		2		5			1	5
1.3	Блок 3. Комплекс вправ на розвиток навичок усвідомлення себе	7	1		1		6			1	6
1.4.	Блок 4. Комплекс вправ на	6	1		1		5			1	5

	завершення									
	Змістовий модуль II. Стимулювання до змін. Основна робота	36	6		6		30		6	30
2.1	Блок 1. Комплекс вправ на усвідомлення власних емоцій у проблемній ситуації	12	2		2		10		2	10
2.2	Блок 2. Комплекс вправ на відреагування власних емоцій	12	2		2		10		2	10
2.3	Блок 3. Комплекс вправ на пошук вирішення проблемної ситуації	12	2		2		10		2	10
	Змістовий модуль III. Завершення. Підведення підсумків та результатів.	15	3		3		12		2	14
3.1	Блок 1. Комплекс вправ на розвиток особистісної рефлексивності.	8	2		2		6		1	7
3.2	Блок 2. Комплекс вправ на завершення	7	1		1		6		1	7
	Всього:	90	14		14		76		12	78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Змістовий модуль I. Діагностика та встановлення контакту

Тема 1.1. Блок 1. Комплекс вправ на знайомство та розігрів групи.

Вступ. Знайомство. Вправа «Твоє ім'я». Обговорення правил роботи групи. Вправа на розігрів «Молекули». Мета – познайомитися та запустити групові процеси.

Тема 1.2. Блок 2. Комплекс вправ на формування навичок вербального спілкування (метод запитань та слухання)

Вправа «Моя проблема у спілкуванні». Вправа «Методи активного слухання». Вправа «уміння слухати», вправа «Види питань». Мета – відпрацювати навички спілкування, навчитися усвідомлювати комунікативні установки, проблеми у спілкуванні та їх вирішувати.

Тема 1.3. Блок 3. Комплекс вправ на розвиток навичок усвідомлення себе

Вправа «Комісійний магазин». Вправа «Хто Я». Вправа «Колесо життєвого балансу». Мета – усвідомити себе та сфери свого життя.

Тема 1.4. Блок 4. Комплекс вправ на завершення

Вправа «Попроси вибачення та подаруй посмішку». Вправа «Рукопотискання». Побажання. Прощання

Змістовий модуль II. Стимулювання до змін. Основна робота.

Тема 2.1. Блок 1. Комплекс вправ на усвідомлення власних емоцій

Вправа «Мій настрій». Вправа «Тіло та емоції». Вправа «Мотивація». Вправа «Успіхи у минулому». Мета – розуміння власних емоційних станів та уміння ними керувати.

Тема 2.2. Блок 2. Комплекс вправ на відреагування власними емоціями

Вправа «Управління емоціями». Вправа «Градус емоцій». Вправа «Перемикання емоцій» Мета – навчитися керувати своїми емоційними станами.

Тема 2.3. Блок 3. Комплекс вправ на пошук вирішення проблемної ситуації

Вправа «моя проблема». Вправа «Траверс-аверс».

Змістовий модуль III. Завершення. Підведення підсумків та результатів.
Тема 3.1. Блок 1. Комплекс вправ на розвиток особистісної рефлексивності
Вправа «Навички спостереження». Вправа «Мое сприймання».

Тема 3.2. Блок 2. Комплекс вправ на завершення
Вправа «слова вдячності». Вправа «Рукопотискання». Притча. Побажання. Прощання

V. Засоби діагностики успішності навчання
Оцінювання індивідуальних завдань та роботи кожного у групі.

VI. Форма підсумкового контролю – залік.
Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу **Основні**

1. Білоусова Н. М. (2015) Активізація пізнавальної активності студентів ВНЗ на основі коучінг-технології *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія. Психологічні науки. № 128. С. 10–14.
2. Голянд І. Т. Чернова (2016) Філософія педагогічного коучингу. *Молодь і ринок*. № 3 (134). С. 106–112.
3. Джемс Борг (2019) *Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування*, К. Фабула, 304 с.
4. Джон Вітмор (2019) *Ефективний коучинг. Принципи і практика*. К. Країна Мрій, 336 с.
5. Джулі Стар (2016) *Повний посібник з методів, принципів та навичок персонального коучингу*, К. Претекст, 400с
6. Дуткевич Т.В., Толков Т.С. (2020) *Техніка управлінської діяльності в закладі освіти*. Навчальний посібник. К. КНТ. 194 с.
7. Майкл Вілкінсон (2021) *Секрети фасилітації. SMART-посібник із результативної роботи в групі*. К. Фабула, 512 с.
8. Котовська І. (2016) *Коучинг як новий метод управління персоналом*. Ірина Котовська, Роман Оксентюк, Юрій Вовк. Соціально-економічні проблеми і держава, 1 (14). С. 178-184. Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2016/16kivhrm.pdf>.
9. Нежинська О. О. , Тименко В. М. (2015) Використання коучингу в системі вищої освіти України *Вісник післядипломної освіти*.. Вип. 15. С. 236-245.
10. Нежинська О. О. Тименко В. М. (2017). Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 23. Ст. 182-187.
11. О'Коннор Дж. А. Лейджерс (2008) Коучинг с помощью НЛП : практическое руководство по достижению поставленных целей. пер. с англ. М. Котельниковой. М.. 288 с.
12. Романова С. М. (2010) Коучинг як нова технологія в професійному світі *Вісник Національного авіаційного університету*. Т. 1. С. 83-88.
13. Руженков В.А., В.В. Руженкова, И.С. Лукьянцева (2016) Методика диагностики личностной зрелости. *Научные ведомости. Серия: Медицина. Фармация*. Выпуск 36..№ 26 (247). с.65 – 70.

Додаткова

14. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика (2001) Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. К.
15. Сурмін Ю. П. (2015) Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. № 2. С. 19–28.
16. Сурмін Ю. П. (2005) Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: Кол. моногр. К..

17. Шахов В. І В. В. Шахов. (2016) Технологія коучингу як психологічний ресурс для розвитку інновацій *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Вип. 48. С. 174-177.
18. Шейн Ед. (2015) Слухати не можна вказувати. Альтернатива жорсткого менеджменту /Пер. О. Адріанова М.. 107 с.
19. Шмідт В. Р. (2003) Мистецтво задавати питання : міні-тренінг мислення *Журнал «Абітурієнт»* № 12. с. 7–11.
20. Anthony M. (2001) Grant Towards a psychology of Coaching: The Impact of Coaching on Metacognition, Mental Health and Goal Attainment / Anthony M. Grant. diss. Ph. Doctor., Sydney (Department of Psychology Macquarie University Sydney).341 p. P. 9, 12, 13.
21. Cruz, L. Rosemond L. (2017) Coaching academia: The integration of coaching, educational development, and the culture of higher education *Journal of Excellence in College teaching*. № 28(4). P. 83-108.
22. Mayer J. D. Salovey P. (2005) Emotional Intelligence [Electronic resource] Mode of access:<https://mypages.unh.edu/jdmayer/emotional-intelligence-overview>

КОУЧИНГ, КОНСАЛТИНГ І ФАСИЛІТАЦІЯ В АНДРАГОГІЧНІЙ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма вибіркової дисципліни «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього рівня магістр, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання» є психолого-педагогічні закономірності умови, механізми функціонування і розвитку, техніки та інструменти педагогічного коучингу, консалтингу та фасилітації й використання їх у професійній діяльності освіти дорослих.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення навчальної дисципліни «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання» базується на знаннях, які студенти отримали при вивченні дисциплін «Методика навчання», «Педагогіка», «Психологія». Знання з педагогічного коучингу, консалтингу і фасилітації використовуються при вивченні навчальних дисциплін «Зміст і методика викладання фахових дисциплін», «Новітні педагогічні технології в освіті» та використовуються у процесі виконання кваліфікаційної роботи

Метою викладання навчальної дисципліни «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання» є формування та розвиток у магістрів системи психолого-освітніх компетентностей, які забезпечують здатність сучасного фахівця використовувати методи та техніки педагогічного коучингу, консалтингу та фасилітації у професійних відносинах, формування навиків побудови ефективної партнерської взаємодії у суб'єкт-суб'єктній площині. Вміння самостійно обирати інструменти розкриття та саморозкриття потенціалу особистостей для їх максимальної соціальної ефективності.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Коучинг, консалтинг і фасилітація в андрагогічній моделі навчання» є

- ознайомлення з теоретичними основами, поняттями, категоріями та моделями педагогічного коучингу, консалтингу і фасилітації;
- формування навиків побудови ефективних партнерських коучингових відносин у суб'єкт-суб'єктній взаємодії та здатності до творчого пошуку напрямів удосконалення професійної діяльності;
- розробка концепції, розуміння ресурсів особистості;
- створення підтримуючого середовища для співробітників;
- кваліфікованій супровід кураторів;
- прогнозування результатів-ефектів, ризиків і можливостей групової взаємодії та індивідуальної роботи.

II. Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.	ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

2.	РН6. Розробляти оптимальну стратегію колективної, групової діяльності для реалізації проєктів у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.	СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу вищої освіти.
3.	РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.	СК2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки.
4.	РН10. Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації	СК6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі освітньо-професійної та освітньо-наукової діяльності.

III. Примірний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС / 90 годин.

№ з/п	Назви модулів та тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна/вечірня форма навчання)				
		Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лабораторні	СРС	Аудиторні	Лекції	Практичні (семинар)	Лабораторні	СРС
	Змістовий модуль I. Коучингова компетентність. Техніки та інструменти педагогічного коучингу	5	3	2		28	3	2	2		28
1.1	Філософія коучингу. Ключові та професійні компетенції у педагогічному коучингу	1	1			9			1		8
1.2	Діагностичне моделювання у педагогічному коучингу	2	1	1		9	1	1			10
1.3	Базові моделі коучингової взаємодії. Перевірка результатів коучингової взаємодії	2	1	1		10	2	1	1		10
	Змістовий модуль II. Теоретичні засади консалтингової діяльності в сфері освіти дорослих	4	2	2		19	3	2	2		20
2.1	Процес управлінського										

	консультування: основні етапи та їх характеристика	2	1	1		10	2	1	1		10
2.2	Стратегічні аспекти консалтингової діяльності	2	1	1		9	1	1	1		10
	Змістовний модуль III. Основи фасилітації в сфері освіти дорослих	5	3	2		29	4	2	2		30
3.1.	Сутність та дефініційний апарат фасилітації. Організація процесу прийняття рішень	1	1			10	1		1		10
3.2.	Етика та принципи роботи фасилітатора	2	1	1		9	1	1			10
3.3.	Основні інструменти фасилітації	2	1	1		10	2	1	1		10
	Разом:	14	8	6		76	10	6	6		78

IV. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Коучингова компетентність. Техніки та інструменти педагогічного коучингу

Тема 1.1. Філософія коучингу. Ключові та професійні компетенції у педагогічному коучингу

Сутність педагогічного коучингу. Етичний зміст педагогічного коучингу. Цілі і завдання педагогічного коучингу у партнерській взаємодії. Принципи педагогічного коучингу. Вивчення педагогічного коучингу як суб'єкта самоуправління і успішного досягнення результату професійної діяльності. Етапи і фази педагогічного коучингу. Досвід закордонних країн використання технології коучингу у розвитку професійної компетентності та кар'єрі. Ключові та професійні компетенції у педагогічному коучингу. Ключові компетенції у коучинговій взаємодії: встановлення контакту, прозорість дій, навички відповідальності. Професійні компетенції у коучинговій взаємодії: вміння слухати, спостерігати, розрізняти, моделювати, рефлексувати.

Тема 1.2. Діагностичне моделювання у педагогічному коучингу

Техніки виходу за межі встановлених рамок ключових та професійних компетенцій у педагогічному коучингу. Вербальні інструменти педагогічного коучингу: питання, зворотній зв'язок, виклики, ідеї, затвердження. Діагностичні моделі у педагогічному коучингу. Основні відмінності, переваги і зони ризику впровадження педагогічного коучингу у розвиток організаційної культури суб'єктів взаємодії. Розвиток організаційної культури освітніх закладів, підприємств та організацій за допомогою педагогічного коучингу. Менеджмент в стилі педагогічний коучинг. Фундаментальні основи ефективних комунікацій між партнерами. Педагогічні умови розвитку коучингової компетентності в управлінні колективом. Стилi управління за Іцхаком Адизисом. Техніка «Вікно Джогарі». Алгоритм збереження позитивних змін. Досягнення консенсусу у взаємовідносинах партнерів за допомогою педагогічного коучингу.

Тема 1.3. Базові моделі коучингової взаємодії. Перевірка результатів коучингової взаємодії

Створення середовища безпеки и підтримки, забезпечення поваги і довіри у коучинговій взаємодії соціальних партнерів. Роль інтуїції у педагогічному коучингу. Ефективні моделі педагогічного коучингу у партнерській взаємодії. Техніки «Колесо життя», «Коучингове колесо», «Шкалування». Алгоритм розширення зони комфорту. Базові моделі

коучингу: «Т», «GROW». Ефективні моделі професійного коучингу: «Реальність – дія», «Пташка». Пошук «Сліпої плями». Алгоритм прийняття ефективних рішень. Розроблення і дотримання ефективного плану досягнення результатів у коучинговій взаємодії План підготовки та проведення педагогічної коуч-сесії. Укладання коучингової угоди. Здатність інтегрувати і оцінювати джерела інформації. Створення умов безперервного навчання за допомогою педагогічного коучингу. Розробка і дотримання ефективного плану досягнення результатів професійної діяльності суб'єкта партнерської взаємодії. Проведення класичної коуч-сесії. Базова модель коучингової взаємодії «Правильна дія». Позитивний результат коучингової взаємодії. Техніка «Декартові координати». Секрети успішного проведення педагогічної коуч-сесії. Коучингові помилки.

Змістовний модуль 2. Теоретичні засади консалтингової діяльності в сфері освіти дорослих

Тема 2.1. Процес управлінського консультування: основні етапи та їх характеристика

Поняття про процес підготовки до консультування та попередня діагностика проблеми. Способи визначення консультаційної пропозиції та розробка і укладення угоди на консультування. Діагностика запиту-проблеми. Позиційний аналіз організації. Розробка та презентація консультаційних рекомендацій. Економічна ефективність консультаційної організації. Встановлення консультантом контакту з потенційними клієнтами без наявної потреби з їхнього боку – один із шляхів маркетингу консультаційних послуг.

Зміст консультаційних пропозицій традиційно має бути структурований за наступними розділами, які містять таку інформацію: • Назву проблеми. • Стислий план вирішення проблеми. • Досвід консультантів у вирішенні проблеми аналогічного масштабу. • Визначення ролей та повноважень консультантів і персоналу згідно з обраною моделлю консультування. • Систему контролю виконання запланованих робіт. • Попередню оцінку вартості консультування та організацію здійснення оплати. Подана вище інформація komponується за чотирма розділами консультаційних пропозицій (технічним, штатним, кваліфікаційним та фінансовим), які послідовно викладають процес майбутнього консультування.

Використання експертизи під час аналізу проблем. Визначаються три типи задач, що вирішуються в процесі опитування експертів: • якісна та/або кількісна оцінка заданих об'єктів; • побудова нових об'єктів; • оцінка нових об'єктів. З метою вирішення цих задач використовують наступні види опитувань: дискусію, анкетування та інтерв'ювання, метод Дельфі. На вибір того чи іншого виду опитування впливають наступні фактори: мета і завдання опитування; сутність і складність проблеми, що аналізується; вичерпність та достатність вихідної інформації; вимоги щодо обсягів та достатності інформації, отриманої в результаті опитування; час, відведений на опитування і експертизу в цілому; допустима вартість експертизи; кількість експертів в групі.

Етап розробки рекомендацій пов'язаний із попередніми етапами консультаційного процесу. Базою для розробки рішень є результати діагностики проблеми, а саме: реєстрування симптомів певних труднощів організації клієнта, їх ідентифікація та ранжування, остаточне формулювання консультаційного завдання.

Методи аналізу проблеми: метод поділу основної проблеми на складові; метод комбінування (метод морфологічного аналізу); групова робота, як спільна діяльність людей у межах невеликих колективів; метод мозкового штурму; метод колективного блокноту; метод контрольних запитань; метод фокальних об'єктів; метод Альтшулера, або алгоритм вирішення дослідницьких завдань.

Тема 2.2. Стратегічні аспекти консалтингової діяльності

Зміст стратегічного планування передбачає спрямування власних ресурсів освітньої установи чи організації в ті галузі, які мають найбільший потенціал розвитку.

Консультування, як специфічний напрямок діяльності, виступає водночас у двох якостях: професійної діяльності та ділової активності. Ця єдність двох аспектів консалтингу

визначає власне специфіку консалтингової послуги. Діяльність консультативної роботи визначається наявністю стандартизованої системи надання послуг, а також використання певних методологічних підходів у діагностиці, аналізі та розробці алгоритму вирішення проблеми.

Професійний аспект стратегічного розвитку консалтингової діяльності включає: 1. професійний профіль спеціаліста консалтингу; 2. професійне обличчя фахівця: – унікальні методичні прийоми; – використання специфічної документації; – користування спеціальними атрибутами; – рівень професійної культури; – імідж консультанта; – спілкування з клієнтами та міра участі у вирішенні проблем; 3. технічне лідерство консультанта: – першість у галузі технології та управлінських методів; – відстеження нової інформації та пропонування її клієнтам; 4. види послуг, які надаватиме консультант: – лише управлінські; – технічні; – інформаційні; – визначення напрямків розширення своїх послуг. Другий стратегічний параметр – ділова активність. Комерційний аспект стратегічного розвитку консалтингової діяльності вимагає визначення: 1. мети консультативної діяльності; 2. мети ділової стратегії: – забезпечення виживання; – утримання поточних ринкових позицій; – вибір темпів зростання (швидкого, повільного); 3. бажаного розміру доходів та прибутку; 4. міри фінансової стабільності та незалежності фірми. Розуміння стратегій надання консультативних послуг.

Головні етапи системного підходу до стратегічного управління консалтинговою діяльністю: 1. Стратегічна ревізія, або самодіагностика, під час якого фахівець може використовувати традиційні діагностичні методи для роботи з клієнтом та для діагностики власних проблем. 2. Оцінка ринку консультативних послуг. 3. Оцінка конкурентів. 4. Оцінка макросередовища. 5. Стратегічне рішення. 6. Контроль виконання.

Змістовний модуль III. Основи фасилітації в сфері освіти дорослих

Тема 3.1. Сутність та дефініційний апарат фасилітації. Організація процесу прийняття рішень

Поняття "фасилітація": основні інструменти, їх застосування. Визначення необхідності та доцільності фасилітації - розгляд реальних механізмів фасилітації – ознайомлення з методикою фасилітації. Фасилітація як методика організації комунікативних відносин у групах шляхом різних методів, прийомів, інструментів для вирішення проблеми або поставленої задачі. Фасилітація як один з видів впливу на психологічну поведінку людини, завдяки якому відбувається координація в роботі та спільне вирішення питань. Фасилітація як інтерактивний інструмент групового прийняття рішення або вирішення проблем. Враховуючи всі позиції та зауваження. Фасилітація як метод організації процесу комунікації та створення сприятливого середовища в групі для підвищення ефективності діяльності.

Методики аналізу потенційних проблеми організації для більш ефективного їх вирішення - ефективна організація роботи - швидко вирішувати бізнес-питання в групі - робота в команді - залагодження конфліктів в освітньому середовищі під час колективної роботи.

Фасилітація в групі - фасилітація великих груп - володіти групою - фасилітація в групі, яка складається з дуже різних учасників - працювати як тренер в великій групі - проводити тренінги для працівників освітньої сфери.

Управління процесами - модерація різних сторін у дискусії, узгодження та вихід з конфліктних ситуацій - якісно новий рівень знань у галузі роботи з громадою для практичного застосування - успішне проведення заходів організацій - успішне завершення проекту - досягати цілей за допомогою інструментів фасилітації – вміння організувати колективні проекти та реалізовувати їх для отримання результатів - пожвавити роботу команди - зрозуміти потреби організацій.

Тема 3.2. Етика та принципи роботи фасилітатора

Сутність етичного кодексу фасилітатора: Бути толерантним; Не нав'язувати свою точку зору (оцінку); Забезпечити рівні права всіх учасників; Нейтралізувати негативну

енергію учасників (в разі потреби) і направити її в позитивне русло; Поважати кожного; Мотивувати кожного; Не нашкодити нікому; Бути об'єктивним; Нейтральним під час дискусії; Доброзичливим, позитивно налаштованим; Толерантним у ставленні до групи; Чесним у процесі; Не маніпулювати; Бути адекватним у зовнішньому вигляді; Не виділятися в поведінці та одязі; Бути доступним у мові; Бути дипломатичним; Поважати місцеву культуру, культуру групи "свій-чужий"; Не протиставляти себе групі; Вміти поставити "крапку" в дискусії; Бути обізнаним в темі/контексті; Толерантність; Виключити конфлікт інтересів; "Бути в темі" Хороший фасилітатор – це: холодний розум, гаряче серце, чисті помисли, рішучі дії, щира мова.

Ключове у фасилітації навчального процесу: організація навчального простору; залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників та групи загалом; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей (їх визначають для кожного заняття, і вони допомагають рухатися до загальної мети)

Принципи:

- Усі, хто прийшли, – саме ті, хто мали прийти.
- Усе, що відбувається, – саме те, що й має відбуватися.
- Усе починається тоді, коли й має розпочатись.
- Якщо кінець – то кінець, якщо ні – то можемо продовжувати спілкування.

Тема 3.3. Основні інструменти фасилітації

Полегшуючи процес навчання та спілкування, фасилітатор стає посередником між новими знаннями чи ідеями та групою осіб, які навчаються, співпрацюють. Робота фасилітатора покладає на людину певні зобов'язання, оскільки вона повинна відповідним чином будувати свої взаємовідносини з учасниками, а саме: дотримуватись принципу толерантності, на практиці застосовувати методи ефективних комунікацій та забезпечувати комфортну участь кожного учасника, зокрема, і в аспекті гендерних питань. Якщо йдеться про роботу та навчання мультидисциплінарних груп, то тут додатково потрібно враховувати фактори, що впливають на мотивацію, зацікавленість осіб у навчанні та їх готовність взяти активну участь у дискусіях та роботі групи, а саме: - розуміння сенсу навчання чи обговорення, чітка обґрунтованість участі в ньому; - бажання навчатися, відчуття впевненості у спроможності опанувати нові знання, здобути нові навички (для цього слід професійно і лаконічно обґрунтувати корисність участі у тренінгу, наголосити на його доступності); - розуміння практичної спрямованості навчання, усвідомлення можливостей і способів застосування цих знань і навичок в житті - безпечність атмосфери навчання й управління процесом навчання фахівцем (слід нагадати учасникам про фаховість тренерів та гнучкість форми навчання)

Основні методи та техніки роботи в групі, які вимагають фасилітації: Метод мозкового штурму; Метод «Шести капелюхів мислення»; Зоровий контакт, елементи активного слухання; Робота в парах; Рольова гра; Драматична пародія; Ресурсні вправа.

Аналіз труднощів та групового опору. Типологія складних учасників: любителі переривати доповідачів;• негативісти, які активно заперечують будь-які нові пропозиції;• особи, які постійно демонструють свою інтелектуальну перевагу над рештою учасників;• приносять із собою свої особисті проблеми;• нетерплячі, стомлені або роздратовані.

Стратегії поведінки фасилітатора із складними учасниками: •Зберігати емоційний спокій. • Визначити тип учасника, щоб вибрати форму роботи з ним. • Відчути учасника, щоб зрозуміти, що криється за його опором, і саме на це спрямувати свою роботу. •Бути готовим поставити себе на місце іншої людини, запитати себе, що б задовольнило мене в цій ситуації? Як би мені хотілося, щоб поводитися зі мною? •Перейти від проблеми до рішення. •Запитати в учасника: У чому полягає Ваше питання? Що викликає труднощі? Що б вам хотілося від мене зараз почути? •Чітко переслідувати цілі зустрічі/тренінгу. • Безумовно, кожен окремий складний учасник потребує індивідуального підходу.

V. Засоби діагностики успішності навчання

Форми і методи поточного контролю: аналіз усних та письмових відповідей, модульні тести, індивідуально-пошукові завдання, наукові реферати, психологічний практикум, рецензування наукових статей.

VI. Форми і методи підсумкового контролю: письмовий залік.

Підсумкова оцінка студента із вивчення дисципліни визначається за 100 бальною шкалою. Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання.

VII. Інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Борова Т. А. (2012) *Теоретичні і методичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу*: дис. на здобуття доктора пед. наук зі спец. 13.00.06 теорія та методика управління освітою. К., С. 170-234.
2. *Використання коучингу в системі вищої освіти України*. (2015) О. О. Нежинська, В. М. Тименко. Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць Ун-ту менедж. освіти НАПН України, 15(28). С. 236–245.
3. Волошко Г. (2020) *Фасилітативний підхід як умова організації реверсивного навчання майбутніх педагогів* Електронний ресурс: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp->
4. Джемс Борг (2019) *Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування*, К. Фабула, 304 с.
5. Джон Вітмор (2019) *Ефективний коучинг. Принципи і практика*. К. Країна Мрій, 336 с.
6. Джулі Стар (2016) *Повний посібник з методів, принципів та навичок персонального коучингу*, К. Претекст, 400с
7. Дуткевич Т.В., Толков Т.С. (2020) *Техніка управлінської діяльності в закладі освіти*. Навчальний посібник. К. КНТ. 194 с.
8. Майкл Вілкінсон (2021) *Секрети фасилітації. SMART-посібник із результативної роботи в групі*. К. Фабула, 512 с.
9. Котовська І. (2016) *Коучинг як новий метод управління персоналом*. Ірина Котовська, Роман Оксентюк, Юрій Вовк. Соціально-економічні проблеми і держава, 1 (14). С. 178-184. Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2016/16kivhrm.pdf>.
10. *Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту*: О. О. Нежинська, В. М. Тименко. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 23: збірн. наук. праць. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 182–187.
11. *Коучинг у діяльності практичного психолога системи освіти : спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти*. О. О. Нежинська, В. М. Тименко ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». К. 2015. 44 с.
12. Марк Роудз (2021) *Як розмовляти з ким завгодно. Впевнене спілкування в будь-якій ситуації*. К. 160с.
13. Хмельницька О.С. (2017) *Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу*. «Youngscientist». № 6 (46). 316-317. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/71.pdf>
14. *Управлінське лідерство: виклики сьогодення* : колективна монографія ; за заг. ред. В. В. Толкованова. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 600 с
15. Хупавцева Н. (2020) *Теоретико-методологічні основи фасилітативної взаємодії в педагогічному процесі закладів середньої освіти*. Монографія. К. 400 с.
16. Шврдак М. (2015) *Реалізація педагогічної фасилітації у процесі фахової підготовки майбутнього фахівця*. Електронний ресурс: <https://www.researchgate.net/publication>

Допоміжні

17. Батирєв М. (2021). *Складні підлеглі. Практика керівників*. К. Фабула.
18. Боб Бей (2019) *Маленька книжка великих коучингових моделей. 76 способів допомогти менеджерам максимально ефективно використовувати людський ресурс*. К. Фабула, 272 с.
19. *Коучинг як технологія розвитку лідерства у сфері освіти*. О. О. Нежинська, В. М. Тименко. Теоретичний та науковометодичний часопис «Вища освіта України»; № 2 (додаток 1); Тематичний випуск «Університет і лідерство». – К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. С. 65–68.
20. *Коучинг як технологія формування професійної компетентності освітянина*. О. О. Нежинська, В. М. Тименко. Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів», м. Мукачеве, МДУ, 2017. С. 194–196.
21. Лесечко М. Д., Чемерис А. О., Рудніцька Р. М. (2003) *Психологія прийняття управлінських рішень і створення ефективних команд*. Львів. 84 с.
22. Моргулець О. (2017) *Менеджмент у сфері послуг*. Навчальний посібник. К. Центр навчальної літератури. 384 с.
23. *Психологія людей літнього віку : навч. посіб.* / Коваленко О. та ін. (2021). К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 288 с.
24. Никифоренко В. Г. (2013) *Управління персоналом : навч. посіб.* 2-ге видання, виправлене та доповнене. Одеса : Атлант, 275 с
25. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. (2003) *Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції*. Київ : Вища шк. 125 с.
26. Нуммі П. (2015) *Довідник фасилітатора, або Історія про те, як фасилітатор Григорій Лосик привів компанію до вражаючих результатів*, К, 142 с.
27. Костін В.П. (2009) *Управлінське консультування*. К. ДП видавничий дім « Персонал» 144 с.
28. Стівен Кові (2004) *7 звичок надзвичайно ефективних людей*. К. 59 с.
29. *Управлінське лідерство : виклики сьогодення : колективна монографія ; за заг. ред. В. В. Толкованова. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 600 с.*
30. Шевченко К. О. (2014) *Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя*. Збірник наукових праць. Психологічні науки. випуск 2.13 (109). С. 258-263
31. Юрченко В. В., Мельник Ю. В., Богданова Н. В. (2016) *Корпоративна культура організації : навчальний модуль для самостійного вивчення*. Київ, 59 с.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ТА ПРАКТИКА

ВИРОБНИЧА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ПРАКТИКА

I. Пояснювальна записка

Опис практики

Рік підготовки – перший рік підготовки

Семестр – I семестр

Кількість тижнів – 4 тижні

Кількість кредитів – 6 кредитів ЄКТС

Загальна кількість годин – 180 годин

Вид контролю: диференційований залік

Програма виробничої науково-дослідницької практики складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра галузі знань 01 Освіта / Педагогіка; спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих», є її обов'язковим компонентом і здійснюється відповідно до навчального плану та має на меті набуття студентами професійних навичок і вмінь здійснення самостійної науково-дослідної діяльності.

Вона спрямована на закріплення знань, отриманих студентами під час теоретичного навчання, набуття і удосконалення практичних навичок і вмінь у процесі професійної діяльності, розвиток здатності компетентного прийняття рішень у виробничих ситуаціях, оволодіння сучасними методами та формами науково-дослідної діяльності, вміння працювати в колективі.

Предметом науково-дослідницької практики є поглиблення навичок самостійної наукової роботи, розширення наукового світогляду студентів, дослідження проблем практики та вміння пов'язувати їх з обраним теоретичним напрямком дослідження, визначати структуру та логіку майбутньої магістерської роботи.

Міждисциплінарні зв'язки: науково-дослідницька практика тісно пов'язана із вивченням психології, педагогіки, курсами «Організація наукових досліджень», «Філософія освіти», «Наукової семінар».

Мета та завдання практики

Головна мета науково-дослідницької практики магістрів – підготовка інтелектуально розвиненого фахівця, який володіє основами теорії науки і творчої діяльності, практичними навичками збору, оброблення та аналізу результатів наукових експериментів, здатного генерувати ідеї, володіти навичками до наукових повідомлень і прогнозів.

Основними завданнями науково-дослідницької практики є:

- володіння сучасною методологією наукового дослідження;
- закріплення знань, вмінь і навичок, здобутих у процесі вивчення дисциплін за магістерською програмою;
- оволодіння сучасними методами збирання, аналізу та оброблення наукової інформації;
- оволодіння вміннями викладати здобуті результати у вигляді звітів, публікацій, доповідей;
- формування уявлень про сучасні інформаційні технології наукової інформації;
- формування навичок самоосвіти і самовдосконалення, сприяння активізації науково-дослідної діяльності магістрантів.

Робота магістрантів під час науково-дослідницької практики організовується відповідно до логіки роботи над магістерською дисертацією. Вони працюють з першоджерелами, монографіями, авторефератами і дисертаційними дослідженнями,

аналізують результати досліджень, консультуються з науковими керівниками і викладачами кафедри.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують у студентів у процесі науково-дослідної практики :

Результати навчання	Компетентності
<p>ПРН2.Використовувати сучасні цифрові, інформаційні технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності.</p> <p>ПРН9.Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук в друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність.</p>	<p>ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел</p> <p>ЗК4.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями</p>
<p>РН12.Планувати і виконувати теоретичні й експериментальні дослідження у сфері освіти/педагогіки, висувати і перевіряти гіпотези, аргументувати висновки, дотримуватися принципів академічної доброчесності</p>	<p>ЗК6.Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми</p>
<p>РН8.Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.</p>	<p>СК9.Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності.</p>

III. Програма виробничої науково-дослідницької практики

Науково-дослідницька практика магістрів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня магістра за освітньо-професійною програмою «Андрагогіка. Освіта дорослих» і має на меті набуття студентом професійних навичок і вмінь здійснення самостійної науково-дослідницької діяльності.

Зміст науково-дослідницької практики визначається освітньо-професійною програмою підготовки магістра та навчальним планом для денної та заочної форм навчання. Науково-дослідницька практика включає в себе освітньо-виховну, освітньо-пізнавальну, практичну і дослідницьку діяльність магістрів і передбачає одержання конкретних наукових результатів за обраною науковою проблемою дослідження.

Програма науково-дослідницької практики студентів магістратури складається з наступних частин:

- формування індивідуального графіку проходження науково-дослідницької практики;
- складання бібліографії джерел з теми магістерської роботи;
- написання оглядового реферату з теоретичної частини магістерської роботи;
- участь у науково-дослідницькій роботі кафедри або лабораторії НДІ (допомога у підготовці до видання збірників наукових праць, підготовці і проведенні наукових конференцій тощо);
- участь у науково-практичних конференціях;
- написання статті або тез з по темі магістерської роботи;
- виконання індивідуального завдання;

- оформлення звіту про проходження науково-дослідницької практики і його захист.

Під час науково-дослідницької практики магістри беруть участь у різних видах наукової, науково-педагогічної або організаційної роботи базових ЗВО або лабораторій НДІ. При цьому магістри:

- вивчають головні наукові завдання за напрямом робіт ЗВО або лабораторій; інноваційні підходи, які реалізуються у практичній діяльності;

- відпрацьовують практичні навички з творчої реалізації поставлених завдань дослідження;

- практично оволодівають методами досліджень;

- реалізують на практиці творчий підхід до методів дослідження;

- опрацьовують результати дослідження НДР, проводять їх аналіз та інтерпретацію;

- здійснюють практичну перевірку своєї готовності до інноваційної діяльності у галузі освіти і науки;

- здійснюють систематизацію теоретичних знань для якісного виконання поставленої у темі випускної роботи освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» науково-практичної задачі;

- вивчають і узагальнюють літературні джерела по темі випускної роботи освітнього рівня «магістр»;

- розробляють анкети для проведення експериментального дослідження по темі магістерської роботи;

- виконують індивідуальні науково-практичні завдання;

- здійснюють підготовку наукової статті (тез) до друку;

- готують доповіді і виступи до науково-методичних семінарів, науково-практичних конференцій, симпозіумів тощо.

Програма науково-дослідницької практики конкретизується і доповнюється індивідуально для кожного магістра, залежно від специфіки і характеристики виконуваної роботи. Практика організовується на випусковій кафедрі Університету. Керівником практики є викладач кафедри.

Науково-дослідницька практика триває 4 тижні, проводиться з відривом від навчання і передбачає активну участь студентів в освітньому процесі закладу освіти або НДІ. Робота студентів проходить під керівництвом керівника практики і вимагає максимальної самостійності, ініціативності та творчості під час здійснення наукового пошуку.

Робота магістрів у період науково-дослідницької практики включає виконання завдань, передбачених програмою практики; вивчення науково-методичної літератури; проведення власного наукового дослідження, аналіз власних результатів дослідження, оформлення та презентацію результатів дослідження.

Викладач кафедри забезпечує науково-методичний супровід у процесі проходження практики і контроль за виконанням плану, перевіряє і оцінює кінцеві результати на підставі характеристики і звіту, які представлені студентом після завершення роботи.

Науково-дослідницька практика вважається завершеною за умови виконання студентами всіх вимог програми практики.

IV. Форми та методи контролю

Керівник практики використовує такі форми поточного контролю роботи студентів: участь у настановчій та підсумковій конференціях; ведення і оформлення щоденника науково-дослідної практики; складання бібліографії для магістерської роботи; участь у науково-практичній конференції (методологічному семінарі); опис процедури проведення педагогічного експерименту; підготовлення рукопису тез (статті) для публікації; розроблення плану-проспекту магістерської роботи.

Поточний контроль здійснюється керівником практики упродовж усього визначеного терміну науково-дослідницької практики шляхом аналізу та оцінки їх систематичної науково-дослідної діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється наприкінці проходження практики шляхом оцінювання виконаних завдань студентом та одержаних результатів. При виставленні диференційованої оцінки студенту враховується захист звіту студентом перед комісією, повнота виконання програми практики та індивідуального завдання, відповіді студента на поставлені запитання, рівень теоретичної підготовки, якість виконання завдань практики, рівень оволодіння вміннями і навичками дослідницької діяльності, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення документації та час її подання.

V. Вимоги до звітної документації

Після закінчення практики магістр-практикант подає на кафедру наступні документи:

1. Щоденник науково-дослідницької практики.
2. Індивідуальний звіт з науково-дослідницької практики. (Оформлення звіту здійснюють згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки»).
3. Додатки до індивідуального звіту:
 - 3.1. План-конспект магістерської роботи.
 - 3.2. Перелік літературних джерел для магістерської роботи.
 - 3.3. Опис процедури проведення педагогічного експерименту.
 - 3.4. Рецензія на наукову статтю.
 - 3.5. Опис програми науково-практичної конференції.
 - 3.6. Рукопис тез (статті) по темі магістерського дослідження.
 - 3.7. Виконання індивідуального завдання.
 - 3.8. Анкета по темі магістерського дослідження

Науково-дослідницька практика вважається завершеною за умови виконання студентами всіх вимог програми практики. Виконання практики завершується підготовкою та захистом звіту про практику. Матеріали до звіту студенти готують щоденно, а його безпосереднє оформлення здійснюють упродовж останнього тижня практики. Обсяг основної частини звіту (без титульної сторінки та додатків) повинен сягати 10-16 сторінок.

Студенти готують звіт про практику засобами текстового редактора Word і друкують його на стандартних аркушах формату А4 (210x297 мм). Оформлення звіту здійснюють згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки». Розміри полів: верхнє, ліве та нижнє –2,0 см, праве – 1,0 см. Надрукована сторінка не повинна перевищувати 40 рядків. Нумерують сторінки вгорі справа без крапки з використанням арабських цифр. Номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту та порядкового номера підпункту, розділених крапкою (наприклад, 1.3.2.1.).

Відповідно до зазначеного стандарту рекомендовано такі налаштування для текстового редактора WORD. Шаблон – нормальний (Normal). Основний текст набирають шрифтом (Times New Roman) нормального накреслення (Normal) розміром 12 pt з міжрядковим інтервалом 1,5 або розміром 14 pt з міжрядковим інтервалом 1,0.

Достовірність викладеної у звіті інформації засвідчується підписом керівника практики від організації та скріплюється печаткою організації.

Прошитий або скріплений скобами звіт та щоденник про практику (з відгуком керівника практики від організації) упродовж 3-х днів після завершення практики здають керівникові практики від кафедри, який перевіряє правильність оформлення, підписує і передає на кафедру.

Підведення підсумків практики здійснюється шляхом індивідуального захисту практики кожним студентом. Під час захисту студент розповідає комісії про проходження практики, формулює завдання практики і пояснює їхнє виконання; інтерпретує отримані результати, відстоює обрану ним методику виконання завдань.

За результатами захисту виставляють диференційовану оцінку, яку заносять до залікової відомості і залікової книжки студента за підписом керівника практики від кафедри.

Студент, який без поважних причин не виконав програму практики, не допускається до захисту магістерської роботи та відраховується з університету. В окремому випадку йому може бути надано право проходження практики повторно, а захист магістерської роботи призначено через рік. Студент, який повторно отримав негативну оцінку з практики, відраховується з вищого навчального закладу.

Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, йому може надаватися можливість пройти практику у вільний від навчання час.

За результатами захисту виставляють диференційовану оцінку, яку заносять до залікової відомості і залікової книжки студента за підписом викладача від кафедри.

VI. Розподіл балів, які отримують студенти

№ з/п	Вид діяльності	Кількість балів	Кількість видів робіт	Максимальна кількість балів
1.	Участь у настановчій та підсумковій конференціях	0 – 2,5	2	5
2.	Формулювання теми магістерської роботи та розроблення плану-проспекту	0 – 20	1	20
3.	Ознайомлення з науково-інформаційними джерелами по темі магістерського дослідження та складання бібліографії	0 – 5	1	5
4.	Опрацювання науково-методичної літератури з організації та проведення науково-педагогічного дослідження. Підготовка опису процедури проведення педагогічного експерименту.	0 – 10	1	10
5.	Ознайомлення з публікаціями за обраним напрямом магістерського дослідження. Підготовка рецензії на одну із статей. (http://znp.udpu.edu.ua/issue/view/14547)	0 – 10	1	10
6.	Участь у науково-практичній конференції (методологічному семінарі). Підготовка опису програми конференції	0 – 10	1	10
7.	Ознайомлення з вимогами до публікації наукових статей. Підготовка рукопису тез (статті) за обраним напрямом магістерського дослідження	0 – 10	1	10
8.	Виконання індивідуального завдання науково-дослідної практики	0 – 10	1	10
9.	Ознайомлення з правилами складання анкети. Розроблення анкети для власного магістерського дослідження.	0 – 10	1	10
10.	Оформлення щоденника і звіту науково-дослідної практики	0 – 10	1	10
	Разом		11	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для диференційованого заліку	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
80–89	B	добре	
70–79	C	добре	
65–69	D	задовільно	
60–64	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного проходження практики	не зараховано з можливістю повторного проходження практики
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним проходження практики	не зараховано з обов'язковим повторним проходження практики

VII. Методичні рекомендації

На практиці магістри знайомляться з тематикою наукових досліджень кафедр і відділів, тематикою кандидатських і докторських дисертацій; процесом підготовки до видання збірників наукових праць і часописів; вивчають інформаційні ресурси наукових бібліотек з метою їх використання під час проведення педагогічного експерименту і написання магістерської кваліфікаційної роботи та подальшої наукової діяльності.

У результаті проходження практики магістр має опанувати навичками самостійної науково-дослідницької діяльності в професійній галузі на основі:

- спостереження за виконанням викладачем-наставником різних видів науково-дослідницької роботи зі студентами;
- знання сучасної методології наукового дослідження;
- володіння методами збирання, аналізу та узагальнення наукової інформації;
- володіння вміннями викладати здобуті результати у вигляді звітів, публікацій, доповідей;
- формування уявлення про сучасні інформаційні технології наукової інформації;
- формування навичок самоосвіти і самовдосконалення, сприяти активізації науково-дослідної діяльності магістрів.

Під час проходження практики студент-практикант зобов'язаний:

- Своєчасно скласти календарний графік науково-дослідницької практики та тематичний план;
- дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці та техніки безпеки;
- систематично вести записи у щоденнику практики, фіксувати обсяг та зміст виконаної роботи;

– ретельно виконувати всі доручення керівника практика і наполегливо виконувати програму практики;

– під керівництвом керівника практики брати участь у:

а) оформленні збірників наукових праць і часописів;

б) організації та проведенні науково-практичних семінарів і конференцій;

в) систематизації результатів наукових досліджень кафедри;

г) розробленні анкети для проведення експериментального дослідження кафедри (лабораторії) закладу чи установи освіти;

д) своєчасно надати на кафедру звітні документи та у належний термін захистити матеріали практики, перед відповідною комісією на підсумковій (звітній) конференції.

Наприкінці практики студент звітує про виконання програми науково-дослідницької практики та подає до випускової кафедри необхідну звітну документацію.

VIII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для організації практики **Основні:**

1. Андрущенко В.П. (2020) Феномен освіти: У 5-ти кн. Кн. 3. Екзистенційний простір освіти: Монографія. Суми: Університетська книга. 500 с.

2. Андрущенко В.П., Дем'яненко Н.М. (2021) Феномен педагогічної інноватики в науково-теоретичному обґрунтуванні й освітній практиці (концептуальні засади, результати і перспективи магістерського Проєкту «Інноваційні авторські освітньо-виховні системи»). Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: науково-методичний посібник; за заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 12-32.

3. Гончарук Т. В. (2014). *Основи наукових досліджень*: навч. посіб. Тернопіль : Вид-во Тернопільського НЕУ.

4. Дем'яненко Н.М. (2012) Європейський вектор проектування підготовки національних педагогічних кадрів. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т. 1. С. 185-197.

5. Дем'яненко Н.М. (2012) Інноваційні підходи до підготовки педагогічних кадрів. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*. Полтава. Вип. 54. С. 46-54.

6. Дем'яненко Н.М. (2017) Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство»)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. II. С. 200-215.

7. Дем'яненко Н.М. (2018) Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт)*: навчально-методичний посібник / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 256-258.

8. Дем'яненко Н.М. (2015) Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогіка*. № 1 (1). С. 20-25.

9. Дем'яненко Н.М. (2012) Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. № 4-5. С. 32-38.

10. Дем'яненко Н.М. (2010) Світові тенденції розвитку вищої освіти: диверсифікація магістратури. *Проблеми освіти*: науковий зб. Вип. 63. Ч. 1. С. 18-24.

11. Дем'яненко Н.М. (2018) Сутність і зміст феномену «наукова школа». *Літопис сучасної науки й освіти України: Наукові школи, авторські системи і концепції* / ред. колегія В.Г. Кремень, В.І. Луговий, О.М. Топузов [та ін.]. Київ: Альфа-Віта. С. 12-13.

12. Дем'яненко Н.М., Бойко А.М. (2014) Педагогічна інноватика: від термінологічного обґрунтування до критеріїв упровадження. *Проблеми освіти: наук. зб.* / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Київ. Вип. № 78, ч. 1. С. 19-26.

13. Дем'яненко Н.М., Кравченко І.М., Смікал В.О. (2017) Методологія наукового дослідження: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрогогіка», «Тьюторство»)* (за ред. Н.М. Дем'яненко). Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. I. С. 144-165.

14. Закон України «Про освіту». Київ, 2017.

15. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. № 1556 Взято з : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

16. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Редакція від 16.07.2019 р. Взято з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

17. Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: Науково-методичний посібник / наук. обґрунтування, заг. ред. Н.М. Дем'яненко (2021) Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 353 с.

18. Ковальчук В. В. (2009). *Основи наукових досліджень* : навч. посібн. Київ : Видавничий Дім «Слово».

19. Крушельницька О. В. (2003). *Методологія і організація наукових досліджень* : навч. Посібн. Київ : Кондор.

20. Мальська М., Паньків Н. (2020). *Основи наукових досліджень*. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка.

21. Мороз І. В., Мороз Л. І. (2010). *Наукове дослідження: курсові, дипломні, магістерські роботи*. Київ.

22. Пехота О.М., Єрмакова І.П. (2013) *Основи педагогічних досліджень* : навч. посібник. Київ: «Знання».

23. Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Словенко Е. І. (2004). *Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення* : навч. посібн. Київ : Лібра.

24. Тушева В. В. (2014). *Основи наукових досліджень*. Харків: «Федорко».

25. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. (2008). *Організація та методика науково-дослідницької діяльності*. Київ : Знання.

Допоміжні:

1. Білуха М. Т. (2002). *Методологія наукових досліджень*. Київ : АБУ.

2. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. (2004). *Основи наукових досліджень*. Київ : ВД «Професіонал».

3. Пащенко В. М. (2010). *Методологія та методи наукових досліджень* : навч. посіб. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф».

Інформаційні ресурси

1. <http://www.pidruchniki.ws>

2. <http://www.ebooktime.net>

3. <http://www.posibnyky.vntu.edu.ua>

ВИРОБНИЧА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

I. Пояснювальна записка

Опис практики

Рік підготовки – перший рік підготовки

Семестр – II семестр

Кількість тижнів – 4 тижні

Кількість кредитів – 6 кредитів ЄКТС

Загальна кількість годин – 180 годин

Вид контролю: диференційований залік

Програма виробничої науково-педагогічної практики складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка; спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Науково-педагогічна практика спрямована на поглиблення та закріплення знань магістрантів з питань організації і форм здійснення освітнього процесу в сучасних умовах, його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел при підготовці занять, застосування активних методик викладання професійно-орієнтованих дисциплін відповідно до фахового напрямку та дисциплін циклу зі спеціальності.

Предметом практики є зміст, методи, прийоми, види і форми діяльності фахівця-викладача ЗВО.

Міждисциплінарні зв'язки: науково-педагогічна практика тісно пов'язана із вивченням психології, педагогіки, з іншими видами практики, з освітніми курсами : «Психолого-педагогічні технології», «Філософія освіти», «Науковий семінар».

Науково-педагогічна практика є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня магістра з відповідної спеціальності і має на меті набуття студентом професійних компетентностей для здійснення ним самостійної діяльності в системі освіти.

Мета та завдання практики

Мета науково-педагогічної практики – підготовка магістрантів до виконання функцій викладача загально-педагогічних дисциплін, оволодіння студентами методами та формами організації освітнього процесу у ЗВО.

Цілі науково-педагогічної практики магістрантів:

- набуття і розвиток професійно-педагогічних теоретичних знань та практичних навичок здійснення науково-педагогічної діяльності як викладача загально-педагогічних дисциплін;
- оволодіння необхідними загальними та фаховими компетенціями за обраним напрямом спеціальної підготовки;
- забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні методичні завдання згідно з умовами освітнього процесу;
- виховання у студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності;
- залучення студентів до самостійної творчої педагогічної діяльності, формування системи педагогічних умінь і навичок андрагогічної діяльності в умовах, оптимально наближених до реальної роботи в установах освіти.

Основними завданнями науково-педагогічної практики є:

- актуалізація опорних знань студентів з психолого-педагогічних дисциплін, їх узагальнення та систематизація;
- системне застосування (закріплення, поглиблення, впровадження) умінь і компетентностей, одержаних у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін;

- формування професійної готовності магістрантів до педагогічної/науково-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти та закладах освіти дорослих;
- озброєння майбутніх магістрів андрагогів уміннями системно-структурного аналізу практичної педагогічної діяльності;
- оволодіння новою інформацією, передовим педагогічним досвідом, інноваційними технологіями навчання і виховання, оцінювання, відбору найкращих досягнень зарубіжних і вітчизняних ЗВО;
- забезпечення єдності навчально-теоретичного, практичного і наукового компонентів у підготовці майбутніх андрагогів та викладачів вищої школи;
- розвиток професійної творчості;
- заохочення прагнення здійснювати власну інноваційну професійно- педагогічну діяльність із застосуванням апробованих і нових освітніх технологій у сфері освіти дорослих;
- формування адекватної самооцінки професійних досягнень магістрантів;
- розвиток у майбутніх андрагогів, викладачів прагнення до самовдосконалення і професійного само творення, визначення перспектив професійного самозростання тощо.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

Результати навчання	Компетентності
<p>РН8.Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей</p> <p>РН9.Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук в друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність</p> <p>РН10.Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації</p>	<p>ЗК3.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях</p> <p>ЗК8.Здатність діяти соціально відповідально і свідомо</p> <p>СК2.Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки</p>
<p>РН5.Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти</p> <p>РН7.Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання</p>	<p>СК10. Здатність здійснювати науково- педагогічну діяльність у закладах вищої освіти</p>

III. Зміст виробничої науково-педагогічної практики

Практика розпочинається зустріччю магістрантів з першим проректором університету з метою їх ознайомлення з проблемами управління, здобутками, традиціями, перспективами розвитку закладу вищої освіти.

У зв'язку зі структуруванням змісту практичної діяльності магістрантів за трьома блок-модулями (освітньо-методичним, виховним і науково-дослідним) опанування кожного блоку передбачає зустрічі з проректорами ЗВО з навчально-методичної і наукової роботи.

Проректор з навчально-методичної роботи знайомить магістрантів із системою навчально-методичної роботи, структурними підрозділами, що розв'язують питання методичної роботи, передовим досвідом та здобутками ЗВО у освітньому процесі.

Проректор з наукової роботи має на меті ознайомлення студентів із системою наукової діяльності ЗВО, підрозділами, що вирішують питання наукової роботи, умовами складання вступних іспитів та особливостями навчання за освітньо-науковими та науковими програмами, специфікою діяльності Ради з НТТС, науковими здобутками провідних учених університету. На цій зустрічі магістранти можуть отримати відповіді на свої запитання від завідуючих науковими підрозділами.

В основу оцінювання практики покладено особистісні мотиви, здібності та сформований рівень компетентностей практикантів. Тому система оцінювання роботи магістрантів включає достатній (частково-пошуковий) та високий (дослідницький) рівень. Ще одна специфічна особливість оцінювання — надання пріоритету самооцінюванню магістрантами власної діяльності поряд з оцінюванням професійних досягнень практикантів викладачем-методистом. Саме адекватність самооцінки є критерієм їхньої професійної зрілості та професійно-педагогічної готовності до викладацької і наукової роботи. Така форма самоконтролю спонукає майбутніх магістрів не лише самостійно аналізувати факти, явища, результати роботи, а й активно розв'язувати суперечності та долати труднощі, які зустрічаються в ході практики, що, в свою чергу, стимулює дослідно-аналітичний компонент діяльності практикантів.

Блок-модуль I. Навчально-методична робота

Основне призначення – дослідження системи навчально-методичної роботи у ЗВО, відпрацювання умінь, формування компетентностей магістрантів щодо її організації.

Практично-дослідницькі завдання

1. Ознайомитися з планами та звітами роботи науково-методичної ради ЗВО. Виявити позитивні та суперечливі моменти цих документів. Скоректувати навчально-методичний блок-модуль індивідуального комплексного плану роботи магістранта на період педагогічної практики.
2. Відвідати науково-методичний семінар/засідання випускової кафедри і проаналізувати його.
3. Вивчити досвід викладачів кафедри з викладання дисциплін циклу професійної підготовки з ОПП «Андрагогіка. Освіта дорослих» та досвід діяльності кураторів ECTS.
4. Відвідати відкриту лекцію доцента або професора кафедри, які викладають одну з дисциплін циклу професійної підготовки з ОПП «Андрагогіка. Освіта дорослих». Проаналізувати використані технологічні засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.
5. Оформити список рекомендованої літератури магістерського дослідження.
6. Висунути пропозиції щодо розвитку науково-практичної підготовки магістрів у ЗВО та обґрунтувати необхідність їх втілення у практику роботи ЗВО.

Блок-модуль II. Виховна робота

Основне призначення - дослідження системи виховної роботи ЗВО, відпрацювання умінь, формування компетентностей магістрантів щодо організації виховної роботи зі студентами.

Практично-дослідницькі завдання

1. Ознайомитися з планами та звітами з виховної роботи вищого навчального закладу, факультету, а також з індивідуальним планом роботи куратора конкретної академічної групи. Виявити позитивні, негативні та суперечливі моменти цих документів. Скоректувати виховний блок індивідуального комплексного плану роботи магістранта на період педагогічної практики.
2. Скласти план виховної роботи куратора академічної групи.
3. Організувати та провести виховний захід в академічній групі з використанням інноваційних методик.
4. Відвідати засідання методичної ради заступників деканів факультетів, заняття семінару кураторів, засідання ради факультету. Проаналізувати ці форми роботи.
5. Дослідити специфіку студентського самоврядування факультету університету. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку самоврядування (вказати конкретні умови, шляхи, інноваційні методи з обґрунтуванням доцільності їх упровадження).
6. Висунути пропозиції з удосконалення системи виховної роботи ЗВО та обґрунтувати необхідність утілення їх у практику вищої школи.

Блок-модуль III. Науково-дослідна робота

Основне призначення - дослідження системи науково-дослідної роботи у ЗВО, відпрацювання умінь, формування компетентностей магістрантів щодо її організації та проведення.

Практично-дослідницькі завдання

1. Ознайомитись з планами та звітами з наукової роботи факультету. Виявити позитивні, негативні та суперечливі моменти цих документів.
2. Скорегувати науково-дослідний блок індивідуального комплексного плану роботи магістранта на період практики .
3. Дослідити проблему підвищення наукового рівня педагогічних кадрів сучасної вищої школи (окреслити конкретні шляхи, форми, методи з обґрунтуванням доцільності їх впровадження у практику ЗВО).
4. Проаналізувати діяльність Ради з НТТС ЗВО. Розробити методичні рекомендації щодо підвищення ефективності її діяльності.
Організувати й провести тематичне засідання підрозділу НТТСЧ ЗВО.
5. Обґрунтувати значення теми магістерської роботи в контексті сучасної проблематики освіти дорослих.
6. Висунути пропозиції щодо вдосконалення системи науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі та обґрунтувати необхідність їхнього втілення в практику вищої школи.

IV. Форми звітності студента про практику

1. Індивідуальний комплексний план роботи магістранта на період виробничо-педагогічної практики (з відмітками про виконання).
2. Комплексна структура діяльності ЗВО: навчально-методичний, виховний, науковий аспекти.
3. Звіт про виконання практично-дослідницьких завдань за блоками- модулями: навчально-методична робота, виховна робота, науково-дослідна робота.
4. Список рекомендованої літератури для виконання індивідуального наукового магістерського дослідження.
5. Науково обґрунтовані ідеї, рекомендації та пропозиції щодо розвитку навчально-методичної, виховної, науково-дослідної роботи ЗВО (за бажанням).
6. Обґрунтування значення та місця індивідуального магістерського дослідження в контексті відповідної наукової галузі, навчальної дисципліни.

Норми оцінювання роботи студентів під час практики

№ з/п	Вид діяльності	Кількість робіт	Коефіцієнт (вартість виду)	Результат
1	Участь у настановчій і звітній конференціях	2	5	10
2	Підготовка і проведення лекції	1	10	10
3	Підготовка і проведення семінарсько-практичних занять	1	10	10
4	Підготовка і проведення виховного заходу в академічній групі	1	10	10
5	Аналіз відвідуваного заняття викладача	2	5	10
6	Аналіз відвідуваного заняття студента-практиканта	2	5	10
7	Буклет профорієнтаційного спрямування для висвітлення змісту спеціальності 011, ОП «Андрагогіка. Освіта дорослих».	1	10	10
8	Тези-доповіді до участі у студентській науково-практичній конференції (обсяг не менше 4 сторінок).	1	10	10
9	Підготовка і оформлення звітної документації	1	20	20
	Разом:	12		100

V. Форми та методи контролю

Керівник практики використовує такі засоби контролю роботи студентів: графік роботи, щоденник, записи про проходження процесу практики, інші матеріали, як приклади конкретної роботи студентів – плани-конспекти відкритих занять (лекції, семінару, виховного заходу); звіт-самоаналіз про власне проведені заняття; звіт-аналіз про відкриті заняття колег-практикантів та викладачів.

Поточний контроль здійснюється методистами протягом проходження студентами педагогічної практики шляхом аналізу та оцінки їх систематичної роботи, залікових навчальних занять. Підсумковий контроль здійснюється у кінці проходження практики шляхом оцінювання цілісної систематичної педагогічної діяльності студентів протягом конкретного періоду. При виставленні диференційованої оцінки студенту враховується рівень теоретичної підготовки майбутнього викладача, якість виконання завдань практики, рівень оволодіння педагогічними вміннями і навичками, ставлення до студентів, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення документації та час її подання.

Вимоги до звітної документації

Після закінчення науково-педагогічної практики магістр-практикант має подати на кафедру наступні документи:

1. Щоденник науково-педагогічної практики.
2. Конспект лекції (1), семінарського заняття (1), практичного заняття (1).
3. Аналіз відвідуваного заняття студентів (не менше 2).

4. Аналіз відвідуваних занять викладачів (не менше 2).
5. Буклет, презентація профорієнтаційного спрямування для висвітлення змісту спеціальності 011, ОП «Андрагогіка. Освіта дорослих».
6. Тези-доповіді до участі у студентській науково-практичній конференції (обсяг не менше 4 сторінок).

Виконання науково-педагогічної практики завершується підготовкою та захистом звіту про практику. Матеріали до звіту готують щоденно, а його безпосереднє оформлення здійснюють протягом останнього тижня практики. Обсяг основної частини звіту (без титульної сторінки та додатків) повинен сягати 10-16 сторінок.

Звіт про проходження педагогічної практики має висвітлювати питання виконання практикантом завдань практики, особисте ставлення магістранта до професійної діяльності викладача загально-педагогічних дисциплін та враження від неї. Особливу увагу варто приділити самоаналізу власної педагогічної діяльності. Звіт пишеться від руки у довільній формі, підписується практикантом та завіряється викладачем-методистом.

Прошитий або скріплений скобами звіт та щоденник про практику протягом 3-х днів після завершення практики здають викладачу-методисту від випускової кафедри, який перевіряє правильність оформлення, підписує і передає на кафедру.

Студент, який без поважних причин не виконав програму практики, не допускається до захисту магістерської роботи та відраховується з університету. В окремому випадку йому може бути надано право проходження практики повторно, а захист магістерської роботи призначено через рік. Студент, який повторно отримав негативну оцінку з практики, відраховується з вищого навчального закладу.

Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, йому може надаватися можливість пройти практику у вільний від навчання час, відповідно до рішення кафедри.

За результатами захисту виставляють диференційовану оцінку, яку заносять до залікової відомості та залікової книжки студента за підписом викладача-методиста від кафедри.

VII. Методичні рекомендації

У результаті проходження практики магістрант має оволодіти компетентностями самостійної науково-педагогічної діяльності в професійній сфері на основі:

- спостереження за виконанням викладачем-наставником різних видів навчальної роботи зі студентами;
- добору змісту і побудови занять у різних типах освітніх установ з урахуванням закономірностей педагогіки і психології, андрагогічних знань і сучасних вимог дидактики (науковість);
- актуалізації і стимулювання творчого підходу магістрантів до проведення занять з опорою на розвиток дорослих здобувачів освіти, як суб'єктів освітнього процесу (креативність);
- врахування наукових інтересів магістрантів (практика передбачає проведення занять за предметами та дисциплінами, що відповідають фаху та науково-педагогічним інтересам магістрантів).

Під час проходження практики студент-практикант має своєчасно скласти календарний графік педагогічної практики та тематичний план науково-дослідної практики;

- дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці та техніки безпеки;
- систематично вести записи у щоденнику практики, фіксувати обсяг та зміст виконаної роботи;
- ретельно виконувати всі доручення і наполегливо виконувати програму практики;

- надавати допомогу викладачу-методисту:
 - а) у розробці робочих програм з дисципліни;
 - б) в оформленні наочності, підготовці дидактичного матеріалу;
 - в) у перевірці залишкових знань, тестів, контрольних завдань студентів;
 - г) у проведенні модульного контролю, атестації студентів;
 - д) в організації позааудиторної роботи зі студентами тощо.
 - своєчасно надати на кафедру звітні документи та у належний термін захистити матеріали практики, перед відповідною комісією на підсумковій (звітній) конференції.
- Наприкінці практики студент звітує про виконання програми науково-педагогічної практики та подає до випускової кафедри необхідну звітну документацію.

VIII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для організації практики

Основні:

1. Андрущенко В.П. (2020) Феномен освіти: У 5-ти кн. Кн. 3. Екзистенційний простір освіти: Монографія. Суми: Університетська книга. 500 с.
2. Андрущенко В.П., Дем'яненко Н.М. (2021) Феномен педагогічної інноватики в науково-теоретичному обґрунтуванні й освітній практиці (концептуальні засади, результати і перспективи магістерського Проєкту «Інноваційні авторські освітньо-виховні системи»). Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: науково-методичний посібник; за заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 12-32.
3. Гончарук Т. В. (2014). *Основи наукових досліджень*: навч. посіб. Тернопіль : Вид-во Тернопільського НЕУ.
4. Дем'яненко Н.М. (2012) Європейський вектор проектування підготовки національних педагогічних кадрів. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т. 1. С. 185-197.
5. Дем'яненко Н.М. (2012) Інноваційні підходи до підготовки педагогічних кадрів. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*. Полтава. Вип. 54. С. 46-54.
6. Дем'яненко Н.М. (2017) Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрогогіка», «Тьюторство»)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. II. С. 200-215.
7. Дем'яненко Н.М. (2018) Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрогогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт)*: навчально-методичний посібник / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 256-258.
8. Дем'яненко Н.М. (2015) Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогіка*. № 1 (1). С. 20-25.
9. Дем'яненко Н.М. (2012) Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. № 4-5. С. 32-38.
10. Дем'яненко Н.М. (2010) Світові тенденції розвитку вищої освіти: диверсифікація магістратури. *Проблеми освіти*: науковий зб. Вип. 63. Ч. 1. С. 18-24.

11. Дем'яненко Н.М. (2018) Сутність і зміст феномену «наукова школа». *Літопис сучасної науки й освіти України: Наукові школи, авторські системи і концепції* / ред. колегія В.Г. Кремень, В.І. Луговий, О.М. Топузов [та ін.]. Київ: Альфа-Віта. С. 12-13.
12. Дем'яненко Н.М., Бойко А.М. (2014) Педагогічна інноватика: від термінологічного обґрунтування до критеріїв упровадження. *Проблеми освіти: наук. зб.* / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Київ. Вип. № 78, ч. 1. С. 19-26.
13. Дем'яненко Н.М., Кравченко І.М., Смікал В.О. (2017) Методологія наукового дослідження: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство»)* (за ред. Н.М. Дем'яненко). Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. I. С. 144-165.
14. Закон України «Про освіту». Київ, 2017.
15. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. № 1556 Взято з : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
16. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Редакція від 16.07.2019 р. Взято з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
17. Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: Науково-методичний посібник / наук. обґрунтування, заг. ред. Н.М. Дем'яненко (2021) Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 353 с.
18. Ковальчук В. В. (2009). *Основи наукових досліджень* : навч. посібн. Київ : Видавничий Дім «Слово».
19. Крушельницька О. В. (2003). *Методологія і організація наукових досліджень* : навч. Посібн. Київ : Кондор.
20. Мальська М., Паньків Н. (2020). *Основи наукових досліджень*. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка.
21. Мороз І. В., Мороз Л. І. (2010). *Наукове дослідження: курсові, дипломні, магістерські роботи*. Київ.
22. Пехота О.М., Єрмакова І.П. (2013) *Основи педагогічних досліджень* : навч. посібник. Київ: «Знання».
23. Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Словенко Е. І. (2004). *Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення* : навч. посібн. Київ : Лібра.
24. Тушева В. В. (2014). *Основи наукових досліджень*. Харків: «Федорко».
25. Фіцула М.М. (2010). *Педагогіка вищої школи*: навч. посіб. 2-ге видан., доп. Київ, «Академвидав». 456 с.
26. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. (2008). *Організація та методика науково-дослідницької діяльності*. Київ : Знання.

Допоміжні:

1. Білуха М. Т. (2002). *Методологія наукових досліджень*. Київ : АБУ.
2. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. (2004). *Основи наукових досліджень*. Київ : ВД «Професіонал».
3. Пашенко В. М. (2010). *Методологія та методи наукових досліджень* : навч. посіб. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф».

Інформаційні ресурси

1. <http://www.pidruchniki.ws>
2. <http://www.ebooktime.net>
3. <http://www.posibnyky.vntu.edu.ua>

ВИРОБНИЧА ПЕРЕДДИПЛОМНА ПРАКТИКА

I. Пояснювальна записка

Опис практики

Рік підготовки – другий рік підготовки

Семестр – 3 семестр

Кількість тижнів – 4 тижні

Кількість кредитів – 6 кредитів ЄКТС

Загальна кількість годин – 180 годин

Вид контролю: диференційований залік

Програма переддипломної практики складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка; спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки «Андрагогіка. Освіта дорослих».

Переддипломна практика – вид навчально-методичної роботи, спрямований на поглиблення та закріплення теоретичних і практичних знань, отриманих магістрантами у процесі навчання, набуття і вдосконалення практичних навичок за обраною магістерською програмою.

Під час цієї практики магістранти поглиблюють та закріплюють теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, завершують виконання магістерської роботи. Вона спрямована на формування у фахівця – випускника магістратури умінь і навичок професійної діяльності на дослідницькому рівні. Переддипломна практика є фінальним етапом підготовки магістра, свідченням його готовності до наукової роботи як виду педагогічної діяльності у вищій школі, а її реалізація дає змогу втілити набуті магістрантами знання, уміння та навички для опрацювання теоретичних і практичних питань під час підготовки та здійснення наукової діяльності.

Предметом практичної підготовки є практично-прикладні аспекти сучасної педагогічної теорії, рекомендації щодо їх засвоєння і практичного застосування у майбутній професійній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: переддипломна практика тісно пов'язана із організацією наукових досліджень, сучасними тенденціями розвитку педагогіки і психології вищої школи, освітніми курсами поглибленої підготовки.

Переддипломна практика є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми «Андрагогіка. Освіта дорослих» для здобуття кваліфікаційного рівня магістра з відповідної спеціальності і має на меті набуття студентом професійних компетентностей для здійснення ним самостійної діяльності в системі освіти.

Мета та завдання практики

Головна мета переддипломної практики магістрів – підготовка кваліфікованого компетентного спеціаліста, який володіє основами організації та змісту андрагогічної діяльності, практичними навичками партнерської взаємодії з дорослими та людьми похилого віку, опису та аналізу методичних матеріалів, необхідних у професійній діяльності андрагога здатністю готувати та презентувати методичні матеріали для дорослих здобувачів освіти, планувати свою роботу відповідно до їх запитів та своїх функціональних обов'язків.

Основними завданнями переддипломної практики є:

- поглибити та закріпити теоретичні і практичні знання, отримані магістрантами у процесі навчання, набуття і вдосконалення практичних навичок за обраною магістерською програмою;
- опанувати змістом нормативно-правової документації з питань організації роботи у закладах, пов'язаних з освітою дорослих;

- ознайомитись із завданнями, формами та методами роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Інституту педагогіки НАПН України; Інституту геронтології імені Д.Ф.Чеботарьова Національної академії медичних наук України;
- закріпити компетентності, здобуті у процесі вивчення дисциплін за магістерською програмою;
- оволодіти сучасними методами та технологіями навчання дорослих людей та людей третього віку;
- набути практичних компетентностей організації власної андрагогічної та викладацької діяльності та її планування;
- розвинути професійно значущі якості особистості.

Робота магістрантів під час переддипломної практики організовується відповідно до статей 18, 50, 54, 59 Закону України «Про освіту» (2017), статей 42,48, 51, 52 Закону України «Про повну загальну середню освіту»(2020).

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують у студентів у процесі виробничої переддипломної практики :

Результати навчання	Компетентності
<p>РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей</p> <p>РН9. Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук в друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність</p> <p>РН10. Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації</p>	<p>ЗК3.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях</p> <p>ЗК5.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації</p> <p>ЗК8.Здатність діяти соціально відповідально і свідомо</p> <p>СК2.Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки</p>
<p>РН13. Знати вікові психофізіологічні, особистісні, соціальні і професійні особливості особистості, закономірності її розвитку впродовж життя</p>	<p>СК11. Андрагогічна компетентність</p>

III. Програма виробничої переддипломної практики

Переддипломна практика магістрів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня магістра за освітньо-професійною програмою «Андрагогіка. Освіта дорослих» і має на меті набуття студентом компетентностей, що дозволять проводити ефективну діяльність в галузі освіти дорослих.

Зміст переддипломної практики визначається загальною концепцією магістерської підготовки за спеціальністю «Андрагогіка. Освіта дорослих». Він передбачає освітньо-виховну, освітньо-пізнавальну, практичну і професійну діяльність магістрантів і передбачає формування фахових компетентностей, необхідних для майбутнього андрагога, викладача закладу вищої освіти.

Під час переддипломної практики магістранти беруть участь у різних видах наукової, методичної та організаційної роботи закладів, пов'язаних з освітою дорослих. При цьому магістранти:

- вивчають головні завдання та напрями роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Інституту педагогіки НАПН України; Інституту геронтології імені Д.Ф.Чеботарьова Національної академії медичних наук України;
- відпрацьовують практичні навички професійної діяльності;
- реалізують на практиці творчий підхід до розроблення рекомендацій, лекцій, планів семінарів, консультацій тощо;
- вивчають методи та форми роботи з дорослими людьми та людьми похилого віку;
- здійснюють практичну перевірку своєї готовності до інноваційної діяльності у галузі освіти і науки;
- розробляють анкети для проведення моніторингового дослідження з певних методичних та наукових питань;
- здійснюють підготовку матеріалів до друку/поширення у мережі Інтернет;
- готують виступ на семінар (нараду тощо);
- беруть участь у проведенні заходу із працівниками закладу освіти дорослих.

Програма переддипломної практики конкретизується і доповнюється для кожного магістранта з урахуванням персоналізації навчання, зокрема фахових запитів і потреб.

Програма переддипломної практики студентів магістратури передбачає такі форми та види практичної діяльності:

- формування індивідуального графіку проходження практики;
- ведення щоденника практики;
- участь у засіданнях кафедри, відкритих лекціях чи семінарах для дорослих;
- вивчення й аналіз змісту діяльності роботи кафедри, на якій студент проходить практику;
- розроблення плану заняття з дорослими здобувачами освіти (лекції, семінару, практичного чи лабораторного заняття);
- вивчення й аналіз видавничої діяльності інституту;
- розробка анкети для проведення моніторингового дослідження щодо форм навчання у андрагогічній моделі навчання;
- планування й участь у проведенні заходу із дорослими здобувачами освіти;
- розроблення авторського блогу в мережі Інтернет та наповнення його інформацією про освіту дорослих;
- підготовка до поширення у ЗМІ інформації/статті про інноваційну діяльність кафедри чи інституту;
- оформлення звіту про проходження практики та його захист.

Викладач кафедри забезпечує науково-методичне керівництво у процесі проходження практики і контроль за виконанням плану, перевіряє і оцінює кінцеві результати на підставі відгуку про роботу та звіту, що представлені студентом після завершення практики (підписані керівником практики, завірені печаткою установи де вона проводилася).

Студент, прибувши до бази практики, повинен пройти інструктаж із правил внутрішнього розпорядку організації, техніки безпеки, уточнити план проходження практики, отримати завдання для виконання практичної діяльності.

Під час проходження практики студент зобов'язаний:

- суворо додержуватися правил внутрішнього розпорядку бази практики, студент може бути відсутнім лише з дозволу керівників практики;
- сумлінно виконувати завдання практики, передбачені програмою;
- виявляти високу відповідальність, старанність, творчу ініціативу, наполегливість, організованість, дисциплінованість, педагогічний такт і гуманність;
- систематично вносити записи до щоденника з практики та своєчасно подавати на

перевірку необхідну документацію.

Наприкінці практики студент звітує (подає необхідну звітну документацію) про виконання програми на засіданні кафедри. Підсумки переддипломної практики підбиваються на підсумковій студентській конференції факультету. Оцінювання результатів практики є диференційованим і враховується під час призначення стипендії.

Програма переддипломної практики конкретизується і доповнюється індивідуально для кожного магістра, залежно від специфіки і характеристики виконуваної роботи. Практика організовується на випусковій кафедрі Університету. Керівником практики є викладач кафедри.

Переддипломна практика триває 4 тижні, проводиться з відривом від навчання і передбачає активну участь студентів у роботі Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; Інституту педагогіки НАПН України; Інституту геронтології імені Д.Ф.Чеботарьова Національної академії медичних наук України. Робота студентів проходить під керівництвом керівника практики і вимагає максимальної самостійності, ініціативності та творчості під час проходження практики.

Робота магістрів у період переддипломної практики включає виконання завдань, передбачених програмою практики; вивчення науково-методичної літератури; аналіз власних результатів виконання завдань; оформлення та презентацію результатів практики.

Викладач кафедри забезпечує методичний супровід у процесі проходження практики і контроль за виконанням плану, перевіряє і оцінює кінцеві результати на підставі характеристики і звіту, які представлені студентом після завершення роботи.

Переддипломна практика вважається завершеною за умови виконання студентами всіх вимог програми практики.

IV. Форми та методи контролю

Керівник практики використовує такі форми поточного контролю роботи студентів: участь у настановчій та підсумковій конференціях; ведення і оформлення щоденника переддипломної практики; підготовка до виступу на засіданні кафедри інституту, що є базою практики; підготовка студента до участі у проведенні заходу, лекції, семінару чи практичного заняття з дорослими; розробка анкети для проведення моніторингового дослідження з певних андрагогічних питань.

Поточний контроль здійснюється керівником практики упродовж усього визначеного терміну переддипломної практики шляхом аналізу та оцінки їх систематичної професійно-андрагогічної діяльності.

Підсумковий контроль здійснюється наприкінці проходження практики шляхом оцінювання виконаних завдань студентом та одержаних результатів. При виставленні диференційованої оцінки студенту враховується захист звіту студентом перед комісією, повнота виконання програми практики та індивідуального завдання, відповіді студента на поставлені запитання, рівень теоретичної підготовки, якість виконання завдань практики, рівень оволодіння вміннями і навичками діяльності в освіті дорослих, акуратність, дисциплінованість, якість оформлення документації та час її подання.

V. Вимоги до звітної документації

Після закінчення практики магістр-практикант подає на кафедру наступні документи:

1. Щоденник переддипломної практики.
2. Індивідуальний звіт з переддипломної практики. (Оформлення звіту здійснюють згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки»).
3. Додатки до індивідуального звіту:
 - 3.1. Опис та аналіз ключових питань, що розглядалися на засіданнях кафедри згідно Протоколів засідання кафедри за рік
 - 3.2. План проведення заходу (відкритої лекції чи семінару) для дорослих здобувачів освіти

- 3.3. Аналіз діяльності кафедри за рік
- 3.4. Розроблену анкету моніторингового дослідження щодо форм навчання дорослих
- 3.5. Рукопис статті або матеріал для поширення у ЗМІ про інноваційну діяльність кафедри/інституту, де студент проходить практичну підготовку.
- 3.6. Матеріали для наповнення авторського блогу щодо освіти дорослих.

Переддипломна практика вважається завершеною за умови виконання студентами всіх вимог програми практики. Виконання практики завершується підготовкою та захистом звіту про практику. Матеріали до звіту студенти готують щоденно, а його безпосереднє оформлення здійснюють упродовж останнього тижня практики. Обсяг основної частини звіту (без титульної сторінки та додатків) повинен сягати 10-16 сторінок.

Студенти готують звіт про практику засобами текстового редактора Word і друкують його на стандартних аркушах формату А4 (210x297 мм). Оформлення звіту здійснюють згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки». Розміри полів: верхнє, ліве та нижнє –2,0 см, праве – 1,0 см. Надрукована сторінка не повинна перевищувати 40 рядків. Нумерують сторінки вгорі справа без крапки з використанням арабських цифр. Номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту та порядкового номера підпункту, розділених крапкою (наприклад, 1.3.2.1.).

Відповідно до зазначеного стандарту рекомендовано такі налаштування для текстового редактора WORD. Шаблон – нормальний (Normal). Основний текст набирають шрифтом (Times New Roman) нормального накреслення (Normal) розміром 12 pt з міжрядковим інтервалом 1,5 або розміром 14 pt з міжрядковим інтервалом 1,0.

Достовірність викладеної у звіті інформації засвідчується підписом керівника практики від організації та скріплюється печаткою організації.

Прошитий або скріплений скобами звіт та щоденник про практику (з відгуком керівника практики від організації) упродовж 3-х днів після завершення практики здають керівникові практики від кафедри, який перевіряє правильність оформлення, підписує і передає на кафедру.

Підведення підсумків практики здійснюється шляхом індивідуального захисту практики кожним студентом. Під час захисту студент розповідає комісії про проходження практики, формулює завдання практики і пояснює їхнє виконання; інтерпретує отримані результати, відстоює обрану ним методику виконання завдань.

За результатами захисту виставляють диференційовану оцінку, яку заносять до залікової відомості і залікової книжки студента за підписом керівника практики від кафедри.

Студент, який без поважних причин не виконав програму практики, не допускається до захисту магістерської роботи та відраховується з університету. В окремому випадку йому може бути надано право проходження практики повторно, а захист магістерської роботи призначено через рік. Студент, який повторно отримав негативну оцінку з практики, відраховується з вищого навчального закладу.

Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, йому може надаватися можливість пройти практику у вільний від навчання час.

За результатами захисту виставляють диференційовану оцінку, яку заносять до залікової відомості і залікової книжки студента за підписом викладача від кафедри.

VI. Норми оцінювання роботи студентів під час практики

Процес оцінювання знань студентів передбачає:

- перевірку керівниками практики звіту студента; наявність відгуку про роботу студента від керівника бази практики (з оцінкою); висновку та оцінки керівника практики від університету;
- захист звіту студентом перед комісією.

Під час захисту оцінюються:

- повнота виконання програми практики та індивідуального завдання;

-відповіді студента на сформульовані запитання.

Розподіл балів, які отримують студенти за переддипломну практику:

№ з/п	Вид діяльності	Кількість балів	Кількість робіт	Максимальна кількість балів
1.	Участь у настановчій та підсумковій конференціях.	0 – 5	2	10
2.	Ведення і оформлення щоденника переддипломної практики	0 – 15	1	15
3.	Ознайомлення з протоколами засідання кафедри та здійснення опису ключових питань, що розглядалися на засіданнях	0 – 5	2	10
4.	Участь у проведенні заходу (відкритої лекції чи семінару) для дорослих здобувачів освіти	0 – 15	1	15
5.	Визначення мети, розроблення анкети моніторингового дослідження щодо форм навчання дорослих	0-10	1	10
6.	Підготовка статті/матеріалу/тез для поширення у ЗМІ про інноваційну діяльність кафедри/інституту	0-10	1	10
7.	Аналіз діяльності кафедри за рік	0-10	1	10
8.	Розробка та наповнення авторського блогу щодо андрагогіки та освіти дорослих	0-20	1	20
	Разом		10	100

VII. Методичні рекомендації

На практиці магістри знайомляться з документацією кафедри та здійснюють її опис; знайомляться з основними нормативно-правовими положеннями діяльності кафедри/інституту, де проходять практичну підготовку; вивчають інформаційні ресурси інституту та процес підготовки статті/матеріалу для поширення у ЗМІ про інноваційну діяльність кафедри/інституту у сфері освіти дорослих; вчать аналізувати діяльність кафедри та складати перспективний план її роботи на рік; вчать як здійснювати наповнення змістом сайт кафедри та підбирати матеріали для авторського блогу.

У результаті проходження практики магістр має опанувати навичками самостійної організаційної, наукової та методичної діяльності в професійній галузі на основі:

- спостереження за виконанням викладачем-наставником різних видів роботи з дорослими здобувачами освіти;
- знання сучасної нормативно-правової бази для виконання професійної діяльності в освіті дорослих;
- володіння методами збирання, аналізу та узагальнення науково-методичної інформації;

- володіння вміннями викладати здобуті результати у вигляді звітів, планів роботи, аналізів змісту протоколів засідань кафедри;
- формування інформаційних компетентностей у роботі андрагогів і викладачів ЗВО;
- формування навичок самоосвіти і самовдосконалення, розвитку професійних якостей майбутнього андрагога, викладача вищої школи.

Студент, прибувши до бази практики, повинен пройти інструктаж із правил внутрішнього розпорядку організації, техніки безпеки, уточнити план проходження практики, отримати завдання для виконання практичної діяльності.

Під час проходження практики студент зобов'язаний:

- своєчасно скласти календарний графік переддипломної практики та тематичний план;
- дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці та техніки безпеки;
- систематично вести записи у щоденнику практики, фіксувати обсяг та зміст виконаної роботи;
- ретельно виконувати всі доручення керівника практика і наполегливо виконувати програму практики; під керівництвом керівника практики брати участь:
- у розробці плану проведення заходу (відкритої лекції чи семінару) для дорослих здобувачів освіти;
- у підготовці статті/матеріалу/тез для поширення у ЗМІ про інноваційну діяльність кафедри/інституту;
- у розробці анкети моніторингового дослідження щодо форм навчання дорослих;
- суворо дотримуватися правил внутрішнього розпорядку роботи кафедри/інституту (бази практики), студент може бути відсутнім лише з дозволу керівників практики;
- сумлінно виконувати завдання практики, передбачені програмою;
- виявляти високу відповідальність, старанність, творчу ініціативу, наполегливість, організованість, дисциплінованість, педагогічний такт і гуманність;
- систематично вносити записи до щоденника з практики та своєчасно подавати на перевірку необхідну документацію.
- своєчасно надати на кафедру звітні документи та у належний термін захистити матеріали практики, перед відповідною комісією на підсумковій (звітній) конференції

Наприкінці практики студент звітує про виконання програми переддипломної практики та подає до випускової кафедри необхідну звітну документацію.

VIII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для організації практики

Основні:

1. Андрущенко В.П. (2020) Феномен освіти: У 5-ти кн. Кн. 3. Екзистенційний простір освіти: Монографія. Суми: Університетська книга. 500 с.
2. Андрущенко В.П., Дем'яненко Н.М. (2021) Феномен педагогічної інноватики в науково-теоретичному обґрунтуванні й освітній практиці (концептуальні засади, результати і перспективи магістерського Проєкту «Інноваційні авторські освітньо-виховні системи»). Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: науково-методичний посібник; за заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 12-32.
3. Білик В. (2021) Методи активізації здобувачів вищої освіти магістерського рівня: з досвіду викладання андрагогіки. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Т. 20. № 2. С. 72-80.
4. Болтівець С., Сігаєва Л.(2003) Пріоритетні напрями освіти дорослих в матеріалах ЮНЕСКО. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Випуск 3-4. С.160-164.
5. Гончарук Т. В. (2014). *Основи наукових досліджень*: навч. посіб. Тернопіль : Вид-во Тернопільського НЕУ.

6. Дем'яненко Н.М. (2017) Андрагогіка в системі педагогічних наук: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство»)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. II. С. 110-126.
7. Дем'яненко Н.М. (2018) Андрагогіка в системі педагогічних наук. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011 Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт): навчально-методичний посібник* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 161-168.
8. Дем'яненко Н.М. (2022) Герогогіка в концепції ціложиттєвої освіти. *Освіта дорослих в умовах невизначеності: залучення, мотивація, тенденції: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф.*, Харків, 11 лют. 2022 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін.; редкол.: К.В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. Харків: Вид-во НУА. (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку). С. 96-99.
9. Дем'яненко Н.М. (2020) Герогогіка в соціокультурному і науковому вимірах. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 13-14. С. 7-12.
10. Дем'яненко Н.М. (2021) Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціоналізації. *Вища освіта України*. № 3(82). С. 59-66.
11. Дем'яненко Н.М. (2021) Герогогіка як складова Концепції освіти впродовж життя. *Інновації у вищій школі: тенденції та перспективи розвитку: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції*. Кременець. С. 40-42.
12. Дем'яненко Н.М. (2011) Ідея освіти впродовж життя у світовому освітньому просторі (1949-2010). *Рідна школа*. № 1-2. С. 49-53.
13. Дем'яненко Н. (2011) Освіта дорослих: світові тенденції другої половини ХХ - початку ХХІ ст. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Полт. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава. Вип. 2. С. 39-44.
14. Дем'яненко Н.М. (2013) Освітній простір педагогічного університету: зміна пріоритетів. *Європейські педагогічні студії (European pedagogical studies)*. № 3-4. С. 128-140.
15. Дем'яненко Н.М. (2015) Педагогічна освіта: зміна пріоритетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. № 1(1). С. 20-25.
16. Дем'яненко Н.М. (2012) Європейський вектор проектування підготовки національних педагогічних кадрів. *Вища освіта України*. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т. 1. С. 185-197.
17. Дем'яненко Н.М. (2012) Інноваційні підходи до підготовки педагогічних кадрів. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Педагогічні науки*. Полтава. Вип. 54. С. 46-54.
18. Дем'яненко Н.М. (2017) Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі: навчальна програма. *Навчально-методичний комплекс фахової підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 011 Науки про освіту (Педагогіка вищої школи) за контекстно-тьюторською технологією (спеціалізації «Андрагогіка», «Тьюторство»)* / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. Ч. II. С. 200-215.
19. Дем'яненко Н.М. (2018) Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі. *Засоби діагностування якості підготовки фахівців. Загальноуніверситетські бакалаврські й магістерські програми. Магістратура 011*

Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи. Андрагогіка. Тьюторство) (пакети індивідуальних та групових тьюторіалів, тестових завдань, комплексних контрольних робіт): навчально-методичний посібник / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 256-258.

20. Дем'яненко Н.М. (2012) Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. № 4-5. С. 32-38.
21. Дем'яненко Н.М. (2010) Світові тенденції розвитку вищої освіти: диверсифікація магістратури. *Проблеми освіти: науковий зб.* Вип. 63. Ч. 1. С. 18-24.
22. Дем'яненко Н.М. (2018) Сутність і зміст феномену «наукова школа». *Літопис сучасної науки й освіти України: Наукові школи, авторські системи і концепції* / ред. колегія В.Г. Кремень, В.І. Луговий, О.М. Топузов [та ін.]. Київ: Альфа-Віта. С. 12-13.
23. Дем'яненко Н.М., Бойко А.М. (2014) Педагогічна інноватика: від термінологічного обґрунтування до критеріїв упровадження. *Проблеми освіти: наук. зб.* / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Київ. Вип. № 78, ч. 1. С. 19-26.

Допоміжні:

1. Архипова С.П. (2002) *Основи андрагогіки*: навч. посібник. Черкаси.
2. Барабаш О.Д. (2014) Андрагогічні підходи до роботи з педагогами в умовах післядипломної освіти. Взято з : <http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/66.pdf>
3. Войтко В.В. Андрагогічні основи організації навчання дорослої людини. Взято з : <http://konferenciya.jimdo.com/1-%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%BA/1-3-%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D1%82%D0%BA%D0%BE-17-04/>
4. Лук'янова Л.Б. (2010) *Зарубіжний досвід організації навчання людей третього віку. Освіта як фактор соціалізації соціального захисту в сучасному суспільстві* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 берез.2010р. / ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. Черкаси.
5. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. (2014) *Освіта дорослих*: короткий термінологічний словник. К.; Ніжин :Видавець ПП Лисенко М.М.
6. Марчук А.В. (2020) *Андрагогіка*: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС. 300 с.
7. Огієнко О.І. (2013) *Андрагогічна модель навчання: американський контекст* : монографія. К. : Центр учбової літератури.
8. *Професійне навчання дорослого населення : теоретико-методологічні засади* : монографія (авт. кол. : Ничкало Н. Г., Радкевич В. О., Щербак О. І, Дорошенко Н. І, Василенко О. В., Скульська В. Є.) (2013). Кіровоград : Імекс-ЛТД.
9. Сисоєва С.О. (2006) *Основи педагогічної творчості*. К. : Міленіум.

Інтернет ресурси:

1. Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова. Взято з : www.npu.edu.ua (elib@npu.edu.ua)
2. Наукова бібліотека ЛНУ імені Тараса Шевченка. Взято з : <http://lib.lnpu.edu.ua/>
3. Нова українська школа. Взято з : [http:// nus.org.ua/](http://nus.org.ua/).
4. Освітній портал «Освіта.UA». Взято з : <http://osvita.ua/>.
5. <http://www.pidruchniki.ws>
6. <http://www.posibnyky.vntu.edu.ua>
7. <http://www.google.com.ua>
8. <http://www.nbu.gov.ua>
9. <http://www.osvita.ua>
10. <http://www.vocabulary.ru>